STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03818

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון שלום עליכם

צענטער באַנד

מנחם־מענדעל

ווילנע—וואַרשע 1925
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

עס איז שטרענג פאַרבאָטן צו קויפן און פאַר־
קויפן דאָס דאָזיקע בוך אין צפון און דרום
אַמעריקע, אין דרום־אַפריקע און אין ענגלאַנד

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholem-Aleichem), New York

צוליב דעם פאַרלאַנג פון שלום-עליכמס יורשים, איז די
אויסגאַבע געדרוקט לויט זייער אַמעריקאַנער אויסגאַבע.

Szolem-Alejchem. T. X. „Mnachem-Mendel".
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie" B. KLECKINA.

מנחם=מענדעל

אינהאלט

צו דער צווייטער אויפלאַגע . . . . I—II
לאָנדאָן 9
פּאַפּיערלעך 43
מיליאָנען! 81
אַ בכבוד'ע פּרנסת 155
עס פיעדעלט נישט 181
שלים־שלים־מזל 205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראמאן, און איבער־הויפט נישט קיין אויסגעקלערטע פיגור. דאס איז נעבאך א איד פון א גאנץ יאהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענליך און נאהענט בעקענט. ער איז דורכגעגאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואנציג יאהר. בעגעגענט זיך אינ'ם יאהר 1892 אויף דער אדעסער „קליינער בערזע", האבען מיר נאכדעם דורכ־געמאכט האנד ביי האנד אלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופעץ אויף דער בערזע, „געגאנגען" מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין ווארשא, אויסגעשטאנען א סך קריזיסען, זיך געווארפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונען קיין גליק אין ערגיץ, געמוזט סוף־כל־סוף טהון דאס, וואס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דארט, זאגט מען, מאכען אידען ניט שלעכט... דאס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפעטעריגע בריעף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפּיס וואס, האב איך צענויפגעזאמעלט אלע זיינע בריעף, וואס ער האט אין פערלויף פון די אכצעהן יאהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און געדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין ווייב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאן זאגען, כמעט א בריעף־פענשטעלער.

טאקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אפטיילונגען, און דערביי געהאט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

וועט וועלען שרייבען א בריעף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן“. א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט געפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך“, אדער אינ'ם דריטען בוך „מיליאנען“. א איד א מעקלער, א שדכן, אדער איין אגענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע געשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלע איינס, דאס הייסט, הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, גאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אויס, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריעף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאמער וועט זיך געפינען איינער פון טויזענד, וואס די געשעפטען זיינע געהען איהם דערווייל גוט, קאן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואס איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אנגעלעגט איז דאס ניט. דערפאר איז דאס אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריעף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך גאר ארויסגעווארפען. אנגעווארען דערביי האבען נאר די זעצערס, ווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם גאנג, אז א ווערק, וואס ס'איז קירצער, איז דאס אלץ בעסער. די וואס וועלען געפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטעריגע אויפלאגען זאל דאס ווערען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאגען קומט דאס ניט“...

ש ל ו ם ־ ע ל י כ ם.

נערווי (איטאליא). ערב חנוכה תר"ע.

לאָנדאָן

ערסטער בּריעף.

געשריבען אין יאהר 1892

לאָנדאָן

(אדעסער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די היגע מיט זייערע גוטע כאַראַקטערען, און די גאָל־דענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאַכען. שטעל דיר פאָר, איך געה מיר ארויס מיט'ן שטעקעל אין ג ר ע צ ק ארייַן, אזוי הייסט דאָ אין אדעס די גאַס, וואו אידען האַנדלען, האָב איך צוואַנציג טויזענד געשעפטלעך: וויל איך ווייץ — איז ווייץ, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאַלץ, פעדערען, ראָזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אָנגעשמעקט א צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אַלץ ניט געווען צום האַרצען. האָב איך מיך אזוי לאַנג ארומגעדרעהט אין ג ר ע צ ק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּיס רעכטס, היינו: איך האַנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי גאָר נישקשה'דיג! מע חאַפּט

א מאָל א כף־הא׳ער, א מאָל א פופציגער, און א מאָל, אז עס געראָט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאָנדאָן“ איז אזא מסחר, וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאָג. אָט איז נים לאַנג ארויסגעקומען אהער איינער, עפּיס א שמש, און האָט געחאַפּט אין איין שמע־ישראל דרייסיג טויזענד, און האָרכט זיי היינט אָלע־מען מיט׳ן קאָטער. איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואלגערט זיך דאָ געלד אין די גאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין ארויפגעפאָהרען אהער קיין אדעס. וועסט דו דאָך פרעגען: ווי קום איך קיין אדעס, אז געפאָהרען בין איך גאָר קיין קעשענעוו? אפּנים, אז ס׳איז מיר בעשערט פון גאָט, איך זאָל פערדיענען גראָבע עטליכע קערבלעך! אָט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פעטער מנשה אָפּ־נעמען דאָס נדן, פרעגט ער מיך: וואָס בעדאַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אז קיין מזומן געלד האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען איין אָנווייזונג צו בראָצקי׳ן קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהופּעץ, אבי געלד. זאָגט ער: ער ווייסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ געלד. ער קאָן מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַכראַכ׳ען קיין ווארשאָ. זאָג איך: לאָז זיין קיין ווארשאָ, אבי געלד. זאָגט ער: וואָס טויג דיר ווארשאָ? ווארשאָ איז ווייט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַרבאַש׳ען קיין אדעס. זאָג איך: לאָז זיין אדעס, אבי געלד. זאָגט ער מיר נאָך א מאָל: אויף וואָס דאַרפסט דו אזוי געלד? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אהער, עס האָט איהם אָבער געהאָלפען, ווי א טוידטען באַנקעס; איך, אז איך זאָג געלד, איז געלד! געהט ער און נעמט ארויס צוויי וועכסעלעך צו ת״ק קערבלעך אויף סך־הכל פינף חדשים, און אויף ש״ן קערבלעך גיט ער מיר איין אָנווייזונג צו

בארבאַש׳ען קיין אַדעס, און דאָס איבעריגע גיט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. זיי געזונד און לאָז גריסען שווער און שוויגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אַז איך בין געקומען מיט דער אָנווייזונג צו בארבאַש׳ען, זאָגט מען מיר, אַז די אָנווייזונג איז גאָרניט קיין אָנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס׳איז אַ סוכה־שער! לאָז פריהער אָנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואַגאָן ווייץ, און לאָז מען אַקאָרשט די ווייץ פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט געבען געלד. אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! האָב איך באַלד אָוועקגעשריבען קיין קעשענעוו איין אַטקריטקע, און האָב איהם געשריבען, אַז טאָמער שיקט ער נים אַרויס תיכף ומיד די ווייץ, וועל איך איהם קלאַפען אַ דעפּעש. בקיצור, אַ שרייב אַהער, אַ שרייב אַהין — איך בין אַרומגעגאַנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעוו אַ מזומנ׳ער הונ־דערטער און אויף די״ש קערבלעך אַ וועכסעלע. אַצינד פערשטעהסט דו שוין, פאַר וואָס איך האָב דיר די גאַנצע צייט נים געשריבען? איך האָב גערעכענט, אַז די שי״ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהט מען אַרויס, אַז אַ מענש טאָר נים איבערטראַכטען אויפ׳ן ערגסטען. ס׳איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אויס. איך האָב דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ׳ס אַריינגעבראַקט אין „לאָנדאָן“ אַריין, איינגעהאַנדעלט אַ רעמעל סחורה, „האָסלעך“ און „בעסלעך“, און דאַנקען השם יתברך — מע זאָגט, אַז ס׳איז שוין דאָ ריוח!

הנ״ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז עס האָט זיך מיר ווידער אָנגערופען די אַמאָלעדיגע ספּאַזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאָגט געוואָרען, וואָס האָט דיר געמאַכט אַזאַ שענעם מחק פון די פופ־צעהנהונדערט קרעפּלעך נדן, אַזאַ יאָהר, אַזאַ מזל! ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאַץ שלח־מנות"... וועכסעלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואַי איך זאָל ליגען זאָגען, נאָר כ'האָב מורא, דו וועסט די איבעריגע קערב־לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פערטראָגען אַזש אהין קיין אדעס. דיין גליק, וואָס די מאַמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואָלט זיך געטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אַז דו פערדיענסט, דאַנקען גאָט, געלד, איז ביי אונז אַלעמען אַוודאי זעהר אָנגעלעגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אַכציג שוואַרצע יאָהר, מיינע שונאים, אַז דו שרייבסט שוין יאָ, שרייב זשע ווי אַ מענש! פאַר וואָס זאָלסט דו ניט אַרויסשרייבען אַקוראַט, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האַנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאָס איין אַרשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! הײנט פערשטעה איך ניט, דו זאָגסט, אז אט האָסט דו אײנגעקויפט סחורה, און אט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס וואַכסט בײ דיר אזוי גע'שמעיה'דיג? „פעטשעריצעס, זאָגט די מאַמע, בעדאַרפען אויך א רעגען!“... און אז ס'איז דאָ ריוח, פאר וואָס פערקויפסט דו ניט? אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף א יקרות? און פאר וואָס שרײבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט אײן און וואָס עסט דו? עפּיס גלײך, ווי איך וואָלט דיר זײן א פרעמדע, ניט קײן ווײב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, נאָר עפּיס א פּאָליובאָווניצע, להבדיל, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אז א קוה געהט אוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם זײ־געזונד“. מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אהײם מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אזוי וויסען פון קדחת, ווי איך ווײס ווי מע רופט עס! און זײ געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דײן באמת געטרײע פרוי ש ײ נ ה ־ ש ײ נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש נים, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאָנדאָן", וואָרום אז ווי באַלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, ווייסען ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאַכען, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אקוראַט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאָנדאָן" גופא איז איין איידעלע מאַטעריע. פער־קויפען פערקויפט זיך עס אויפ׳ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס נים. אלע מינוט בייט זיך עס: אָט איז דאָס טייער, אָט איז דאָס וואָלוועל, אָט איז „האָס", אָט איז „בעס", דאָס הייסט, דאָס קערבעל דאַרט אין בערלין אָדער עס הויבט זיך, אָדער עס פאַלט, עס ווענדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאָגט, אזוי איז דאָס. עס לויפען די קורסען אויף און אָפּ משוגענערווייז, עס פליהען דע־פעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאַכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאָן דאָ פערדולט ווערען. אָט, למשל, האָב איך נעכטען געמאַכט א „סטאַלאַזש", מיך געקאָסט א פופ־ציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זייגער צוועלף, אויסגע־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מאַ־כען אַ סטאַלאַזש“, — בעדאַרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל, מע גיט אוועק אַ פופציגער פאַר אַ טאָג, און יענער „שטעלט אַ קורס“, קאָנסט דו דיר מאַכען פונ׳ם „סטאַלאַזש“ „צוויי זייטען“, היינו: צוויי „בעסען“, אָדער צוויי „האָסען“, אָדער גאָר בלייבען שטעהן און פערקויפען יענעם אַ „בלינדערעכט“ ביז נאָך „שלום“ („שלום“ הייסט ביי אונז אין אַדעס פאַר־נאַכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אָפּ“, איז כפּרה דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס געמאַכט אַ „סטאַלאַזש“. זאָלסט אָבער גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער־לעגען אַ פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עס וועט „אַוועקגעהן די רעכטע זייט“, וועל איך, אם ירצה השם, פערדיענען געלד, און אַ סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם פעטער מנשה׳ס וועכסעלעך, האָסט דו אַ גרויסען טעות. דער גוטער יאָהר האָט איהם ניט גענומען, ער איז נאָך אַ שענער בטוח! לאָם איך נאָר וועלען אַראָפּגעבען אַ „סקידקעלע“, קאָן איך זיי פערצור־קערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָב איך גענוג: איך קאָן פערהאַנדלען אַ פּאָר „האָסלעך“, אָדער אַ פּאָר „בעסלעך“. נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאָן בע־שטעהן בעסער צו קויפען נאָך אַ „סטאַלאַזש“. וואָס מעהר „סטאַ־לאַזשען“ איז אַלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ „סטאַ־לאַזש“, שלאָפט זיך גאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך וויים

אליין ניט אויף וואָס פאַר אַ וועלט איך בין. די שטאָדט אַדעס איז אונגעהייער גרויס, און אַלסדינג קאָסט דאָ טייער, און די הייזער זענען דאָ הויך ביז'ן הימעל, מע דאַרף קלעטערען אויף אייזערנע טרעפּ אַ האַלבע שעה, ביז מע קומט אַהיים, אַזש אונטער'ן הימעל, און אַ פענסטערעל איז אַ קליינס, ווי אין אַ טורמע. איך בין זיך מחיה, אַז ס'וועט טאָג און איך קאָן מיך אַרויסחאַפּען פון דער טורמע אַהין אין גרעצק אַריין, און דאָרטען טאַקי עס איך שטעהענדיג, דאָס הייסט, מע חאַפּט איבער וואָס גאָט גיט, וואָרום ווער האָט צייט זיך אָוועקזעצען עסען, אַז מע דאַרף אַלע מינוט געוואָהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאַר איז דאָ פרוכטען בזיל הזול. וויינטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי ביי אייך אין כתריל'עווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען וויינ־טרויבען אַלע טאָג, און אין מיטען גאַס, מע שעמט זיך גאָר ניט.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיך אָנגעקוקט טאַקי נאַר ווי אַ משוגענעם! לאָם איך אַזוי ווי‏סען, אויף אַ פולער וואָך ניט אויסגערעדט זאָל זיין, פון דער שטאָדט אדעס, ווי איך הויב אפילו אָן צו וויסען, וואָס דו פּלאַפּעלסט מיר אין דעם בריעף „העס" און „באָס" און „דעלעזשאַנס", דער שווארצער יאָהר ווייסט אייך דאָרטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערס, ווי האַלעשקעס, עפּים איז ביי דיר דאָרטען געלט — שמעלט, הפקר ציבעלעס! אוודאי קאָן מען געהן אין גאָלד ביי אַזעלכע פּרנסות! איך פערשטעה ניט, חאָטש נעם מיר אַראָפּ דעם קאָפּ, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין סחורה, וואָס מע זעהט זי ניט? אַ קאַץ אין אַ זאַק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר געפעלט דאָס ניט. איך בין ביי מיין טאַטען נישט געפּרובט געוואָרען צו אַזעלכע לופטיגע פּרנסות, לאָז מיך גאָט היטען אויף ווייטער אויך. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פון לופט האַפּט מען אַ פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אַז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ דעלעזשאַנס, שלאָפט זיך גאָר בעסער"... ווער לעגט זיך עס שלאָפען מיט אַ דעלעזשאַנס? עפּים מאָדנע דבורים, טערקיש לשון! און וואָס דו שרייבסט מיר, אַז דו קאָנסט פערצוקערען דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, איז טאַמער וועל איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפּיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... ווייסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפּיי אויף דעם אדעס, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתרילעווקע. פופצעהנהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה גיט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעדארף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין אדעס און מיך האסט דו אוועקגעווארפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין אדעס זיין די כפּרה פאר אונזער כתרילעווקע מיט אלע דיינע הויכע מויערען מיט די אייזערנע טרעפּ, וואס מע דארף זיך דראפּען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צוליעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף ווייג-טרויבען! וויינטרויבען דארף מען פרעסען, פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלוימען, א גילדען איין עמער! נאר עם געהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין גאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קינ-דערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי סערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

V.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס געהט אצינד א מוראַ'דיגער „בעס“, האָב איך מיך אָנגעקויפט מיט „לאָנדאָן“ ווי א פויק, און איך האָב מיך בעוואָהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען“ און מיט אכט „סטאַלאַזשען“. היינט בעדאַרף איך אָפּנעמען „דיפערענצען“ עט־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאַכען „בעסען“. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אַזוי עס ווערען דאָ געמאַכט געשעפטען אויפ'ן וואָרט, וואָלסט דו פערשטאַנען, וואָס הייסט אדעס; א שאָקעל מיט'ן קאָפּ איז דאָ פונקט ווי געמאַכט א קאָנטראַקט. איך געה מיר ארויס אין ג ר ע צ ק, קום אריין אין א „קאַפּיי“, זעץ מיך אַנידער ביי א טישעל און שאַף מיר א גלעזעל טיי, צי קאַווע, צי עפּיס אַנדערש; קומט צו געהן איין מעקלער, דער אַנדערער, דער דריטער; מע דאַרף נישט האָבען נישט קיין קאָנטראַקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פּען אפילו! יעדער מעקלער האָט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארויס דאָס ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האָב ביי איהם צוויי „בעסען“, און איך נעם ארויס און צאָהל איהם אָפּ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפּעטער מיט א פּאָר שעה, אז גאָט הייסט, מע ווערד געוואָהר דאָס „טאַקסירעבץ“ פון בערלין, קומט צו לויפען

טאקי דער אייגענער מעקלער און גיט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אנפאנג" אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז גאט וויל צו „שלום", וואכסט אן א גאנצער הונדערטער, און א מאל קאן געמאהלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאל דריי הונדערט אויך, פאר וואס ניט? דערויף איז דאך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאך. און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ'ם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, קאן איך דיר אנזאגען א בשורה, אז איך האב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האסט דו: וואו האב איך גענומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסען" מיט אזוי פיעל „סטאלאזשען"? „סטאלאזשען" איז ניט, ווי דו רופט עס אן, „דרעלעזשאנסען". דרעלעזשאנסען איז דאס, וואס מע פאהרט אויף דעם קיין ראדאמישל און קיין זשיטאמיר, און „סטאלאזש" איז א שטיקעל פאפיער, וואס יענער שרייבט אן און חתמ'עט זיך אונטער, אז ס'וועט קומען „אולטימא", דאס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואס דו ווילסט — דאס טהוסט דו: ווילסט דו, גיסט דו, ווילסט דו, נעמסט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאזש"? ווען גאט העלפט רעכטע „וואריאציעס" אויף „לאנדאן", און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאס רוסישע קערבעל אראפ אין דער ערד אריין, און דאס „לאנדאן" טהוט זיך מיט א מאל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האט מען געשמועסט יענע וואך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפים נישט אין בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאס רוסישע קערבעל, און „סטאלאזשען" האבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאזעטען, אז ס'איז איהר בעסער, האט זיך דאס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאן שוין קויפען „סטאלאזשען" וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט גאר ניט זארגען, זוגתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסדינג, ווי מע זאגט ביי

אונז אין אדעס, „אין בעסטען אָרדענונג“! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפּעטעריגע בריעף וועל איך דיר אויסשרייבען אַלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אדעס זענען די היצען אַזוי גרויס, אַז מע ווערד פערברענט, און ביי נאַכט ווערד מען צעגאַנגען, אַזוי ווי וואַכס. דעריבער אַז סע קומט פאַר־נאַכט, ווערד די שטאָדט פּוסט. דער עולם צעפאָהרט זיך אויף די פאָנטאַנען, אויפ׳ן גרויסען פאָנטאַן, אָדער אויפ׳ן קליינעם פאָנטאַן, אָדער גאָר אויפ׳ן „לאַנדזשעראָן“. דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דיין האַרץ גלוסט, און קאָנסט זיך באָדען אין ים, און קאָנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אָהן אַ גראָשען געלד!

הנ״ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז איך האב שוין וויעדער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראנזשיקעס" געזאגט געווארען. איך דארף זיך רייסען דא אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גארניט, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראנזשיקעס", באדט זיך אין „קאראטקי וויק" און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. וואס פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאגט די מאמע: „רייטענדיג וואלט ער געפאהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראנזשי־קעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואס מע רופט זי „לאנדאן", טא האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינ־דערלעך דריי, זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „האב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אזש דער קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפיס ניט, האטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאס הונדערטערס גלייך אין די הענד אריין! וואס איז דאס פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

וואָס ? זעה נאָר, אַז פון די אַלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־געלד נישט אָנריהרען, וואָרום טאָמער ווערד געמינערט אַ גראָשען פונ׳ם נדן, וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפּגעהן פון דער מאַמע זאָל לעבען !... ער זאָל זיך עס אפילו דערמאָנען, מיר דאַכט, דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך בעדאַרף האָבען אַ זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אריין, און וואָלענס אויף אַ קלייד, און אַ צוויי שטיקלעך מאַראָזעוו׳ס זאַנע. אַ מינדסטע נארישקייט בעדאַרף איך איהם אָנזאָגען, אַליין ווייסט ער נעבאַך ניט, דער מוח איז איהם אויסגעדאַרט געוואָרען, ווי די מאַמע זאָגט : „ווער סע שטויסט זיך ניט אַליין, דעם גיט מען אין זייט אריין"... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם-מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האלט שוין ווייט, היינו, איך האב מיך גוט אריינגעהאפט אין „בעס“ אריין און געה שוין אצינד מיט „פעסט-לאנדאן“, דאס הייסט, איך טהו שוין א געב אדער א נעם מיט א מאל צעהן טויזענד פונט, צוואנציג טויזענד פונט, נאטירליך, מיט א „דעפא“. איך האב שוין גרויס קענטשאפט אין די קאנטארען, און עס קאמפענירט מיר שוין זיצען ביי פ א נ ק א נ י 'ן אין דער קאפיי גלייך מיט אלע גרויסע שפעגעלאנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און היים זיך געבען א פארציע מאראזשענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באלד מע זעצט זיך, נאר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פראק און ה י י ס ט, מע זאל ה י י ס ע ן געבען מאראזשענע. קאן מען ניט זיין קיין דבר-אחר און מע מוז הייסען געבען ; און אז מע עסט אויף די פארציע מאראזשענע, ה י י ס ט ער, מע זאל ה י י ס ע ן געבען נאך א פארציע, און אז ניט, טאר מען ניט זיצען און מע בעדארף זיך ארומדרעהען אויף דער גאס, איז עפים ניט שען פאר א שפעגעלאנט, און אגב שטעהט דארט א גאראדאוואי און לאקערט, מע זאל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאס... אידען בעדארפען דאך אבער זיך יא ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נארען איהם

אַפּ, אַנטלויפען, בעהאַלטען זיך אוים ווי ווייט מעגליך, און אַז ער חאַפּט איינעם, טראָגט ער איהם אַפּ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאַסטאָק אַריין, ווי איינער רעדט: „אַט האָב איך אייך גע־בראַכט אַ אידען"... און וואָס דו שרייבסט מיר, אַז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואַריאַציעס" מיט „דיפערענצען", איז אַ סימן, אַז דו ביזט שוואַך אין פּאָליטיקע. אָט, למשל, זיצט איינער ביי אונז אין קאַפּיי, ביי פּאַנקאָני'ן, רופט מען איהם „גאַמבעטע", טאָג ווי נאַכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער בעווייזט אוים מיט טויזענד ראיות, אַז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאַכט האַרמאַטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראַנצויזען. די פראַנצויזען, זאָגט ער, ווען נישט פערגעסען אָט דעם ביסמאַרק'ען ווייל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, אַרויסשפּרינגען אין גיכען אַ מלחמה, עס קאָן גאָר אַנדערש ניט זיין! האָרכען גאַמבעטע'ן דרש'ענען, בעדאַרף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאַפּאָטע אויסטהון און קויפען „סטאַלאַזשען" און „בעסען", „בעסען" — אָהן אַ שיעור „בעסען"! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח אַ מענטעלע, אַז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט אַ שענערע זאַך, דהיינו: אַ זייגערעל אַ גילדענס מיט אַ מענדעליאָן און מיט אַ גילדען קייטעל מיט אַ בראָש, און בראַנ־זעליעטען האָב איך געזעהען אין פענסטער, טאַקי ניט ווייט פון פּאַנקאָני'ן — זאָג איך דיר: פּרימאַ שבפּרימאַ! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די שפע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אַזוי פערטהאָן אין פּרנסה, אַז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „כאר־שוהל", מחמת אויבען געהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט'ן פנים אהין. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין מאל א חזן!) געהט דוקא געגאלט די בארד. נאר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלסט זעהן, אז סע קומט צו „בריך־שמיה־דמרא עלמא", נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת" מעג מען הארכען אויף ביי־לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אנ־געטהאן אין קליינע טליתים'לעך — מחיה! ס'זאל זיין צוויי מאל אין וואך שבת, וואלט איך צוויי מאל אין וואך געגאנגען הערען פיני'ן דאוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאר וואס זיי געהען ניט דאוונען. און אפילו די, וואס געהען דאוונען, דאוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנים'ער, מיט די קליינע טליתים'לעך, און — שא! טאמער וויל א איד א דאווען טהון א ביסעל העכער, קומט־צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט, ס'זאל זיין שטיל. — מאדנע אידען אין דעם אדעס!

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פערשטעה ניט, וואס איז די גדולה, וואס מע דארף זיצען ביי פראנקאניין, ברענען זאל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואס? אבי אויסברענגען געלד? און וואס איז דאס פאר א משוגענער דארטען ביי אייך אין אדעס, וואס סע חלומ'ט זיך איהם, אז מע שיסט, געשאסען זאל ער ווערען פון גאט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאגט די מאמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואסער"... גילדענע זייגערלעך מיט בראנזעליעטען האסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין אדעס? א גדולה אויף דער באבע! וואס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך, נאר א חלום"... דו האפ זיך אריין בעסער אין א קלייט אריין און קויף מיר א שטיקעל וועבעל אויף וועש, און מאדעפאלאן אויף ציכלעך, און א פאר בייענע קאלדרעס, און א ביסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפיס נאך. מאהל דיר, אז ב ל י ו ב ע ־ ז ל א ־ ט ע בעדארף זיך שוין אקעגען מיר בלאזען (אויפבלאזען זאל עס זי, ווי א פאחיר!). וואס איז? זי טראגט א האלז פערעל, זאל עס

איהר טאַקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס אַ דאָלי ביי איהר מאַן! לייט האָבען גליק צו אַלסדינג; נאָר איך איינע בין עפּיס אין אַזאַ פינסטערער, וויסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אַז אַ מינדסטע זאַך בעדאַרף איך איהם דערמאַנען! לאָז זיך דיר דאַכ־טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך אַ „העס" מיט נאָך אַ „באָס" מיט נאָך אַ דער שוואַרץ יאָהר ווייסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל געלד, געהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? ווערסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין אַרויס, וואָס דאָס איז פאַר מסחרים און וואָס דאָס איז פאַר אַ שטאָדט אַדעס, אַז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט אַ געגאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטיגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאַכט, אַז פון אַזאַ שטאָדט און פון אַזעלכע מענשען דאַרף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכען, ווי זאָגט די מאַמע: „דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אַז ס'איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אַדעס, ס'זאָל אויף דעם קו־מען אַ שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

יאָ! זאָג נאָר, מענדעל, ווער איז אָט די „פראַנקאָני", וואָס דו שרייבסט מיר אַלץ, אַז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאַכט? ס'איז איין „ער", צי אַ „זי"?...

IX.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז גאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאָ" וועט אָפּ־לויפען גלאַט, וועל איך מאַכען אַ הויפּט־טרעפער. איך וועל איינ־קאַסירען מיינע אַלע „דיפערענצען" און וועל זיך דורכפאָהרען אהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, אַרויסנעמען אהער, קיין אדעס. אַ דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליע", איינקוי־פען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאַר דיר געדאַכט, מיט׳ן מאָגען; אפנים, דאָס מאַראָזשענע האָט מיר פערשאַדט... אַז איך קום צו פאַנקאָני׳ן, עס איך שוין ניט קיין מאַראָזשענע. וואָס דען? איך הייס מיר געבען אַזאַ געטראַנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך אַ שטרוי; ס׳איז אי זיס, אי ביטערליך, אַזוי ווי אַ מין סאַלץ מיט לאַקריץ, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבעריגע צייט אַרומדרעהען אויף דער גאַס און האָבען צו טהון מיט׳ן גאַראַדאָוואָי, און דאָס איז זעהר נישט אַנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון אַ צייט, נאָר מיט חסד, גאָט האָט מיך ביז אַהער אויסגעפיהרט, איך אַנטלויף פון איהם אַלע מאָל און בעהאַלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט אַ איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאָל העלפען, אז די „ראַליזאציע“ זאָל אָפּלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אַלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, אַ סך מעהר ווי דו קאָנסט זיך גאָר פאַרשטעלען. און וואָס דו זאָגסט, אַז דער גאַמבעטע איז אַ משוגענער, האָסט דו אַ טעות; ער איז נאָר אַ ביסעל אַ „ספּילשלעווער“. גאָט זאָל היטען, עמיצער זאָל איהם אַ זאָג טהון אין פּאָליטיקע ניט אַזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאָלט קאַפּאַבל יענעם צערייסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אַז היינט־מאָרגען מוז עפּים אַרויסשפּרינגען, און דאָס, זאָגט ער, וואָס ס'איז איצטער מיט אַ מאָל שטיל געוואָרען, איז ערשט אַ בעוויז, זאָגט ער, אויף מלחמה. „פאַר אַ בורע איז תמיד, זאָגט ער, שטיל“... איך האָב נעכטען געקאָנט פערקויפען עטליכע „בעסלעך“ מיט אַ צוויי־דריי „סטאַלאַזשען“ און פערדיענען שען געלד, האָט מיך גאַמבעטע נישט דערלאָזט. „איך וועל אייך, זאָגט ער, דעם קאָפּ צעשלאָגען, טאָמער לאָזט איהר אַרויס אין אַזאַ צייט אַ שטיקעל סחורה פון דער האַנד!“ עס געהט, זאָגט ער, אַ צייט, וואָס אַ „סטאַלאַזש“ פון אַ פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קאָרבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאַר וואָס ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאָל זיין ווי גאַמבעטע זאָגט, האָטש האַלב ווי ער זאָגט, — ווער איך נתעשר! איך האָף, אַז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאָך דער „ראַליזאַציע“ זיך געבען אַ קעהר איבער צוריק אויפ'ן „האָם“ און וועל אָנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאָנדאָן“ אויף וואָס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעוויזען, וואָס הייסט „לאָנדאָן“ און וואָס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף פּאַנקאַני'ן (ניט ווי דו רופסט דאָס אָן „פראַנקאָני“), איז דאָס ניט קיין

„ער“ און נים קיין „זי“. ס׳איז אזא קאפיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאווע און מע עסט מאראָזשענע און מע מאכט געשעפטען אויף „לאָנדאָן“. לאָם איך דאָס פערמאָגען האָטש האלב, וואָס דאָרט ווערד געמאכט אין איין טאָג!

ב׳ נ״ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאזלען אלע דריי, און איך שלאף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דארטען קאפקובעבע מיט לאקריץ! וואס געהט איהם אפ, איך בעט אייך, קאפקובעבע? ער האט זיך עם אביסעל צעהעצקעט! קיין אדעס וויל ער מיך ארויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאגען אדעס, פליה איך באלד! הערסט דו, מענדעל, זאלסט דיר ארויסשלאגען פון קאפ, מענדעל, ווערסט מיך אהינצו ניט פערנארען. זיי רוהיג! מיין באבע'ס באבע איז דארטען קיינמאל ניט געוועזען און האט זיך בעגאנגען אהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אהן דעם בעזיך געהן. דו וועסט מיך ניט איינרעדען, מענדעל, אז איך זאל דיר אוועקווארפען מיין טאטע־מאמע מיט אלע ליעבע פריינד און זיך אוועקלאזען אין דעם וויסטען אדעס, ברענען זאל עס דיר אויפ'ן פייער! מעגסט זיך זאגען, מענדעל, וואס דו ווילסט. דיין אדעס הויבט מיר נישט אן צו געפעלען. איך האב עס פיינט, איך וויים ניט פאר וואס. נאך מיין שכל נאך קומט אוים, אז דו בעדארפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאכען דערפון געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון אלע מילכיגע מאכלים איז דאס בעסטע — א שטיקעל פלייש"... אי, וואס?

טאָמער האָסט דו זיך גענאַרט? פאַר יענעם דאָס גליק! זאָג וואָס דיין משוגענער גאַמבעט (איך זאָג דיר פאָרט, אַז ער איז אַ משוגע־נער!) לאָזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט, וואָס געהט עס איהם אָן? וואָס איז זיין באַבע'ס דאגה? שפּיי איהם אָן אַ פולען פּנים, וואָס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאָלג מיך, מענדעל, שנייד־אָפּ, פערקויף אויס, ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פערדיענט עטליכע קערבלעך? געגוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו חאָליען דאָרטען? נאָר גאָרניט, משטיינס געזאָגט, איך האָב דען עפּיס אויך אַ ווערטה? איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, ניט בליומע־זלאַטע; בליומע־זלאַטע, אַז זי טהוט נאָר אַ פּיפּס דעם מאַן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס נייעניעהריגע קרחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פּאַק זיך אין וועג אריין. פּערגעס נאָר נישט אַ טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאַמעט אויף אַ מלבוש פון דער מאַ־מעס וועגען — לאָז זי אויך געדענקען, ווען דער איידעם איהרער איז געוועזען אין אדעס און געהאַנדעלט מיט משוגעים, — ציץ אַ שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אַז עס וועט קריכען אין טשעמאָדאַן אריין, אַ ביסעל גלאָזוואַרג, און דאָס איבעריגע דאָרטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאָהרען אהיים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שוואַרצען דאָס פּנים, און לאָם איך זעהן, אַז דו זאָלסט מיך ניט פאָלגען, אַזאַ מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאָלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

XI.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינחע׳ יג. על אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען אייגם פונ׳ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס „אולטימא״ איז אנגעקומען, און ס׳איז געווארען איין איבערקעהרעניש, זאל גאט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „וואריאציע״, וואס איך האב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיח׳ן, האט זיך אויסגעלאזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קא־טער, — איז אין דער פאליטיקע געווארען א מהומה, מע ווייסט ניט וואס סע טהוט זיך. „לאנדאן״ איז טאקי געווארען מיט גאלד גלייך, און דאס קערבעל איז טאקי געפאלען אין שאול תחתיה אריין. און ס׳איז אוועק א מורא׳דיגער „בעס״! ווערסט דו דאך פרעגען: וואו זענען מייגע „בעסען״ מיט מיינע „סטאלאזשען״? איז דער תירוץ: די „בעסען״ זענען ניט קיין „בעסען״, די „סטאלאזשען״ זענען ניט קיין „סטאלאזשען״, קיינער וויל ניט נ ע מ ע ן, קיינער וויל ניט ג ע ב ע ן — און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעים, האב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלכע מענשלעך, וואס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געווארען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, גאר נישט צו דערקע־נען דעם פלאץ! אוי, ווען איך קעהר זיך איבער מיט איין טאג פריהער! נו געה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

סמ׳טע מייז; עפּיס אַ מהומה אויף איטליכען בעזונדער! אַלע שרייען „לאָנדאָן“! וואו איז מיין „לאָנדאָן“? געב מיר דאָס „לאָנדאָן“! „לאָנדאָן“, „לאָנדאָן“! נאָר ווער מיר „לאָנדאָן“? וואָס מיר „לאָנדאָן“? עס פליהען פּעטש, פייגען, אין טאַטענס טאַטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס׳איז, אַפּנים, גאָר נישטאָ קיין „לאָנדאָן“ אין ערגיץ ניט! — הכלל, זוגתי היקרה, ס׳איז ביטער און פינסטער, איך האָב אַוועקגעגעבען דאָס גאַנצע פערדיענסט, מיט׳ן קרן, מיט׳ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר איינגעקויפט, אַפילו די קאַפּאָטע ו׳ י שבת׳דיגע אויסגעטהאָן און פערזעצט — און דאָס איז אַלסדינג אריין אַהין... און איך געפין זיך איצט אין אַזאַ טרויעריגער לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אהיים בענג איך אַזוי, אַז ממש עס געהט מיר אוים דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס געביין הונדערט מאָל אַ טאָג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראָכען אַ פוס, איידער איך בין געקומען אהער אין אדעס, וואו אַ מענש האָט קיין שום ווערדע נישט; אַ מענש קאָן דאָ געהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאַס, און קיינער וועט זיך אַפילו ניט אָפּשטעלען אַ קוק טהון. וויפיעל מעקלערם האָבען געלעבט ארום מיר, אָפּגעלעקט אַ ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ געהאַט אַ נאָמען „ד ע ר כ ת ר י ל ע ו ו ק ע ר ב ל י י כ ר ע ד ע ר“. און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, טאַקי די מעקלערם אַליין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעה ניט דאָס געשעפט. „לאָנדאָן, זאָגען זיי, בעדאַרף מען פערשטעהן“. וואו זענען זיי געוועזן פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיינער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט גאָר געוועזן אַ געשטאָרבענער! הלואי וואָלט איך טאַקי געשטאָרבען, איידער אַזעלכעס דערלעבען! און ווי אויף־צו־להכעים, זיצט אָט דער גאַמבעטע, ימח שמו זאָל ער ווערען, און הערט ניט אויף צו גראַגערען אין די אויהערען מיט זיין פּאָליטיקע: „האַ, זאָגט ער, האָב איך אייך געזאָגט אַ בעס?“ — „וואָס קומט מיר ארוים, זאָג איך, פון אייער בעס, אַז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאָנדאָן?“ לאַכט ער און זאָגט

מיר: „ווער איז אייך שולדיג? די בערוזע, זאָגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אַז מע קאָן ניט האַנדלען מיט „לאָנדאָן“, דאַרף מען, זאָגט ער, האַנדלען מיט אתרוגים“... איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אַזוי נמאס אָט דאָס אַדעס, מיט דער היגער בערזע, מיט דעם פּאַנקאָני, מיט די אַלע מענשלעך! איך וואָלט געלאָפען אין דער וועלט אַריין! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטערע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גריס די קינדערלעך אַלע און שווער און שוויעגער גאַר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דאָ אין דעם אַדעס איז אַ מנהג, אַז עמיצער דאַרף אַ גמילות-חסד, געהט ער נישט צו אַ שכן, צו אַ קרוב אָדער צו אַ בעקאַנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתרילעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאַר פּשוט, מע ווייסט פריהער, אַז יענער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואָס זשע טהוט מען פאַרט, אַז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען אַ „לאָמבאַרד“, וואָס גיט אַרויס געלד וויפיעל דו ווילסט, אַבי נאַר דו ברענגסט אַ רעכטען משכון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און אַ מלבוש, און אַ סאַמאָוואַר, און אַ בענקעל, און אַפילו די בהמה, אַז דו ברענגסט צו פיהרען, גיט מען דיר אויך אַרויס אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאַר, וואָס זיי שאַצען אַלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען זיי אַ מעלה: פּריצענט נעמען זיי געשמאַקע, בייסענדיגע, אַזוי, אַז דאָס פּריצענט עסט אויף דאָס קרן; מוז מען אַלע צוויי וואָכען מאַכען דאָרט אַ „לעסיטאַציע“, דאָס הייסט, מע פערקויפט אויס די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון אַ שען קערבעל. ווען איך בין איצטער ביי געלד, וואָלט איך געקאָנט אַ

האנדעל טהון אויפ'ן לאמבארד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאָך מיט א סמיטשיק... נאָר געה מאַך! אָהן געלד זאָל מען גאָר־נים געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען געוואָרען, זאָל מען בעסער שטארבען... איך קאָן מעהר נים שרייבען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואָס מאכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און גרים שוועער און שוויעגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך.

מנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י ט ע נ ס שרייב איך דיר, נארישער לעקיש, זעה וואס דו האסט געטהאן! וועלכער רוח האט דיך גאר געטראגען קיין אדעס? וואס האסט דו דארטען אנגעשמעקט אזעלכעס? געבראטענע פויגעלעך האט זיך איהם פערגלוסט! „לאנדאן"! מאראזשגעווע! קובבע מיט לאקריץ! האסט דערהערט, אז מע זעצט דיר אן אינ'ם „לאנדאן" אריין, פאר וואס זשע האסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אפצועקען אויף פריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוהרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאטעס ווילען, וואס איז דאס פאר א תירוץ אולטימא־שמולטימא? האסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה?! אוי, אזא־נ־אומגליק! דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, אז פונ'ם אדעס, ברענען זאל דאס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב איהם: פאהר אוועק, מענדעל, טהו א שפיי אויף זיי מיט זייער „לאנדאן", עס זאל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אנטלויף, זאג איך איהם, אנטלויף, מענדעל, ווי זאגט די מאמע: „ארעמער דאך, וואס קנאקסט דו?"... ניין, הערט ער מיך ניט, ווארום איך בין דאך ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל, אז אך און וועה איז מיר, ניט ב ל י ו ־ מ ע ־ ז ל א ט ע. אוי, די מאמע מיינע איז טאקי א חכמה! זי

טענה׳ט מיט מיר כסדר, אַז אַ מאַן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמד, אַז מע בעדאַרף אַ מאַן האַלטען אין די הענד אַזוי, אַז ער זאָל פ י ה ל ע ן , אַז ער האָט אַ ווייב! נאָר געה, אַז ס׳איז ביי מיר אַזאַ טבע, איך קאָן ניט זיין אַזוי גראָב, ווי בליומע־זלאַטע; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אַריינלעגען אַ מאַן אין דער ערד אַריין, אַזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאָלסט האָבען בליומע־זלאַטע׳ן, ניט דער־הארען זאָל זי, פאַר אַ ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכח שטאַרבען, חכם איי־נער, ביזט דו אַ גרויסער נאַר: אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אַז מע ווערט אָן דאָס נדן, בעדאַרף מען זיך שוין טאַקי אַ מעשה אָנטהון? דו נאַר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצייכענט, אַז מנחם־מענדעל בעדאַרף האָבען געלד? און מיט געלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער אייגענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן געלד? שוטה! דו ווילסט געהן קעגען גאָט? זעהסט דאָך, אַז ע ר הייסט ניט, היינט וואָס פילדערסט דו? אַ שענע ריינע כפּרה! לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אָדער ביזט קראַנק געלעגען און חלילה פערקרענקט דאָס נדן צו אַלדי שווארצע יאָהר! דער עיקר, זאָלסט ניט זיין קיין אידינע, מענדעל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז אַ זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אַהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, אַ גאַסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט געהן אויף קיין „לעסטאַציעס“ און נישט האַנדלען מיט קיין אַלטע שמאַטעס, — נאָך דאָס געהט דיר אָפּ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעף מיט׳ן געלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפּגעזעגענען זיך מיט אַדעס, און ווי באַלד דו וועסט נאָר אַרויספאָהרען פון שטאָדט, אַזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אַלע פיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאָל פון דעם נים בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם ערשטען בוך.

פאפירלעך

יעהופעצער בערזע.

געשריבען אין יאהר 1896

פּאַפּיערלעך

(יעהופּעצער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פון׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ג השנית זיי וויסען, אַז איך בין שוין ניט אין אָדעס, אין בין אין יעהופּעץ (אויך אַ שענע שטאָדט, לאָם איך האָבען אַזאַ יאָהר!), און האַנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאָנדאָן" — איך האָב שוין היינט, ברוך השם, אַביסעל אַ ליטישער געשעפט אין האַנד, אַ קאַראַנטנע געשעפט, אַ פּאַפּיער־געשעפט, דאָס הייסט, איך האַנדעל מיט „פּאַפּיערלעך" האַנדעל איך. ווערסט דו דאָך מיך פרעגען, ווי קום איך קיין יעהופּעץ? דאַרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, אַ גאַנצע מעשה, און בעטען דיך, זאָלסט קיין פאַראיבעל ניט האָבען, וואָס איך האָב דיר אַזאַ צייט קיין בריעף ניט געשריבען. ס׳איז פּשוט ניט געווען וואָס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך גערעכענט, אַט־אַט פאָהר איך אַחיים, און גאָט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עס האָט מיך געצויגען אהיים, נאָר ס'איז, אפנים, מן השמים מיר אנגעצייכענט געוואָרען, אַז איך זאָל מגולגל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האַנדלען מיט „פּאַפּיערלעך". איך שווער דיר, זוגתי היקרה, ביי מיין לעבען, אַז איך בין שוין געזעסען אין וואַגאָן צו פאָהרען קיין כתרילעווקע, בעדאַרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם איין אַדעסער שפּעגעלאַנט, וואָס פאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האַנדעלט מיט פּאַפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאַפּיערלעך? גיט ער מיר צו פערשטעהן, אַז „פּאַפּיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס הענגט אָפּ פון בערלין און פון ביסמאַרק'ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאַפּיערלעך — דאָס איז אַזאַ מין געשעפט, וואָס ווענדט זיך נאָר אין פּייטערבאַרג און אין וואַרשאַ. הייננט האָט דאָס נאָך אַ מעלה: ס'איז אַ זאַך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאַפּען מיט די הענד, נישט אַזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס'איז נאָר אַ דמיון, אַ מין חלום. הייננט האָט ער מיר גענומען אָפּלויבען די שטאָדט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּעגעלאַנטען אין טאָג אריין: ס'איז גאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאַשעטע אדעסיטען פאַר איין יעהופּעצער שפּעגעלאַנט! הקיצור, דער פאַרשוין האָט מיך אַזוי צענומען, אַז איך בין אַ בעלן געוועז, איך פאָהר דאָך במילא פאַרביי פאַסטאָוו, וועל איך מיך אַראָפּכאַפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף אַ טשיקאַוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּעגעלאַנטען. און, ווי גאָט פיהרט, בעדאַרף איך אָנטרעפען אקוראט אויף אַזאַ צייט, וואָס עס געהט אַ מורא'דיגער בעס אויף פּאַפּיערלעך, און „פּרעמיעס" פערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלד אריינלעגען דאַרף מען נישט, האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך אַ שפּיעל טהון, אולי ירחם, אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער וועל איך חאַפּען פון אַני-בען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט, „פּאַפּיערלעך" האָבען זיך אַ הויב גע-טהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פערקויפט מיט רווחים און גע-

קויפט אַ פּאָר פרישע פּרעמיעס, און האָב ווייעדער געחאַפּט פון אוי־
בען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט
קערבלעך, און דוקא מזומנ'ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף
איך צאָהלען יענעם „פּרעמיעס", אַמעהר איך וועל מיר אליין „איינ־
גאַזשירען" מזומנ'ע „פּאַפּיערלעך"! און בין אוועק דורך אַ קאָנ־
טאָר קיין פּייטערבאָרג און האָב מיר צענויפגעשטעלט אַ „פּאָרטפּ־
פעל" פון כל מאמינים שהוא: „פּוטיוויל" מיט „טראַנספּאָרט",
מיט „וואָלגע", מיט „מאַלצעווער", וכדומה אַזעלכע אַקציעס, וואָס
הויבען זיך, און דאַנקען השם יתברך, איך וואַכס! און מחמת איך
האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם
אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות.
לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען
די קינדערלעך אַלע און שווער און שוויעגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אַז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו
מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין
יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דרעה איך מיך אַרום דעם גאַנצען
טאָג אויף „קרעשטשאַטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאַכט,
חאַפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאַנצע חברה
„שפּעגעלאַנטען" אויף די דאַטשעס און מע שפּיעלט אַ גאַנצע נאַכט
אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אַזוי איז דאָ דער
מנהג...), און גאַנץ פריה לויפען אַלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך
בתוכם.

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אַזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אַפילו אַ בריוועל, אַז קוים־קוים וואָס איך פּלאָנטע מיט די פיס; ס'איז גאָר אַ סברא, אַז איך וועל דאַרפען אַ „רעפּעראַציע", אַזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פּרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאַפּען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר געקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האַרצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר אַרויס אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אַהיים, נעמסט דו און פאַהרסט אַראָפּ קיין יעהעפּעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בעגראָבען אַ לעבעדיגען? הײנט דער בזיון! די חרפּה פאַר דער וועלט! ווי זאָגט די מאַמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פּנים"... מסחרים! געשעפטען! איך האָב אַלץ געמיינט, אַז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יאָ איינגענומען אַ מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קומען אַהיים האָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? אַ נייער חלום, אַ ווייסטער, אַ פינסטערער „יעהופּעץ"! „פּאַפּירלעך"! נאַ דיר אַזאַ משא־ומתן!

אידען זאלען גאר האנדלען דער שווארץ יאהר ווייסט מיט וואס, מיט שטיקלעך פאפיער!... איך לייען דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: ליעבער פאטער, הארציגער געטרייער! צי ד ו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אלע געדאנקען? עפּיס רעדסט דו מיט מיר טאטערש: „פאפיערלעך"... „פּייטערבארג"... „קרעשטשאטעק"... „פארטעפעל"... עפּיס א קליפּה, א ניט־גוטער האט זיך אין איהם ארייגעכאפּט! ביי טאג איז ער אין יעהופּעץ, און ביי נאכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאנסבילען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואס טהוסט דו ביי נאכט אין בויבעריק? וואס טראכסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פאהרען און גט מיך אפּ; אלא ניט, פאהר שוין בעסער אוועק צו אלדי שווארצע יאהר קיין אמעריקע, ווי יוסיל לייב־אהרן'ס, און לאם איך חאטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אהינגעקומען, אויב ס'איז מיר שוין יא בעשערט צו בלייבען איין אייביגע עגונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאטעם! נאר אזוי לאנג קרענקען מייגע שונאים! דיין טרפה'נע הצלחה, וואס איך קאן אצינד צו דיר ניט פאהרען; איך בין, משטיינס געזאגט, אזוי געשטראפט, אז איך מוז גאר ליגען צום בעט, ווי זאגט די מאמע מיינע זאל געזונד זיין: „אז מע האט ניט קיין פינגער, קאן מען קיין פייג ניט שטעלען"... אניט, וואלט איך באלד נאך דיין שענעם בריעף אראפּגעפאהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואלט דיך שוין אראפּגעבראכט אהיים! איך וואלט דיר געוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואס, איך חאפּ זיך ארוים א מאל מיט א הארב ווארט? איז דאס נאר מחמת גריזאטע, און ניט אויף לאנג. ווי זאגט די מאמע: „א שוועבעלע צינדט זיך גיך אן און ווערד באלד פערלאשען"... ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פאַפּיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאַקי פאַפּיער ממש. עס רעדט זיך נאָר אַזוי פאַפּיער, מיינען מיינט מען גאָר אַקציעס, פּייטערבאַרגער אַקציעס, למשל: „פּוטיווויל״, „טראַנספּאָרט״, „וואָלגע״, „מאַלצעווער״ וכדומה. דאָס זענען אַזעלכע פאַבריקעס, וואָס עס ארבייטען זיך דאָרטען אייזענבאַהנען אויף אַקציעס, דאָס הייסט, מע לאָזט ארויס אַקציעס אויף אַ הונדערטער און מע צאָהלט פאַר זיי דריי, וואָרום מע גיט „דעוועגדענט״; וואָס מעהר „דעוועגדענט״, איז אַלץ בעסער. נאָר כפי אַזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פאַר׳ן יאָהר, וואָס פאַר אַ „דעוועגדענט״ מע וועט ארויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד אַ „האָס״, דאָס הייסט, פאַפּיער שטייגט, און אידען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאָלסט אַנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אַזוי קליינע מענשעלעך, מעקלערס, אָרעמע לייט זענען פּלוצים מיט אַ מאָל אויסגעוואַכסען, געוואָרען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאַטשעס אין בויבעריק, מע פאָהרט זיך בּאָדען קיין אויסלאַמד, זייערע דאַמעס געהען איינגעטונקען אין גאָלד און אין סאַמעט, די קינדער פאָהרען אַרום אויף לעסעפעדען, אין שטוב האַלט מען גובערנאַנטקעס, מע רעדט

אויף פראַנצויזיש און מע שפּיעלט פּיאַנע, מע עסט איינגעמאַכטס און מע טרינקט ווישניק, אַ קערבעל איז אַ ממזר, ס'איז חי געלעבט און איין עק, און אַלץ פון די „פּאַפּיערלעך" ! אַז עס קומט דער טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאַטעק": פול און פיל מיט אידען ! נאָר וואָס איז דאָס חידוש ? אַז פון די קאָנטאָרען טרייבט מען, און אויף דער גאַס לאָזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטליכען וויסען וואָס פריהער — איז חושך ! חושך ! אָט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאַרג „פּוטיוויל" הונדערט אַכט און זיעבעציג, — נו, ווי אַזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיוויל"? צי, למשל, „מאַלצעוועור", זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דריי־צעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאַלצעוועור" ? אַז אַלע טאָג, אַלע טאָג שפּרינגט עס אַרויף ! אויף מיין „פּוטיוויל", ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונ־דערטער ! נאָר אַזוי לאַנג שמייסט מען זיי, ווי לאַנג איך וועל זיי פערקויפען ! אדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען אַ ק"ן שטיקלעך „פּוטיוויל" מיט אַ פינף „מאַלצעוועור" מיט נאָך אַביסעל „וואָלגע", און אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אַביסעל „טראַנספּאָרט", מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאַרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראַנספּאָרט" ! אַלע האָבען דאָ טראַנספּאָרט: אי־דען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי־מלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראַנספּאָרט" ? דאָ, אַז אַ איד בעגעגענט זיך מיט אַ אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אַזוי איז היינט „טראַנספּאָרט" ?" קומסט אריין אין אַ רעסטאָ־ראַציע, בעגעגענט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט" ?" געהסט דו קויפען אַ פּעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט" ?" הכלל, יעהופּעץ איז טאַקי אַ מקום פרנסה. אַלע שפּעגעלירען, אַלע וואַכ־סען, אַלע פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם ! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות.

לעת־עתה לאַז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אַלע־
מען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט, וואָס טהו איך ביי־
נאַכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט, אַז יעהופּעץ
איז אַ שטאָדט, וואָס אַ איד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען אַ „פּער־
וועגעלדיע“. אַז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פּאָרטעפּעל“ און
וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראָגען „געלדיע“,
וועל איך מעגען זיין אין יעהופּעץ גלייך מיט אַלע. לעת־עתה מוז
מען זיך אויסבעהאַלטען, און קיין בעסערע בעהעלטעניש, ווי בוי־
בעריק, איז ניטאָ. ס'איז איין ערטעל פון דאַטשעס. פאַרהאַן אַ סך
דאַטשניקעס. די דאַטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — היינט פּער־
שטעהסט דו שוין?

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז ביי אונז האָט זיך געטראָפען איין אומגליק מיט אַ גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען אַ קאָפּיקע! איך בין געקומען פון׳ם מאַרק, פרייטאָג איז דאָס געוועזן, געקויפט פיש, פרישע, צאַפּעלדיגע, זיך נאָך געוואָרפען, און דאָס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאָג דאָס, איך הרג׳ע דאָס — עס האַלט אין איין שריי׳! „וואָס ווילסט דו? שלים־מזל! באַשעפעניש! נאַ דיר צרות מיינע! נאַ דיר אַ קאָפּיקע! נאַ דיר בויכוועהטיג!" קוים מיט צרות אנשוויגען געוואָרען. אין עטליכע מינוט אַרום, איך טהו מיך אַ כאַפּ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאָפּיקע?" „ניטאָ טאַפּעטע!" — מאַכט ער צו מיר און ווייזט מיט׳ן הענטעל אין מויל אַריין. איינגעשלונגען? אַ צרה איז מיר! אַ שלאַק איז מיר! איך נעם דאָס קינד, איך קוק דעם אין מויל אַריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאָל זיין פאַר דיינע ביינדעלעך! זאָג, וואו האָסט דו אַהינגעטהאָן די קאָפּיקע?" איך טרייסעל איהם, איך שלאָג איהם, קנייפּ איהם, מאַך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטאָ, האָם טאַפּעטע, האָם!" בקיצור, איך האָב איהם געבראַכט צום דאָקטאָר, האָט ער געהייסען,

מע זאָל איהם געבען קאַרטאָפּליס. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאַך געמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפּליס, — איך האָב געמיינט, ס'איז איין עק פון מיין קינד! ערשט אויפ'ן דריטען טאָג, איך נעם אויפראַמען די שטוב, איך טהו א קוק אין בעט אונ־טער'ן קישען — ליגט ניט די קאָפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי ווי־סען פון זייער געזונד, ווי זיי וויסען, ווער עס האָט זיי געשלייערט! נאָ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאַמע: „א רעשטעל צו די צרות"... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער גאָלדשפּינער, גאָרנישט, פליהט אַרום פון אדעס קיין יעהופּעץ, פון יעהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? א גדולה אויף איהם, א היץ: „פּאַפּיער־לעך!" „טראַנספּאָרטען!" „פּאַרטעפּעלען!" האָט זיך איינגערעדט, אַז מע קאָן ווערען אי, איין שמע־ישראל א נגיד! „איין איינרעדע־ניש, זאָגט די מאַמע, איז ערגער פון א קרענק"... נאַרעלע, וואָס ווּעסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונות: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעווענדענט, מעדעווענט" — ס'איז ווערטה איין אויסגעבלאָזען איי! מיט פינף פינגער ווערד מען ניט רייך. „אַז מע לעגט אריין, זאָגט די מאַמע, קדחת, נעמט מען אַרויס א קרענק"... פערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אַז אַלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אַז זיי זענען מיט א מאָל בעגליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין גיכען ווערען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פרישקייט. וואָרום איך גלויב אַזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען" מיט דיינע „שמאַלצעווער", ווי אין דעם אדעסער „לאָנדאָן"; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין א סך מעהר, ווי אין אַלע דיינע יעהופּעצער „פּאַרטעפּעלען". אוי, א הונד זאָל אויפעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אַז איך זעה ביי לייטען ווייבער האָבען אויך א שטיקעל דעה ביי זייערע מאַנען, מישען זיך אריין אַמאָל מיט א וואָרט, טהוען א גע־שריי, א הוק, אַז עס וואַרפט מיט'ן מאַן דאָס נייעניעהריגע, נישט

אזוי ווי איך דארף מיט איהם געהן מיט ווייבע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום ווארט, צי אויסשעלטען אמאל פאר די בזיונות, וואס איך טראג דא איבער פאר דיר, אז איך דארף נאך פאר איטליכען בעזונדער מאכען א פרייליך פנים, ווי זאגט די מאמע: „א קניפ אין באק, די פארב זאל שטעהן“... נאר גוואלד, מה אנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאנג צאנקען און צאנקען שטי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי א ליכט מיינע שונאים, אדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאטע, צעזעצט און צעשפרונגען זאלען ווערען אלע דיינע יעהופעצער קנאקערס, ווי עם ווינשט דיר היינט און אלע מאל פונ׳ם טיפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

שא, בערעל דעם פעטער מנשה׳ס האט שוין אויף זיך א נייעם אומגליק: ער איז יענע וואך אפגעברענט געווארען, ארוים ווי די מאמע האט איהם געהאט. און איצט האט ער נאך דאס לויפעניש — שונאים האבען איהם גע׳מסר׳ט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם געווען „געסטרעכעוועט“ אלסדינג דריי מאל אזוי פיעל, האט ער דאך מסתמא אליין געמאכט „בורא מאורי האש“. האט מען איהם גערו־פען צום סליעדאוואטעל. בערעל איז אבער אויך ניט פון די וואס צעהן א דרייער; שטעלט ער עדות, וואס געהען שווערען, אז ער איז יענע נאכט גאר ניט געווען היע. דערווייל האט מען איהם איינגעזעצט, און זלאטקע איז פאר שרעק געלעגען געווארען און גע־האט א זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך געה שוין קיין וואַרשאַ. וועסט דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באַלד אַז איך זיץ אין יע־הופעץ און האַנדעל מיט פּייטערבאַרג, היינט ווי קום איך קיין וואַרשאַ? זאָלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: וואַרשאַ איז אויך אַ שטאָדט! וואַרשאַ האָט אויך פּאַפּיערלעך, און נאָך וואָסע־רע פּאַפּיערלעך! אויף וואַרשאַ זענען שפּעגעלאַנטען גליקליך גע־וואָרען! וואַרשאַ איז ניט פּייטערבאַרג; וואַרשאַ שמייסט מיט הונדערטערם! וואַרשאַ איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך און הויבט־אויף „לילעפּוטען“ פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, געה זעץ זיך אַנידער און קויף ניט אַזא פּאַפּיערעל! צי, למשל, „וועגעלעך“. געשטאַנען אַט ערשט, פריהער מיט אַ וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאַפּאָן!! מע דאַרף דאָך זיין, דאַכט מיר, אַ רוצח, מע זאָל ניט אָוועקגעהן קויפען קיין „וועגע־לעך“! היינט האָט דיר וואַרשאַ גלאַט אַ מעלה: זי פּאָדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפּאָ“. דו ווילסט האָ־בען „לילעפּוטען“, „וועגעלעך“? צאָהל איבער אַ פּאָר הונדערט רובעל אויפ'ן קורס און מאַך דיר אַ „פּרעמיע“ אויף „אולטימאָ“:

אויף אונזער לשון הייסט דאָס **ביז ראש־חודש. עס וועט קומען** ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פּאַפּיערלעך, צי ניין. נאָר ווער וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאָס: „אפשר האָט איהר „לילעפּוטען"? אפשר האָט איהר „וועגעלעך"?" אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז זיי געבען דיר עפּיס „פון אויבען" און נאַרען־אויס ביי דיר דיינע פּאַפּיערלעך. אַט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגע־טשעפּעט צו מיר צוויי אַדעסער מעקלערס; איין מאָל פאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לי־לעפּוטען" מיט מיינע „וועגעלעך". געפונען דעם אָרט, וואו אויס־צונאַרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אַזוי ריין זיין פון שלעכטס!" הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אַזוי לאַנג געראַנגעלט, ביז זיי האָבען פאַרט אויסגע־נאַרט ביי מיר מיינע פינף „לילעפּוטלעך" מיט די פינף „וועגעלעך". נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטהאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט", איך האָב „אַריבערגעשמיסען", און צו גאָט אַ האָפענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאַפּען אַ פון־אוי־בען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אַזוי, אַז וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טהייערער; אַלע זאָגען, אַז איך בין אַ מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימאָ" אין וואַרשאַ זאָל אָפּלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פריי דער גאַנצער „פּאָרטעפעל". דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך אַרבייט אַצינד, איז פאַרהאַן, קיין עין־הרע, אַזוי פיעל אידען, אַז מע ווייסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער אַרויס אַ גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געחאַפּט אַ פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלעמען בעזונדער גאר פריינד־ליך.

ממני בעלק מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתרילעווקער פרנסות קאן זיך קיין סוחר אנדערש נישט אויסהאנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופּעץ קאן זיך שוין אזא מעשה נישט טרעפען. ראשית, איז דא איטליכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אז עס מאכט זיך דא חלילה א שרפה, לעשט מען דא גאר אנדערש, היינו: נאך איידער עס הויבט אן צו נעצען, לויפט שוין די קאמאנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפּרינגען אין פייער אריין און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואלסט געמענט זיך פערגינינען אנקוקען אין יעהופּעץ א שרפה!

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז איך האַלט, אַז דו ביזט שוין חלילה פאַרמאַלנע משוגע, מעגסט שוין באַלד אָנהויבען לויפען אין די גאַסען. קאַרג פאַר איהם וואָס מע קען איהם אין אַדעס, אין יעהופּעץ, אין בויבעריק, בעדאַרף ער נאָך האָבען, אַז אין וואַרשאַ זאָל מען אויך וויסען, אַז ס'איז דאָ אויף דער וועלט אַ מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אַמאָל האָט ער געהאַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און היינט האַנדעלט ער מיט אַלטע פידקאָוועס, אָפּגעשלאָגענע הושענות, עפּיס „פּאַפּיערלעך", „פאַרטעפעלען", „וועועלעך", „פּיפּערנאָטערס", וואָס מע דאַרף נאָך געהן זוכען עס אַזש אין וואַרשאַ, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאָל זיך געפינען אַ חכם, וואָס זאָל דיר אַרויסשלאָגען דעם נאַר דיינעם, זאָלסט ניט אין זינען האָבען דאָרטען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואָס, בעת דאָ אין דער היים האָסט דו אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאַכט, טאַ דאָס, טאַ דאָס! ערשט נעכטען שיער אָפּגעקאָכט אַ קינד מיט זודיג וואַסער פון אַ דורכשלאַג. אַ גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאַנצען קעפּעל, ווי זאָגט די מאַמע: „צום שלים־מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל!"... און ער—גאַרניט, שפּאַציערט דאָרט

ארום אויף שרפות, א גדולה אויף איהם: יעהופעץ ברענט, פערברענט און פער׳שרפה׳ט זאל דאס דיר ווערען מיט ווארשא און מיט פייטערבארג אינאיינעם, ליעבער גאט! ווער עס האט נאר גאט אין הארצען, דער באדט זיך אין מיין בלוט. איך קאן דען דורכגעהן די גאס אפילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אט געהט זי, מנחם־מענדעל׳ס פלונית׳טע פון יעהופעץ!“ א שענער נאכען, אז אך און וועה איז מיר! לעבען זאל טאקי די מאמע מיינע. זי טענה׳ט איינס: „א מאן, זאגט זי, טאר מען ניט אפלאזען אויף קיין מינוט, דען, זאגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפענער, זענען די שפענער — שפענער... איך האב, זאגט זי, פריהער געוואוסט, אז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט ארויס; א געלדשרוך, זאגט זי, האט זיך מיר פערגלוסט, ווי זאגט מען: חזיר, האסט געלד? זיי מיין מחותן!... א שמאלץ־גרוב, זאגט זי, די שמאלץ רינט אוים, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך, זאגט זי, וואלט איך איהם געשריבען? פון קרחת וואלט איך איהם געשריבען! ווער עס פערשטעהט ניט אויפ׳ן וואונק, זאגט זי, דעם גיט מען מיט׳ן שטעקען... איך וואלט איהם, זאגט זי, אויף א בעזעב אראפגעבראכט אהיים! אויף א קאטשערע!“... זאג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאר וואס זאל איך טהון, אז איך בין, משטיינס געזאגט, אזא ציעג, אז וואס מע זאגט מיר איז רעכט, און וואס מע וויל פועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין ארט, למשל, בליומע־זלאטע, וואלט שוין לאנג געווען אין יעהופעץ ביי אלע רבנים און דיינים, דיך אנגעפאלען אין גאס און געגעבען דיר א וויסטען, א פינסטערען סוף, אז דו וואלסט פערגעסען אפילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האנדעלסט מיט פיפערנאטערס... מאהל דיר, דיינע גילדערנע געשעפטען מיט די גליקען, וואס דו חאפסט דארטען, זעהט מען שוין ארוים פון די מתנות, וואס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופעץ; די דימענטען מיט די בארליאנטען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפטע קאלדרעס, א קלייניגקייט? איך זאג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאַלטען! איינס פון דיביידע: אָדער קום צו פאָהרען וואָס גיכער אהיים און זיי א מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינע־שיינדעל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאַק און פליה, איך ברען, איך שפּרינג אין פייער, איך וואַכס, איך וואַכס! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טייער. „ווע־געלעך" האָבען זיך אַ רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „לילעפּוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאַלבענטויזענד; נאָר מיר לוינט נאָך נישט צו פערקויפען, ווייל אַלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס'איז גאָר אַ סברא, אז „אויסלאַמד" האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פּאַפּיערלעך. מע מאַכט אַ „סענדעקאַט", דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ"ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף אַ רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאַר וואָס? גאַנץ פּשוט! געלד, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאַרהאַן ביי דער וועלט אָהן אַ שעור; עס וואַלגערט זיך אין די גאַסען; פּריצענט איז בזיל הזול — פיער־פינף לשנה איז פאַר אונז איבערגענוג; היינט אַז עס טראָגט גאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָס טאַקי אַ גליק! און וואָס דו זאָגסט „לילעפּוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פּיפּערנאָ־טערס"), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אַזאַ מין פּאַפּיע־

רעל פון א פאבריקע, וואס מע ארבייט דארטען אייזענבאהנען און מע גיט דערויף „דעוועגדענט“. די אייזענבאהנען זענען אין סימביר, די פאפירלעך זענען אין ווארשא, און די קונים זענען אין יעהופעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך“, מיט „פוטיוויל“ און מיט „טראנספארט“. נאר דו קעהרסט מיינען, אז מע קויפט פאפירלעך, קוקט זיי עמיצער אן אין די אויגען? האסט דו ווידער א טעות. מע מוז דיר קלאר מאכען אקוראט, זאלסט פערשטעהן דאס געשעפט. למשל, עס פערגלוסט זיך דיר קויפען „טראנספארט“; געהסט דו אריין אין א קאנטאר, טראגסט אריין אין קאסע עטליכע קערבלעך א „דעפא“, און דו הייסט דיר פערשרייבען אביסעל סחורה, און מע גיט דיר ארויס א בריוועל, אז מע האט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אזוי פיעל און אזוי פיעל „טראנספארט“, אויף אזא און אזא מקח מיט אזא און אזא „דעפא“, און באם חלילה עס פאלט אראפ, ביזט דו מחויב צוטראגען נאך געלד; — נאר ס'איז בלאטע, ניט אזוי גיך פאלט דאס אראפ, און מע בעדארף ניט צוטראגען קיין געלד; אדרבה, עס הויבט זיך גאר אויף! אט אזוי ארבייט איך כסדר און מאך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. גאט זאל העלפען, איך זאל מיך קאנען אפרייסען אויף א פאר טאג, וואלט איך זיך אראפגעחאפט קיין וואסילקאוו און וואלט אריינגעטראגען „געלדיע“; דעמאלט וואלט איך פערשפארט זיין נע־ונד, ביי־טאג א יעהופעצער און ביי־נאכט א בויבעריקער. אלע מעקלערס זענען היינט געווארען „קופצים“. זאלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאמעס זייערע מיט די דימענטען און בארליאנטען — איך האב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מע דא בארליאנטען, און האב בעטראכט פון דיינעטוועגען דארטען א פאר זאכען, זאג איך דיר, אז ניט נאר ביי אייך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופעץ וועט דאס אויך אנמאכען א רעש! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן יריד, וואס איך האנדעל מיט פאפיערלעך? בראצקי האנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך געה קויפען פאפיערלעך, בעדארף איך פריהער אויסרעכענען ווי־פיעל מיין מאגען קאן פערדייען, און בראצקי, אז ער טהוט א קויף פאפיערלעך, קויפט ער מיט א מאל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפיעלסט זיך מיט בראצקי'ן? יענער, אז ער פאהרט דורך אין דער קארעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאטעק", און אלע אידען נעמען אראפ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואלט זיין, ווען איך ווער אמאל א בראצקי!... אז גאט וויל, נארעלע...

הנ"ל.

VIII.

שיינא־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר'שען עק, זאגט די מאמע, קאן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען"... איך שמועס עס קעגען דיין שענער שוועגערין, קעגען דיין יענטלען טאקי, ברענען זאל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואך און לאזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאדט, אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאס, אוועקגעווארפען איין אלמנה חיה. פון וואנען, זאגט זי, האט זי דאס גענומען? שרה־נחמה האט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ'ס האט אליין געזעהן ביי משה־שמואל'ן א בריוועל, וואס מאיר־מאטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאך אוועק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואסער בריוועל? זאג איך: וואס מאיר־מאטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאגט ער: ווער האט אייך געזאגט? זאג איך: ברוך־בן־ציונ'ס. זאגט ער: ווי האט אייך געקאנט זאגען אט דער שקרן, אט דער כזבן אזא מעשה, אז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאהר? לויף איך דאך אוועק פון דארטען צו ברוך־בן־ציונ'ס מיט א צעווישעטען קאפ. לאזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאר נישטא אין כתרילעווקע שוין די דריטע וואך. פליה איך דאך פון דארטען אוועק מסתמא צו

ליזי־חערשקע־אברהמ׳ס און געב איהם אוועק א פארציע, ווי עס
געהער צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אזא פזמון
מיט א בריוועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? קוקט ער
מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פלוימען? לאָזט זיך אויס א
מעשה, אז דאָס האָט זי טאקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די
כפרה זאָל זי זיין פאר אונז ביידען, אויסגעטראכט פונ׳ם קאָפּ. א
הולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטארק אין קאָפּ אריין אודאי
וואָס איך שרייב דיר, אז דיר ליגען גאָר אין זינען מסתמא דיינע יע־
הופעצער דאמעס, צע׳דמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ווערען
מיט זייערע בארליאנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט
הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פיינד האָב איך זיי! עס איז מיר
שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען
קויפען! איך זאָג דיר פריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר
עפּיס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אזעלכעס, וואָס מע טראָגט
דאָרט ניט; איך דארף ניט, דו זאָלסט מיך פערגלייכען צו עמיצען,
לאָזען זיי דיר זיין מיין כפרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין
דערלעבען זעהען טאקי עפּיס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט
אויף פאפּיער, ווי זאָגט די מאמע: „ווינציגער מיט א וואָרט, מעהר
מיט א ביסען"... וואָס טויג דיר אָפּלעגען אויף מאָרגען, נארעלע?
ביי אזא געשעפט, אז מע רייסט נישט אָפּ מיט גוואלד, האָט מען
ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט
זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט
מחמת איך האלט דיך חלילה פאר א ליגנער, נאָר דערפאר ווייל
אלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר,
מיינסט דו, אז ס׳איז תורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראָצ־
קי׳ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאשעט? מע גיט דיר
פאר דיינע פּאפּיערלעך עפּיס געלד — נעם! וואָס מאכסט דו אָנ־
שטעלען? די אדעסער שארלאטאנעס האָבען געטראָפען צו דיר
קיין בויבעריק אזש, געוואָלט אויסנארען ביי דיר דעם טייערען אָנ־
טיק? — מיט מזל ברכה! פאר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאמע

מיינע: „האַפּ אויס די יאַרמעלקע מיט ניס און אַנטלויף“... נאַר
געה רעד מיט אַ משוגע'נעם! אַט האָט זיך איהם פּלוצים פער־
וואָלט ווערען אַ קופּעץ, און נאָך אַ וואַסילקאָווער דערצו! ער ווייסט
שוין גאַרניט וואָס אויסצוטראַכטען פאַר גרויס ראַסקאָש! וואָס איז
דיר עפּיס געפעלען געוואָרען וואַסילקאָוו? נאַר וואָס איז דאָס
חידוש: אַז ביי־טאָג איז מען אַ יעהופּעצער, ביי־נאַכט אַ בויבערי־
קער, און געהן געהט מען קיין פּיטערבאַרג און קיין וואַרשאַ, מעג
מען שוין זיין נישט נאַר אַ וואַסילקאָווער נכתב — אַפּילו פון האַצע־
פּלאַץ. מענדעל, זעה נאַר, אַז פון אַלע גליקען זאָל איך דיר נישט
דאַרפען חלילה אַרויסשיקען פון דאַנען נאָך אַ מאָל אויף דער הוצאה,
ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אָנזאָגען אַ בשורה, און נישט קיין
פריילִיכע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז געבליבען איין אַלמן...
שוין אַז דער בריעף איז געוועזן פער'חתמ'ט איז מען געקומען און
מע האָט אונז געזאָגט, אַז יענטעל איז געשטאָרבען. פון אַ קימ־
פעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאַט אַ צווילינג. דאָס
צווילינג לעבט, און זי איז געשטאָרבען. דאַכט מיר, עס וואָלט
געמעגט זיין דאָס אייגענע קאַפּויר? ווי זאָגט די מאַמע: „גאָט
איז אַ גרויסער צו־להכעיס'ניק“... לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון
מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געוועזן מיט מיר קידער־ווידער, לאָז
זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט געגאַנגען. וואָס
וואָלט מיך אַהרען, אַז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט
איבערלאָזען קיין זיעבען יתומים'לעך, איינס קלענער פון'ם אַנדע־
רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געוועזן און האָב מיך דוקא אַזוי
אָנגעוויינט, אַז איך בין קוים געקומען אַ לעבעדיגע אַהיים. ווי זאָגט
די מאַמע: „אַז מע דערמאָנט זיך אין'ם טויטט, איז מען ניט
זיכער מיט'ן לעבען“...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין אַ גאַנצע וואָך געלעגען אין בויבעריק, דאָס הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאָר אַ פּאַסקודנע שלאַפקייט: איך בין געפאַלען אויפ'ן רוקען, קאָן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אַנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האָב געמיינט די גאַנצע וואָך, אז איך וועל אַראָפּ פון זינען: אַ קלייניגקייט, אַכט טאָג כסדר זיין אָפּגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האָט זיך מיר נאָר אויסגעוויזען, אז דאָרט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מאָרגען־איבערמאָרגען פאָהר איך שוין געוויס אין שטאָדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר אַ בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אָגב דיר געבען אַ ריכטיגען חשבון, וואו איך האַלט, זאָלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אָדער איך בין געגאַרט. מיין „פּאָר־טעפעל" בעשטעהט אצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראַנספּאָרט", פינף „מאַלצעווער", פינף „לילעפּוטלעך" און פינף „וועגעלעך", אַ חוץ „פּרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראַנספאָרט" איז בײַ מיר פערקויפט אויף שפּעטער (מיט אַ דרייערעל האַנדגעלד); ווי באַלד מע קויפט זיי

ביי מיר אוים צום זמן, — און אויסקויפען וועט מען זיי דאך גע־וויס — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאך אלע הוצאות א רובעל פיער־פינף טויזענד. חוץ לזה, האב איך א פאר צעהנדליג „האסלעך" אויף „פוטיוויל" און אויף „מאלצעווער", פרי־מא בריוועלעך, — רעכען איך חאפען אויף זיי אויך א רובעל זיעבע־צעהן־אכטצעהן הונדערט. האסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טוי־זענד רובעל. אויף די פינף „מאלצעווער" מזומן רעכען איך אויף טרפות פיער טויזענד רובעל, ווארום עס וועט דאך זיין א חרפה, א בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום ווייניגסטען, צוויי טויזענד רובעל א שטיק, חאטש אפילו זיי האבען זיך די לעצ־טע טעג א קאפעלע אראפגערוקט; נאר דאס איז נישט מעהר ווי א מאניפארגעלע פון די פייטערבארגער „בלאנקיסטען", בכדי זיי זאלען זיך קאנען „אפדרעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפיע־געל: איך מיין די „לילעפוטלעך" מיט די „וועגעלעך"; דא איז א ריינער חשבון, ווי גאלד: ביז „אולטימא" האבען מיר נאך אזוי גרוים ווי אכטצעהן טאג, און אזוי ווי די „לילעפוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובעל א טאג, האסט דו א קיימא־לן פון אכט־צעהן מאל הונדערט גע'כפל'ט אויף פינף, בעטרעפט דאס פונקט נייען טויזענד רובעל. און די „וועגעלעך"? זיי שפרינגען דאך אויף ס"ן רובעל א טאג, — האסט דו אכטצעהן מאל ק"ן גע'כפל'ט אויף פינף, — בעטרעפט דאס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובעל? היינט וואו איז עפים „וואלגע"? „דניעפר"? „דאן"? און שאר ירקות? הכלל, גאר קיין גרויסען ביטעל נעה איך מיר נישט, נאר איך רעכען אלסדינג, שוין נאך אלע הוצאות: „קארטאזש", „גנבה'זש" ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאל העלפען, דאס „אולטימא" זאל נאר אפלויפען גלאט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראליזירען" אלע מיינע פאפירלעך און וועל כייך „איבערקעהרען אויף דער אנדערער זייט", דאס הייסט, איך וועל געהן „א־לא־בעס", ווערען א מוכר אויף אלסדינג, און וועל פערדיענען געלד אויף דער „לינקער זייט"; נאכדעם וועל איך,

מיך אַ וואָרף טהון צוריק „אַ־לאַ־האָס“ און ווידער אַ מאָל האַפּען אַ גראַבס. אַזוי, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד ווערען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי״ש אלפים, פון די רי״ש אלפים — ת״ק, און אַזוי ווייטער, ביז אַ מיליאָן. ווי אַזוי זשע דען, נאַרעלע, ווערד מען אַ מיליאָנשטשיק, אַ בראָצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראָצקי? אַ בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אליין געזעהן, איך זאָל אַזוי זעהען אַלדאָס גוטס!... הכלל, זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער שפּעגולאַציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אַזאַ חריף, אַז מע קומט שוין אַ מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט גאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפּשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאי חינקים? פאַרהאַן ביי אונז אַ שפּעגולאַנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר אַ הייסער שפּעגולאַנט און אַ מורא'דיגער קאָרטענשפּיעלער; ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאַכט שפּיעלט ער אין קאָרטען. האָט זיך געטראָפען מיט איהם אַ מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאַכט גע'חלומ'ט אַ שלעכטע קאָרט, — אַ סימן אויף אַ „בעס“ — איז ער אַוועק קיין פּיטערבאָרג און קיין וואַרשאַ און האָט אָפּגעשניטען אין איין טאָג דעם גאַנצען „פּאָרטעפּעל“; אוודאי רייסט ער איצט נעבאַך אויף זיך די האָר! אַ מצוה אויף איהם! לאָז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין אַרויס אויף מאָרגענדיגען טאָג, געוואָהר ווערען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אַריין, זיין ביי'ם יובעלירער נאָך דיין „בראָש“ מיט די בארליאַנטענע אויהרינגלעך, און אַז איך וועל נאָר האָבען צייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ אויף „פּאַדאָל“ איינקויפען דיר אַביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּיס אין בעל־הבתישקייט אַריין, נישט ווי דו זאָגסט, אַז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס

בקיצור. אם ירצה השם, אינם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויס־שרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און גריס שווער און שוויגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך. און בערעל־בנימינ׳ען זאָלסט דו זאָגען פון מיינעטוועגען, אַז ער זאָל זיך אַזוי ניט נעמען צום סע", אין „אָקע" אָדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל".

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכּח וואַסיל־קאָוו, האָסט דו, אַפּנים, גאָרנישט פערשטאַנען, וואָס איך מיין. אַזוי ווי מחמת איך טאָר דאָ ניט זיין, וויל איך ווערען אַ היגער קור־פּעץ, קאָן מען אַנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער חאַטש אַ האַלב יאָהר אַ וואַסילקאָווער נכתּב. און קוים ווער איך אַ היגער, דינג איך, אם ירצה השם, אַ דירה אויף פּאַדאָל און נעם דיך אַרויס אהערצו מיט די קינדער אין אַ גוטער שעה. און וואָס דו ביזט אַזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז נאָר דערפאַר, ווייל דו קענסט נאָך נישט די שטאָדט מיט די היגע מענשען; מילא די שטאָדט אַליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז אַ צאַצקעלע, און די מענשען די היגע זענען ממש גאָלד און זילבער; וויים איך, ווי קומט דאָס צו אָדעם? די היגע מענשען זענען אַלע אַזוי מילד, אַזוי צוגעלאָזט, סאַי די מאַנסבילען, סאַי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האָבען זיי דאָ, וואָס זיי האָבען ליעב אַ קערטעל; קומט די נאַכט — נעמט מען זיך צו דער אַרבייט און מע זיצט אַוועק ביז טאָג און מע שרייט: „פּאַס!" די גרויסע שפּיעלען אין אַזאַ שפּיעל, וואָס הייסט „פּרעפערענץ", און די קליינע שפּיעלען אין „סטוקעל־קע", אין „אָקע" אָדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל".

ח נ " ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט גאָר נישט איבערטראַכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראַטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האָט שוין חתונה גע־האַט, אין אַ גוטער שעה, אַ מזל'דיגער! ער האָט קיין צייט ניט געהאַט צו וואַרטען אפילו גאַנצע צוויי חדשים: ער איז אַוועק־געפאָהרען קיין באַרדיטשעוו, פון וואַנען מע בעציהט אויף דער גאַנ־צער וועלט שטיפּמאַמעס, און האָט אַראָפּגעבראַכט פאַר זיינע קינ־דער אַ מאַמע, און דוקא אַ מיידעל פון אַ יאָהר נייענצעהן! אַזאַ יאָהר, אַזאַ מזל אויף אַלע מאַנסבילען, וואָס פאַר אַ פּנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער זאָלען מיר בלייבען נאָך אייך אַלמנות, איידער איהר זאָלט מאַכען אונזערע קינדער פאַר יתומים!"... איך שטעל מיר פאָר דיינע טרערען, מענדעל, ווען דו זאָלסט מיך, אַשטייגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאָלען דאָס די יעהופּעצער דאַמעס! זיי וואָלטען דיך בעפּאַלען, ווי די ביענען, איין אויסחאַפּעניש וואָלט אויף דיר געקומען נאָך פאַר שלשים! עס וואָלט געווען ביי דיר, ווי די מאַמע זאָגט: „אַ כשר'ער טאָפּ מיט אַ כשר'ען לעפעל". וואָלסט שוין דעמאָלט געקאָנט בליי־בען אַ יעהופּעצער אויף אייביג! דו קנאַקסט, זאָגסט דו, מענדעל?

קנאק! פליה! שפרינג אין פייער! איך וועל צו דיר נישט פאָהרען, איך זאָל וויסען, אַז דו ליגסט דאָרט אויפ׳ן טוידטען בעט! און דיינע פופציג טויזענד שרעקען מיך אויך קארג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פופציג טויזענד, אַזוי ווי אָהן די פופציג טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פופציג טויזענד אַ ממש, פונקט ווי אַ שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כל זמן דאָס געלד איז אויפ׳ן פאַפיער, איז דאָס פאַפיער“... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אַז דו האָסט איצט ביי איבערצוצעהלען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען דוקא פופציג טויזענד, ביזט דו אָדער אַ משוגע׳נער, אָדער אַ גזלן, אַ רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאַווטריקלעך“: מ אָ ר ג ע ן וועט ער זיין ביי׳ם גאָלדוואַרגער. מ אָ ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אַלץ אויף מאָרגען. נאַר איינער! פאַר מאָרגען לאָז זיך גאָט זאָרגען! דו קויף בעסער היינט. ריים אָפּ, חאַפּ אריין, עס וועט זיין גלייך ווי געפונען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין, זאָגט גאַנץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאָכטער, מתנות, טישטיכער, האַנדטיכער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך־המות, זאָגט זי, פרעגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים“... איך וועל וואַרטען נאָך אַ פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלען אין גאַנצען געזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פאָהר, אם ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אַהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פיס־טריט, איך וועל דאָרטען זיין אומעדום. איך בין דיר ערב, אַז דו וועסט אַנטלויפען פון דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז עס טהוט זיך חושך! היינו, עס איז אָנגעקומען פון פּיטערבאַרג אַזעלכע קורסען, אַז ס'איז אונז אַלעמען פינסטער געוואָרען אין די אויגען! ווי אַ דונער האָט דאָס אונז דערשלאָגען, ווי אַ באָמבע! עס איז געוואָרען פינסטער אין אַלע קאַנטאָרען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאַטעק"! און תיכף נאָך פּיטערבאַרג האָט אויך וואַרשאַ געגעבען אַ זעץ איהרע קורסען! ס'איז געוואָרען אַ לויפעריי, אַ בהלה, אַ פּחד, אַ מהומה! די שפּעגעלאַנטען זענען זיך צעלאָפען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איך אויך בתוכם. אוים בערזע! די קאַנטאָרען זענען געבליבען פּוסט, די באַנקירען פערזאָרגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאָר, זוגתי היקרה, אַז די „מאַלצעווער", וואָס איך האָב זיי גערעכענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב געווען און האָבען זיך אַראָפּגערוקט ביז נייעןהונדערט פופציג! צי, למשל, „פּוטיוויל": גיכער וואָלט איך זיך גערעכט אויף זיי אַ מפּלה, איידער זיי זאָלען ווערען פון הונדערט אַכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראַנספּאָרט" שמועסט מען נישט; „טראַנספּאָרט" איז גאָר אין דער ערד, קיינער נעמט דאָס נישט אין די הענד אַריין! דאָס איינענע איז מיט „וואָלגע", מיט „דאָן" און מיט אַלע

אנדערע פאפיערלעך. נאר דאס אלסדינג איז נאך גאלד קעגען ווארשא. אין ווארשא איז גאר איין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאך אזא שחיטה נישט געשעהן, ווי אין ווארשא. ווארשא איז זיך מיישב און טהוט א שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד פיער הונדערט פופציג גאר אויף זעכס הונדערט צוואנציג! היינט „וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאנען אזוי שען, אזוי פיין; מיר האבען געמיינט, אט־אט זענען זיי דריי טויזענד קארבען! וויפיעל, מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט גאר נישט טרעפען: פיער הונדערט שמארדאווענצעס! ווי געפעלט דיר א קורס? ס'איז עק וועלט! אז אך און וועה איז ווארשא, זיך שען אויסגעפיינט: גע־טריבען, געטריבען, און פלוצים אין מיטען דרינען — נא דיר א חתונה! פון וואנען נעמט זיך דאס איבערקעהרעניש — ווייסט קיינער נישט. דער זאגט דאס, דער זאגט דאס. עס וואכסט פון געלד, דאס הייסט, פון דעם, וואס עס איז נישטא קיין געלד. אויף דייטש רופען זיי דאס אן: „געלד־מאנגעל", און אויף אונזער לשון הייסט דאס פשוט: „נישטא א פרוטה". וועסט דו דאך מסתמא פרעגען: סטייטש, עס האט זיך דאך ערשט נעכטען געוואלגערט אין אלע גאסען? תיקו, בלייבט א קשיא! נאר ווי אזוי די מעשה איז, שפעגעלאנטען זענען געווארען אפגעקאכט, און איך אויך בתוכם. איך וועל דיר זאגען דעם אמת, אויף פייטערבארג פערדריסט מיך ניט אזוי, ווי אויף ווארשא. מילא פייטערבארג — גארנישט, געהט זיך פאוואלינקע, אלע טאג פאלט דארטען צוואנציג־דרייסיג רובעל און גענוג; ס'איז חאטש, ווי זאגט ער, מעשה סוחר. ווארשא — קיין גר־טער איד זאל דאס ניט קענען! דאס איז עפיס א מין סדום, רחמנא לצלן! נישטא דער טאג ווארשא זאל ניט געבען א ריס מיט ק"ן, מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידעריגער, א פאטש נאך א פאטש, אזוי, אז מיר זענען דא אלע געבליבען פריהלישעט, גאר קיין צייט נישט געהאט אפילו זיך ארומצוקוקען! מיליאנען קאסט אונז אפ אט דאס ווארשא, מיליאנען! גוואלד, וואו איז געווען אונזער שכל? הלואי וואלט איך דיך געפאלגט, זוגתי היקרה, וואלט איך

איצט אַרויסגעשטעלט דער וועלט דריי פֿייגען; בראַצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט גאָט אַזוי; ס'איז, אַפּנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... אַ שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך חאָטש נישט די עטליכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאָנ־טאָר. אַדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אַז עס וועט זיך אַביסעל פערבעסערען די צייט, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל אַרום איהם קאָנען אַ מאָל פערדיענען אַ קערבעל... נאָר דערווייַלע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען אַרום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּעגעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאַס. ס'איז ביטער און פינסטער אַרום און אַרום. די שפּעגעלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נע־מען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאַקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעוואַרט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נאַרישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעהופּעץ איז אַ שטאָדט; אַז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קליינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען אַ פּאָר מענשלעך מכח אַ גמילות־חסד'על אויף אַ קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אַז אין שטאָדט איז איצט ענג אין געלד, אַפילו גאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אויס פּאָר אַ גראָשען... השם יתברך זאָל עפּיס אַ נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג'ענען, אָדער איך זאָל אַזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאַס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אַזוי פיין, אַזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, אַ פּולע הימעל — און פּלוצים נאַ דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

גען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין געזונד, און גריס שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט אַ ווערטעל, אַז נאָך אַ שרפה ווערד מען רייך. איך מיין, אַז נאָך אַזאַ מפּלה, ווי מיר האָבען דאָ אַצינד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. ווארום ס'איז אַלסדינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האָס־לעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאַפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אַז ווער עס וועט איצט אָוועקגעהן קיין פּייטערבאַרג אָדער קיין וואַרשאַ עפּיס קויפען, וועט ער גליקלין* ווערען! ווארום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אַז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אַריין. צו דער שפּעגעלאַציע בעדאַרף מען האָבען נאָר דריי זאַכען: ש כ ל, מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אַזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע היגע שפּעגעלאַנטען. מ ז ל איז ביי גאָט. און ג ע ל ד? — געלד איז ביי די בראָצקים.

הנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואלט איך דיר בעדארפט שרייבען גאר א סך, נאר איך האב דיר נישט וואס צו שרייבען, עס האט זיך שוין אויסגעלאזט ביי מיר שטאף. ווארום וואס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלעגען אין דער ערד אריין, חלילה, לעבעדיגערהייד, עס וועט מיר דען עפים העלפען? איך בין דאך ניט ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואס האט ליעב „עסען מאן“; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאגען קיין קרוםווארט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאר איין זאך וועל איך ביי דיר פרעגען, א שלאק זאל אריין אין מיינע שונאים׳ס ביינער אריין: זאג, צי האב איך דיר נישט געזאגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאג, צי האב איך דיר נישט געשריבען די גאנצע צייט: אנטלויף, זאג איך, מענדעל, ווי פאר פייער! וואס טויג דיר, זאג איך, שמאטעס, פאפיערלעך? ווי די מאמע זאגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל“... פאלגט ער מיך נישט! עס האט איהם צוגעקאוועט צו יעהופעץ! ער איז גאר די כפרה נאך די דארטיגע פיינע מענשלעך, די כפרה מעגען זיי שוין זיין פאר דיר און פאר מיר און פאר אונז אלע און פאר כל ישראל, נישט איך

זאל מיך פאר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאל זיי גאט גרינגע קרענק מיט מאיאווע קדחת אויף א גאנץ יאהר! ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „בעסער אנקומען צו עלינו, איידער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאך יא, וואס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואלד טהוט ער שטארבען", — הײנט וואס רעדסט דו נארישקייטען? ס'איז אלס־דינג פון גאט. דו זעהסט דאך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעדארף הארעווען, פערשווארצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאן, א יורע־ספר — לאם איך האבען אזא יאהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאהרט אויף אלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אריין, הארעוועט ווי איין אייזעל. עס קאן זיין, ער וואלט אפשר אויך געוואלט, אזוי ווי דו, ארומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האנד אין קאלט וואסער, אויך האנדלען מיט שמות, אויך שליטלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּעצער דאמעס שפּיעלען דארטען אין דער גוטער שפּיעל „פּערדעל־מערדעל". האט ער אבער זיין אייגענס א ווייב, וואס זי הייסט ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע. ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, אז זי טהוט נאר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אפּ דאס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפ'ן וואונק. אנו, לאז איהם גאט געבען אזא זין, ער זאל קומען, למשל, פון יארמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין הארצען?! וואס זשע? אזוי ווי איך קום אפּ נאר דערמיט, וואס דו שרייבסט מיר אלע מאל: אט קויפסט דו מיר דאס, אט קויפסט דו מיר דאס, און ביז עפּים וואס — לאזט זיך אויס א בוידעם! נאר דו מיינסט אודאי, אז איך געה־אויס נאך דיינע מתנות? איך דארף זיי אויך כפרות, דיינע בראשען

מיט דיינע באַרליאַנטען! אבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד! עס גלויבט זיך מיר גאָר ניט, אז דו לעבסט! היינטיגע נאַכט האָט זיך מיר גע׳חלומ׳ט די באָבע צייטעל, עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געוועזן, נישט געמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד, און וואָס פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

סוף פונ׳ם צווייטען בוך.

מיליאָנען

סוחרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען"

געשריבען אין יאהרען 1900—1899

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען“).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז איך בין שוין אוים שפּעגעלאַנט. כ'האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דער שפּעגעלאַציע, קיין איד זאָל זי ניט קענען! זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי אַ קדחת, מיך גע־מאַכט גרוי און אַלט! אַ ווערטעלע אויסצורעדען, וואָס מיר האָבען דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען אַ תל פון יעהופּעץ, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אַלע ווינקעלעך, ווי נאָך אַ מלחמה, נאָך ערגער ווי, ניט היינט געדאַכט, אין אדעם! עס איז געקומען אויף אַלעמען אַ מפּלה, אַ בהלה. דער עולם האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו באַנקראָטירען, און איך אויך בתוכם. אַלע טאָג האָט זיך געלאָזט הערען אַ נייער אָנזועץ. אָנזועצען — איז גאָר אַריין אין דער מאָדע! וואָס דאַרפסט דו מעהר? גרויסע באַנקירען,

בערען, האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען פּליטה. דעם ערשטען פּע־
טשאַטעק האָט געמאַכט יענער באַנקיר, וואָס דורך איהם פלעגען
מיר אַלע געהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך" קיין פּיטערבאָרג און
קיין וואַרשאַ. אין אַ שענעם פריהמאָרגען קום איך אַריין אין
קאַנטאָר, איך האָב געהאַט ביי איהם צו שטעקען מיט אַ פּאָר
„מאַלצעווער" און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער" אַקציעס, וואָס
ס'איז א י ה ם אַרויסגעקומען פון מ י ר אַ קליינער דיפערענץ.
איך הויב מיך אָן נאָכצופרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פּריץ?
זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאַנג אין אַמעריקע!
הקיצור, ס'איז געוואָרען אַ גוואַלד! מע האָט זיך באַלד אַ נעם
געטהאָן צו דער אייזערנער קאַסע און מע האָט געפונען דאָרט אַ
פלעשעל טינט מיט איין צלטען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך
מיט אַ לעכעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער
אייזערנער שאַפע אַ גאַנצען פּאַק מיט אַלטע לוחות אויף עברי־
טייטש פון שנת ת ר ל"ג ביז היינטיגס יאָהר, און איז אַוועק
קיין ארץ-ישראל. דער דריטער, גאָר אַ גרויסער באַנקיר, האָט נישט
באַנקראָטירט, נאָר גלאַט ניזוק ונהרג געוואָרען מיט עטליכע מיליאָן
אין איין וואָך און איז געבליבען ביי'ם נאָמען. נאָר די בראָצקים
זענען עפּים מיט נסים אַרויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאָל פּאָר
אַלע מאָל — איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז סאיז ניט בעשערט, העלפט
נישט קיין חכמות! אַ שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעצייי־
טענס אַרומגעקוקט און האָב מיך אַ וואָרף געטהאָן אויף איין אַנדער
פּרנסה, אַ בכבוד'ע פּרנסה, היינו: איך בין איצט געוואָרען אַ
מעקלער, פּשוט אַ מעקלער, טאַקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער
בערזע. פאַרהאָן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין-הרע, אַזוי פּיעל,
ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאַכט
זיך, איך האָב אויך הענד און פיס און אַ נאָז מיט אויגען גלייך מיט
אַלע אידען, און אַזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ אַ סך, — פון
דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און געהן מעק־
לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדאַרף דאָ האָבען? אבי

מע קאָן זאָגען אַ ליגען, און דערצו, אַז מע איז נאָך אַ שטיקעל עזות־פּנים אויך, קאָן מען שוין זיין אַ מעקלער; און אדרבה, וואָס מעהר ליגנער און וואָס מעהר עזות־פּנים, איז אַלץ מעהר מעקלער! מעגסט מיר גלויבען, פאַרהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאַטאָרי ביי אייך אין כתרילעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאָנען זיין בעהעלפערס אָדער בעלי־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז גאָט וויל, שיסט אַ בעזעם"... מע בעדאַרף נאָר אָנטהון אַ ווייס העמד מיט אַ שענעם קאַפּעליש, קריכען, שמעקען, חאַפּען אַ וואָרט, אַ לויף אַהער, אַ שפּרונג אַהין — „פּאַזשאַלעטי קארטאַזש!" „קאַר־טאַזש" הייסט מעקלעריי, „שחיטה־געלד". אי איז דאָס אַ זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאַרטאַזש"! אָהן קאָפּ־דרעהעניש, אָהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך געחאַפּט ערשט נעכטען אַ פּופציגער „קאַר־טאַזש" — זאָל מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, ווי איך ווייס פאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־זענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויכערען אַ פּאַפּיראָס. דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אַריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט גאָט'ס הילף געחאַפּט אַ פּופציגער! אַז גאָט העלפט, עס געהט אַוועק אַזוי איין האַלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און ווער דער אייגענער ווי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע! דער מענש אַליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין ווער דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אַבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען לעבען, און שווער און שוויגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּיס ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאַכען די בורע־קעס, און צי ס'איז פאַרהאַן עפּיס אַ סך זשוקלעך? איך בעדאַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זיס לעבען, אַ מיתה־משונה, אַ חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטוס, דו גזלן איינער! דו ווייסט, אַז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראַנק, נאָך דער רעפּעראַציע, וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר געמאַכט, אויף דיינע יעהופּעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געוואָרען, אַז קוים וואָס איך פּלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט, מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! ווי אַזוי שווייגט מען אָפּ אַזאַ צייט און מע שרייבט נישט אַריין קיין בריוועל? ממה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אלא דו לעבסט נאָך, בעדאַרפסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר גאָה טענה זיך אוים מיט אַ חושים, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין: „גיבער וועט זיך אַ שכור אויסניכטערען, איידער אַ נאַר וועט קליגער ווערען"... מאָהל דיר, אַז אָך און וועה, אַז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעדאַרף האָבען אַ מאַן אַ מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אַלץ כדאַי: זיין אַ מעקלער, אַ

ביינעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופעץ, איינגעזונקען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט געהאפט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פרנסה דיינער, און דו האָפסט, אז דאָס חאפסט דו אלע טאָג א פופציגער. נישט אלע מאָנטאָג איז פורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אמאליגע אדעסער „לאָנדאָן“, מיט די „פאפיערלעך“, מיט די „פיפערנאָטערס“, מיט די אלע איבעריגע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין טעם? נאר איינער, עס וועט דיר פופציג מאָל ארויס די אויגען פונ'ם קאָפ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פופציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאַט ניט אין די יעהופעצער פערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און לאָזען זיך אוים מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אראָפּ פונ'ם זינען, זאָג איך דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּיס רעדסט דו מיר ניט צו דער זאך. דו פרעגסט זיך נאָך אויף בורעקעס, און צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָסט דו געוואָלט — עס זאָל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס געהער זיך אָן מיט א מאנסביל בורעקעס? און וואו האָסט דו היינט בורעקעס? ביי אונז קאָכט מען א באָרשט פון ראָסעל, אָדער פון שטשאַוועל; בורעקעס איז ערשט העט־העט ארום סוכות! היינט פרעגסט דו זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאר זשוקלעך אויף דיר? נא דיר גאָר זשוקלעך! קארג האָט מען פון די וואנצען, דארפען מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופעץ זיצסט דו, צוקער מאכסט דו, פופציגערס חאפסט דו, — פעהלט דיר נאר בורעקעס, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּיס א מבין דערויף? נאר די מאמע, זאָל טאקי לעבען און געזונד זיין, זאָגט זעהר גלייך: „א משוגענער שלאָגט פ ר ע מ ד ע פענסטער, נישט קיין א י י ג ע נ ע“... לכן פאָלג מיך, מענדעל, וואַרף אוועק די נארישע וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פונ'ם פופציגער, נעם און קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאַן דיך, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען אַרויס אויף דיר אַלע טאָג. און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פּנים, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

יאָ, פאַר וואָס פרעגסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּיס אין דער היים? אפּנים, עס אַהרט דיך ווינציג־וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָפּגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז אַ חוץ אַ מעשה. נאָר גענומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געוועזן אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם גע־געבען אָנצוהערעניש, אַז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט אַ ווער־טעל, אַז פון איין אָכס קאָן מען מעהר ווי אָכסענפלייש ניט פער־לאַנגען, וכדומה אַזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אַהיים, אַ מכה איהם, און האָט אָפּגעשיקט די תנאים, און דערווייל איז נעבאַך נחמה־בריינדעל דאָס דריטע מאָל „אויס כלה און ווידער אַ מויד“.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, וואָס איך בין געוואָרען פון אַ שפעגעלאַנט אַ מעקלער — ס'איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופעץ. פאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, אַ סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אַקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאַשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פאַבריקעס, פון זאַוואָדען, פון באַהנען, און וואָס אַ מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס הארץ פערגלוסט — איז דערוויף דאָ אַ מעקלער... עס ווערד דאָ נישט געמאַכט קיין שום געשעפט אָהן אַ מעקלער. און יעדער מעקלער קומט־אָן צום אַנדערען מעקלער, ווארום דער מעקלער האָט אַ קונה, און יענער מעקלער האָט אַ מוכר, קומט דאָס אוים אינאייגנעם אַ זיווג; הייגט מאַכט זיך אָפּט, אז צו איטליכען מעקלער טשעפּען זיך צו נאָך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אַלע מיט'ן „קאַרטאַזש" חלק כחלק, און אז מע קאָן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אָדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אָדער מע טהוט, ווי מע

פלעגט טהון אין אדעס, דאָס הייסט, מע „קאָמפּעזירט“ מיט פּעטש... הייגט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי ? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אלע זענען די צוקער־מעקלערס, ווארום אלע צוקערען געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פאָהרען מיט אייגענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאָרטען און האָבען „סאָדערזשאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס“... הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אז מעקלעריי איז דאָס בעסטע געשעפט, ווארום וואָס האָט אַ מעקלער איינצושטעלען ? ממה נפשך : האָב איך געטראָפען, וועט יענער פערדיענען געלד, אלא ניט — וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד ! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אלע טאָג חאַפּט מען פופציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט געמאַכט גאָר־נישט, און דער פופציגער איז צעקראָכען געוואָרען אין איין כהרף־עין, ווארום אַ בעל־חוב בין איך געווען, אז די האָר זענען נישט מיינע, און אַ פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיץ שוין וויעדער אָהן אַ גראָשען. נאָר וואָס דען ? איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט׳ן אויבערשטענ׳ס הילף, מאַכען אַ געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אַנווייזונג. און וואָס איך פרעג דיך מכח רעגענס, איז אַ פּשוט׳ער שכל : ווייל צוקער, פערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדאַרפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס געהען ביי אייך אָפטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט געבען, אז קיין רעגען זאָל בעסער נישט געהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט. ווארום ווי באלד אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּעגעלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל, איז אויב זי איז נאָך נישט קיין כלה, האָב איך פון איהרטוועגען אַ חתן, איין אַנטיקעל, טאַקי פון היע, און דוקא אַ בחור, האָטש אפילו נישט קיין יונגער, טאַקי רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט אַ גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער נים. נאָר אַ מלאכה אין דער האַנד האָט ער, היינו: ער איז אַ מעקלער און רייבט זיך אַרום צוקער. אָט דער שידוך איז פאַר איהר אַנגעמאָסטען, ווייל דער בחור איז זעהר אַ שטילער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר אויפ'ן מוח, קלאַפּ מיר אַ דעפּעש, אָדער שרייב מיר אַרײַן איין אַטקריטקע, וועל איך מאַכען, מע זאָל זיך צענויפפאָהרען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס עס האָט זיך מיר גע־חלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר — זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפּ! אַ גדולה אויף דער באָבע — אַז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאָלט פערדיענען געלד! פּונקט די מעשה מיט'ן ציגיינער און מיט'ן בער! און וואָס וועט זיין, מענדעל, אַז איך וועל דיר אָנזאָגען אַ בשורה, אַז ביי אונז גיסען אַלע טאָג שלאַקס־רעגענס, און די בורעקעס וואַכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטאָ, חוץ וואַנצען מיט טאַראַקאַנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאָט זאָל מיר טאַקי אַזוי העלפען, ווי איך האָב דאָס געוואוסט פריהער, אַז פון'ם פּופּציגער האָסט דו שוין אַ גוט־אויג, נישט קיין געלד. איך האָב געוואוסט פריהער, אַז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ'ן קאָפּ, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר. גמילות־חסדים? קרענק וואָלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, וואָרום אַז דו

וועסט בעדארפען צו זיי אנקומען מיט א גמילות־חסד, וועסט דו
זעהן, אז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים, ווי זאגט די
מאמע: „א נעמערא ווער איז ניט קיין געבערא ווער,
און א גוטער ברודער איז נאר ביז צו דער קעשענע"... נאר ווער
איז שולדיג, ווען ניט איך אליין? א קלייניגקייט, מע גיט אזוי
נאך א מאן! ער ווייסט דען וואס צו טהון פאר גרויס ראסקאש?
ער דרעהט זיך דארט ארום אין יעהופעץ, ווי א גראף, עס פעהלט
איהם נאר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך ליג דא ווי א הונד בע־
גראבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט א קינד, משה־
הערשעלי, ברענען זאל ער, פאלט דאס און האקט זיך איבער א
ליפ; האב איך א פינגערעל מיט שפריצלעך, גנבה'ט דאס אוועק
ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פון אלע זייטען,
ווי זאגט די מאמע: „קומט אן דאס גליק, גיס־אויס די פאמע־
ניצע"... נו, בין איך נישט גערעכט געווען, וואס איך האב דיר
געזאגט, אז ניט אלע מאנטאג איז פורים, און אז קיין פופציגערס
וואלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואס דו לעגסט־
פיר פאר מיין נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דארטען אין גע־
האקטע וואונדען, דער אלטער בחור דיינער מיט דער גרויער בארד;
ניט דערלעבען וועט יעהופעץ, אז מיר זאלען פון דארטען א שדוך
טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, וועמען? טאקי דעם ערשטען
חתן איהרען; ער האט זיך מיט'ן ערשטען ווייב גע'גט, און איצט
שדכנ'ט ער זיך ווידער א מאל צו מיין שוועסטערעל. זי איז
איהם, אפנים, שטארק געפעלען, דעם שארלאטאן! נאר, ווי זאגט
די מאמע זאל לעבען: „גלייכער מיט א היימישען גנב, איידער
מיט א פרעמדען רב"... און ווי באלד דער שידוך וועט ווערען, אזוי
שטעלט מען באלד א חופה, און לאם איך זעהען, אז דו וועסט ניט
קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר
פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

אונזער קאַפּעל האָט זיך ווידער אַ מאָל געזאָגט דעם פּסוק, אָנגעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין ווידער אַ בטוח אין שטעדטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט ווידער אַ מאָל געטראָפען איין אומגליק — ער איז אָפּגעבערענט געוואָרען אפשר אויף אַ הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַל־בען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אַז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז אַ סברה, אַז די חברה „יאַקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתרילעווקע. און מרים־ביילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר אַ פאַבריק? אַ מעהר וועט זי געהן פאַרמאַלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער גביר'ס שניר, אַ מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאָרטען. נאָר איך האָב פיינד יענעם צו בערעדען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרעזאַנקעס" מיט „שענזעשעט־קעס"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפען. דאָס צוקער־געשעפט איז פאַר מיר טאַקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; איידער מע טהוט זיך אַ ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אלע צוקער־מעקלערס און חאַפּט־אוים פון אונטער די הענד, חאָטש ער איז אַ גרויסער גביר, און געה לאָד איהם צום „ונתנה תוקף“! ווערסט דו דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אַז אזעלכע קשיות אין יעהופעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב“ מיט קיין „רחמנות“ איז דאָ נישטאָ. דאָס איז איין מאָל אוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאַר איין עסק, אָט דאָס צוקער־געשעפט, אז טאָג ווי נאַכט בעדאַרפסט דו קוקען אויפ׳ן הימעל און בעטען גאָט, אז אַ טאָג זאָל געהן אַ רעגען, און אַ טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב אַרויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פאַר מיר; מע בעדאַרף זיין אַ גרויסער עזות־פּנים, דעם לוח מאַכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּעגעלאַנט איינדרינגען, אַז ער פּערשטעהט ניט פון דאַנען אַהין, און אַזוי לאַנג רעדען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען אַ קאַלטער שווייס... איין גאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אַז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדיענען אַ קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט אַ געשעפט אין די הענד, ווייס איך, אַז ס'איז אַ געשעפט; היינו: איך געה אַרום געלד, איך מאַך הלוואות, שקאָנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערלייה געלד אויף וועכסעלער, דאָס הייסט, איך שקאָנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פּריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינציגער פערדיענט, אַבי געשלאָפען רוהיג. דאָס איז אַזאַ מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפּ כבוד פון אַלע זייטען, וואָרום אַז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אַריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר גאָט צוגעשיקט איינעם אַ געוועזענעם פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — אַ זעלטענער יונגערמאַן מיט אַ גילדענעם כאַראַקטער. ער זאָגט מיר צו, אַז אויב איך מאַך איהם היע אַ קרעדיט פון אַ צעהן־פופצעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אַזוי שען בעפריעדיגען, אַז איך וועל פערשפּאָרען זיין אַ מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אַהער קיין געלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט אַ האָפענונג, אַז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף געוויס קריגען... אַלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דאָ אַרום געלד, ווערען גליקליך, פאָהרען אַרוים מיט אייגענע פערדלעך. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאָלסט דו וויסען, איז אַ סגולה צו פרנסה, וואָרום דאָ, אין יעהופּעץ, האָט מען פאַר אַ שען פערד־און־וועגעלע אַ סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאַר אַ מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

גרים די קינדערלעך, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בע־
זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעל'ס אַנזועץ,
האָט דאָס ביי מיר אַ שענעם פּנים קעגען די היגע אַנזעצען! אַ
סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ
נאָר קיין סוחר ניט. אמאָל פלעגט דאָ זיין אַ מאָדע, אַז איין אָנ־
זעצער האָט געמוזט מאכען איין אָפּטריט; היינט איז שוין גע־
וואָרען אוים מאָדע אנטלויפען. דאָ הייסט דאָס גאָרניט „אַנזועץ“;
דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט“, דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָה־
לען — און רוף מיך קנאַקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך,
וואָס בעדייט „סאָדערזשאַנקעס און שאַנשענעטקעס“? אויף לשון־
קודש הייסט דאָס „פּילגשים“, און בלשון אשכנז רופט מען דאָס
„קעפּסווייבער“. נאָר מעגסט מיר גלויבען בנאמנות, אַז עס קריכט
מיר אין דער לינקער פּאה...

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי חיקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, אַ געשוואָלען האַרץ, געשוואָלען זאָלען ווערען די שונאים, ווי אַ באַרג. אָט ערשט ביזט דו, דאַכט זיך, געווען אַ צוקערמאַכער, פּלוצים — גאָר אַ בעל־הלוואה! וואו האָסט דו גענומען געלד? און אַז גאָט האָט דיר שוין יאָ אַמאָל געהאָלפען עטליכע קערבלעך, בעדאַרפסט דו זיי טאַקי צעפּלעכטען אין דער גיך? האָסט דאָך מיר אַליין ערשט ניט לאַנג געשריבען, אַז ווי באַלד עס פאַלט דיר אַריין אַ ביסעל געלד, אַזוי חאַפּסט דו און שיקסט מיר אַרויס דורך איין אָנווייזונג. וואו זענען דיינע ווערטער? נאָר די מאַמע זאָל לעבען און געזונד זיין איז טאַקי גערעכט; זי זאָגט מיר: „טאָכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאָלסט דו גאָר נישט וואַרטען, וואָרום פונ'ם בית־עולם צוריק טראָגט מען נישט, ובפרט, זאָגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאָדט יעהופּעץ, ברענען זאָל זי! איך האָב דיר שוין, זאָגט זי, לאַנג געזאָגט דאָס ווערטעל: „היט מיך, גאָט, פון באַרדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאָנסטאַנטינער משרתים, פון מאָהליווער אַפּיקורסים, פון קאַמעניצער חאַדאָטאַיעס, פון יעהופּעצער הולטייעס"... זאָג אפשר, אַז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס נעהמט

איהם אָן אַ זייב, וואָס געהט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאַכט — טאָ דאָס, טאָ דאָס! קאַרג האָט מען געהאַט צו טהון פאַר אַ יאָהרען, ניט היינט געדאַכט, מיט דער קאָפּיקע, וואָס מיר האָבען געמיינט, אַז משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר אַ רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געוועז געזונד און שטאַרק. פּלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אוים קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?" ווייזט ער מיט'ן הענטעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קנייפּ איהם, איך האַלז איהם — ער האַלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראַכט דעם דאָקטאָר. פרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר געקוקט, איך האָב שוין אַפילו געדרילעוועט מיט אַ שפּיזעל, און מע זעהט נישט גאָרנישט! פרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געגעסען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאָך, ציבעלקעס, פּעטשאַי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פאַסאָליעס, אָדער אַרבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'אַ משל! אַז מיר האָבען געגעסען אַרבעס, דעריבער בעדאַרף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייען? מאַכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט געהאַט אין שטוב אַרבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא געשפּיעלט מיט'ן אַרבעס רויערהייד אַזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאַטאָוועס אַריינגעלעגט זיך איין אַרבעסעל אין אויהער אַריין, האָט דאָס אַרבעסעל אָנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּראָצען און צו וואַכסען... בקיצור, ער האָט געבראַכט צו טראָגען אַ גאַנצע מאַשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאַך אַ האַלבע שעה און האָט אַרויסגענומען פונ'ם אויהער אַ גאַנצע זשמעני מיט אַרבעס! נאַ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג! די גאַנצע וועלט פרעסט אַרבעס

צעזעצטערהייד — און גאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אַ שלים־מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, וועסט געפינען דאָ אויך אַ געשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלד קריגט מען אַלץ, חוץ קרחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופּעצער שאַרלאַטאַנעס מיט זייערע קעפּסוויי־בער — איך וויל נישט האָרכען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר אַ מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באַריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאַלעכץ, אַ טייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אַלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ם אין קלייט אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאַניטש־קע" האָט זי זיך גאָר אַ נאָמען געגעבען!): „פאַניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אהער אַ פינגער!" געהט פאַניטשקע און ווייזט אַ פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן אַ פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אַז איך האָב זי מקדש געווען כדת משה וישראל!" איז געוואָרען אַ גוואַלד, אַ ליאַרעם, אַ געפילדער. ליבע איז געפאַלען חלשות, די גאַנצע שטאָדט איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז געלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען אַ גט! זאָגט אָבער פאַניטשקע, אַז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערקאָכעט שוין פון לאַנג.

א בייז פערליאפּעניש ביי זיי, איין אָפּגעגערטע זאַך נאָך פון אַמאָל — וואָס זאָגסט דו אויף איהר טאַטען? זאָל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאָפּ?

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דאָס געלד־געשעפט איז אַ קבצנ'י־שער עסק. הלוואה איז אַפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אַז גאָט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס'איז אַרויסגעוואָרפען! אַז אַך און וועה איז שוין דעם, וואָס בעדאַרף אָנקומען צו דער לאַסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אַלע באַרדיטשעווער, די וויניצער און די שפּאָלער פּריצענטניקעס, וואָס וואַכסען אָהן רעגען, ווי קראָפּיווע... און אַפילו די גרויסע שוין, כלומר'שט די באַנקירען, — איידער אָנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שנײַ־דען „קאָמפּאָנעס"... הכלל, איך האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך גענומען צו הייזער. וואָס עפּיס צו הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופּעץ, איז היינט געוואָרען אַ נייע שפּעגעלאַציע — הייזער. דו קעהרסט אוודאי מיינען, אַז אין יע־הופּעץ קויפט מען אַ שטוב, אַזוי ווי ביי אייך אין כתרילעווקע? האָסט דו אַ טעות. דאָ אין יעהופּעץ, אַז מע קויפט אַ שטוב, טראָגט מען זי באַלד אַוועק אין באַנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך אַ מאָל געלד; נאָכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט ווידער א מאָל געלד. הכלל, מע קויפט א שטוב אָהן א גראָשען געלד און מע ווערד למזל א בעל־הבית. ווײסט דו דאָך פרעגען: ווי באַלד אזוי, קאָן דאָך איטליכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אדערויף?... אוודאי ווען גאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אצינד (איך האַלט איצט ביי מאַכען א פּאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אליין א הייזעל (אויף דיין נאָמען) פּאר א קערבעל צוואַנציג טויזענד, און וועל נישט אריינלעגען קיין דריי צעבראָכענע גראָשענס. וואָרום אַט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר ארויס די באַנק, זעכס טויזענד נעם איך ארויס פון דער צווייטער זאַקלאַדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! הײנט וואו איז דירה־געלד און שאר ירקות? פון וואַנען דען, מיינסט דו, וואַכסט מען אויס א גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פערנומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי׳ס זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע׳ס טאָכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פריהערן פריהער א פערליעבעניש, אנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אַפט־מאָל, אז א מאַן וואַרפט־צוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ׳ס ווייב, אָדער א ווייב וואַרפט־אַוועק איהר מאַן און פערליעבט זיך אין יענער׳ס

מאַן, און דאָס ווייב פֿון יענעם מאַן פערליעבט זיך אין יענער׳ס ווייב׳ס מאַנ׳ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ׳ס ווייב׳ס מאַן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט בתרילעווקע, ס׳איז יעהופּעץ...

בנ״ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל◌עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואו איז דאס געהערט גע־וואָרען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאָל נעמען און אוועק־וואַרפען ווייב און קינדער, שווער און שוויגער, און אוועקלאָזען זיך אין א פרעמדער שטאָדט און פערנעמען זיך אלע מאָל מיט איין אנדער געשעפט: אָט איז ער א צוקער־מאכער, אָט איז ער א בעל־הלוואה, און אָט ווערד ער גאר א בעל־הבית פון איין אייגע־נעם מויער אין יעהופעץ אָהן א גראָשען געלד! ? ס'איז טאקי כדאי, כלעבען! איידער צו האָבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר וויפיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאָל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק וועט מיך טרעפען, אז ער וועט מאכען א געשעפט און וועט פערדיענען געלד, וועט ער מיר קויפען א הייזעל אויף מיין נאָמען. וואָס טויג מיר הייזלעך ? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איך מיר שוין געפינען וואס צו קויפען, ווי זאָגט די מאמע זאָל געזונד זיין: „געב מיר נאָר אהער דאָס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אליין געפינען"... עס איז נאָר איין אנשיקעניש, א גוט אויג אויף מיר — און גענוג! דאכט זיך, איך ווייס, איך בין אויך אזא אידישע טאָכטער, ווי בליומע־זלאטע, און אזוי שען

אויך ווי זי, און אַזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פאַר וואָס זשע, גוואַלד, פאַר וואָס קומט דאָס מיר, אַז איך זאָל האָבען אַזאַ וויסט פינסטער מזל, און בליומע־זלאַטע זאָל ווערען וואָס אַ טאָג גרעבער ווי לענגער, איינגעדאַרט און אויסגעדיווערט זאָל זי ווערען, ליעבער גאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענטליך, צו בליומע־זלאַטע'ן? אויף מיין ערד געהט זי נישט אַרום? לאָז זי זיין געזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז גאָט העלפען אין מיין שטייגער. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער זיך געוואונשען, איידער יענעם געשאָלטען“... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר אַ וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען איין אַלמנה חיה און אַרויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטגעבער, טאָמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס גליק: אַ גלח וועט פערלירען און ער וועט געפינען, וועט ער מיר מויערען אַ מויער אין יעהופּעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יעהופּעץ, איך זאָל מיך צוליעב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, מפקיר זיין און אוועקלאָזען זיך צו דיר אַהינצוצו, אַראָפּוואַרפען פון זיך דעם פּאַריק און ווערען ביי דיר אַ קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעכען, רבונו של עולם, אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליס

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

„מע בעדאַרף נים זיין שען, זאָגט די מאַמע, מע בעדאַרף נים זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל“. נעם, אַשטייגער, מיין נחמה־ברײינדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמה־ברײינדעל נעבאָך אַ מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט אַ חתן, עפּיט אַ שלים־מזל פון יאַמפּעלע, און דוקא אַ פיינעם, איין עהרליכען, אַ שטילען, דאָס הייסט, נאַרעשעוואַטע, נאָר פון אַ גרוי־

סען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אַביסעל נישט קיין געזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא נישט פאַר'ן פּריזיוו. אַ פערגעניגען אַנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קלינערס, און ער מיינט, אַז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאַמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכבּ״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דאָס געשעפט פון הייזער איז בלאָטע. איך האָב מיך בעצייטענס אַ נעם געטהאָן צו אַנדערע מסחרים, צו „אימעניעס“ (גיטער). אימעניעס — דאָס איז גאָר איין אַנדער מין מסחר! ראשית, בעדאַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטיוועל; מע שרייבט אַריין אַ בריוועל, מע שיקט אַוועק איין „אַפּיס“, יענער פאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט׳ס הילף אַ געשעפט. און והשנית האַנדעלט מען ניט מיט קיין זלידנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פריצים, פּאַמעשטשיקעס, פירשטען, גראַפען. ווערסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קום איך צו גראַפען? איז דרינען אַ גאַנצע מעשה! אַזוי ווי דו ווייסט דאָך, אַז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אַז פּאָליציע קומט אַמאָל ביי־נאַכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, גיט אונז די בעל־הבית׳טע פריהער אַ ידיעה, בכדי מיר זאָלען זיך בעצייטענס צעגעהן, ווי זאַלץ אין וואַסער, דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמיעווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר אַ מאָל טרעפט זיך, אַז די בעל־הבית׳טע אַליין ווייסט אויך ניט, ווען עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

וואָך ליגען מיר אַזוי אַלע אורחים און שלאָפען, דערוויל האָרכען מיר, מע קלאַפּט. שפּרינגט אַראָפּ די בעל־הבית'טע אין איין ציטערניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!“ — איז געוואָרען אַ שפּרינגעריי מיט אַ בעהאַלטעריי: ווער אין קעלער, און איך — אויף מיין אַלט אָרט, אויפ'ן בוידעם, און באַלד נאָך מיר נאָך איינער, אַ אידעל פון קאַמעניץ. ליגענדיג אַזוי אין געהאַקטע וואונדען אויפ'ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטילערהייד. „אַז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פּאַפּיערען האָב איך געלאָזט צוקאָפּענס! איך האָב מורא פאַר מיינע פּאַפּיערען!“ — וואָס פאַר פּאַפּיערען? — מאַך איך צו איהם. „אוי, מאַכט ער, זעהר נויטיגע פּאַפּיערען! טרעפען אָן בלי גוזמא אפשר אַ האַלבען מיליאָן!“ איך האָב דערהערט אַ האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטילערהייד צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל פּאַפּיערען און וואָס איז דאָס פאַר אַ מין פּאַפּיערען? „ס'איז אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעס אין וואָהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פערד און אָכסען און שאָף אָהן אַ שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעס, מיט הויפען שאַרפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אַלדאָס גוטס!“ דערהערט אַזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל אימעניעס מיט אַזא גוטס? „די אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַכסען געוואָרען; די אימעניעס זענען פּריצישע אימעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף טאַקי בין איך געקומען אַהער צו פאָהרען, געבראַכט מיט זיך אַלע פּאַפּיערען, די אָפּיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאָדען?“ — חס ושלום, זאָג איך, ווער דאַרף דאָס פערעמדם? דער אויבערשטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אַהער

צו אונז אויפ׳ן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם א טאפּ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּיס געמאַכט היע מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאַכט ער, לעת־עתה נאָך גאָרניט. איך האָב מורא פאַר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע ליג־נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעס, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין ליגנער?“ — אָך, זאָג איך, מיט׳ן גרעסטען כבוד! איך אליין, זאָג איך, בין א מעקלער פון אימע־ניעס, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקעלט, נאָר גאָרניט, זאָג איך, הלואי זאָל גאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאַכען א אימעניע אויך. „איך זעה, מאַכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אמת׳ען מענשען און מיט איין עהרליכען מאַן, ניט זשע מיר די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אייך איבערגעבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואָס ביי מיר געפינט זיך“. הקיצור, מיר האָבען מיט גאָט׳ס הילף געמאַכט א געשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען געשלאָסען שותפות אויף אלע געשעפטען: ער לעגט אריין אין שותפות אלע זיינע אימעניעס, און איך לעג אריין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בע־זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די בהלה, וואָס ס׳איז געווען אויף דער אכסניא, איז געווען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּיס א שכן על־פּי טעות געקלאַפּט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען אַרויס, ווי אַזוי דער אויבערשטער פיהרט, אַזוי איז גוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט געווען קלאַפּען אין פענסטער, וואָלט ניט געווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט געווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאַמעניצער איד, און וואָלט ניט געוואוסט פון קיין אימעניעס און פון קיין גראַפען. עס פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

ס נ"ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך האָב בעקומען אַ הוסט, אויף דיינע יעהופּעצער „מאַדאַמען" געזאָגט געוואָרען. איך טרינק שוין ציעגען־מילך, איך בין שוין געוועזען ביי'ם דאָקטאָר אויך. אין די פּאָר יאָהר האָבען די דאָקטוירים ביי מיר אויסגעצאַפּט געלד, זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אַפּטייק אינאיינעם! אַ שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך געעפענט ביי אונז נאָך איין אַפּטייק, און מע קאָן זיך דינגען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די גראַפען! בראָש וואָרפט ער זיך מיט געשעפטען, אַלע טאָג אַ נייעס. גענוג וואָס ער איז אַזאַ בריה און אַזאַ גרויסער מוצלח, פּערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז דאָס מיידעל קאָן ניט טאַנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפּיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אַזוי לאַנג פּרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אָנהויבען ארומטראָגען שוועבעלעך צו פּערקויפען, אַזוי ווי גנעצעל דער מוהמע סאָסי'ס, וואָס האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין אַמעריקע, געמיינט, אַז דאָרט חאַפּט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אַזעלכע בריוועלעך, אַז אַפילו אַ שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אַז דאָרט, אין אַמעריקע, מוז יעדער איינציגער אַר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מעג ער געשוואָלען ווערען פאר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. א שען לאַנד, ברענען זאָל דאָס מיט דיין יעהופּעץ אויף איין פייער! א מצוה אויף אייך א גרויסע, ווי זאָגט די מאַמע: „אז מע האָט ברויט, זאָל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאך"... הלואי זאָל גאָט א נס טהון, איך זאָל חאָטש ניט הערען פון דיר אין גיכען וואָס מע הערט פון געצעל דער מוהמע סאָסי'ס, און נאָך מיט מעהר פרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

„הימעל און ערד, זאָגט די מאַמע, האָבען געשוואָרען, אז קיין פערפאַלענע זאַך זאָל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!" ס'איז אראָפּגעקומען צו אונז א טשינאָווניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער וויל זיך דערגרונטעווען, וואו איז אהינגעקומען דאָס געלד, וואָס משה-מרדכי האָט אָפּגעזאָגט אויף עולמות? שקצים האָבען גע'מטר'ט, אז דאָס געלד איז געבליבען ביי'ם גביר, און דער גביר ווייזט א חשבון, אז ס'איז אוועק! וואוהין איז דאָס אוועק? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאָל חאָטש האָבען אויף זיך ריסטאַנסקי ראָטע, ליעבער גאָט!...

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז איך האָב אימעניעס אויף אַריבער אַ מיליאָן. איך האָב אַזעלכע אימעניעס, וואָס זענען אַ חריפות, מע זעהט דאָס גאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אַזאַ גוטס? וועסט דו הערען: אַז איך בין אַרויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאָמפּאַניע און האָב אויסגע־פּויקט, אַז איך האָב צו פערקויפען אימעניעס, האָבען זיך אַ שאָט געטהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעס צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאַכט אַ געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען אימעניעס אויף אימעניעס, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי געגעבען „אָפּיסען" פון א ו נ ז ע ר ע אימעניעס, און זיי האָבען אונז געגע־בען „אָפּיסען" פון ז י י ע ר ע אימעניעס. איז דאָך ממה־נפשך: וועלען מ י ר מאַכען ז י י ע ר ע אימעניעס, וועלען מיר דאָך א ו ו ד א י פערדיענען געלד; וועלען ז י י מאַכען א ו נ ז ע ר ע אימעניעס, וועלען מיר ו ו י ע ד ע ר פערדיענען געלד, — סאַי ווי סאַי דערלעגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אַריינגע־חאַפּט אין דער חברה מעקלערס און בין געוואָרען מיט גאָט'ס הילף אַ מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינווענינג ביי „סעמעדעני'ן", ווי אַלע, אַרום די ווייסע מירמעלשטיינערנע טיש־לעך, ווי אין אָדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פּומערגעבעקס.

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, געהט־צו אַ מענש און טרייבט אַרויס. דאָ ביי „סעמעדעני׳ן" איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צענויף אָהער די גאַנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג אַ געשריי, אַ טומעל, אַ הו־האַ, ווי להבדיל אין שוהל: אַלע רעדען, לאַכען, מאַכען מיט די הענד. אַמאָל קריגעט מען זיך, מע אַמפּערט זיך און נאָכדעם לאַדט מען זיך, מחמת ביי׳ם טיילען זיך מיט׳ן „קאַרטאַזש" איז תמיד פאַרהאַן טענות מיט פּרעטענציעס, מיט פערלאָזענישען, מיט קללות, מיט פייגען, מיט פּעטש. און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען געזונד זיין, און שווער און שוויגער, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איין אימעניע האָב איך אין וואָהלינער גובערניע מיט אַ פּאַלאַץ. איז דאָרטען פאַרהאַן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די ווענד מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאויס פון שפּיעגעל־גלאָז, מיט אַ גאָרטען, וואָס ווערד אָנגערופען „האַנדזשיריי", און וואָס זומער און ווינטער וואַכסען דאָרטען לימענעס מיט פּאָמעראַנצען, היינט די פערד מיט די קאַרעטעס, וואָס דאָרט געפינט זיך, נעמט אָפּ איין אויג, — און דאָס אַלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! ווען גאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, ווער וואָלט צו מיר דעמאָלט געווען גלייך? ס׳איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, געהאַפּט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אַמאָל מגזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאָל מען טהון? פון פרנסה ווענען מוז מען אַ מאָל זאָגען אַ ליגען אויך!...

הנ״ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך ! ס'איז מיר אַ חרפּה אַ בושה צו ווייזען אַפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט אַרויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאַר אַיין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען גאַנצע טעג ביי סימע־דינה'ן (ווער איז זי אַט די סימע־דינה, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אַמאָל סימע־דינה די רופאַ'טע, איז זי שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאַווע מיט פּוטערגעבעקסלעך און מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאַכטס? אַ גדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאָל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס געהט איהם אָן, אַשטייגער, דאָרטען אין יעהופעץ, וואָס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאַכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאָל זיין פאַר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי'ן, לעבען זאָל ער, האָט זי איהם דערלאַנגט מיט אַ גאָפּעל אין פּנים אַריין, אַ גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רעדען מיינס, אַז ס'איז אין איין אויהער אַריין, פון'ם

אנדערען ארוים ? אזא רציחה ! איך שרייב און שרייב, איך וועל צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאקטע וואונדערן אין יעהופעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען גאט געבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אפרעכענען, ווי דו ביזט ווערטה, וואלסט דו אפשר קליגער געווארען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

מעגסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „סטעקראטען“. אזא יאהר אויף זיי! זאלסט הערען, וואס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאקטוירים׳לעך, דאקטאר קובעבע און דאקטאר לאקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאקטאר קובעבע האט זיך מיישב געווען און האט איינגעגעבען אויפ׳ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ האט גע׳סמ׳ט א קינד... איז געגאנגען דער דאקטאר לאקריץ און האט איינגעגעבען אויפ׳ן דאקטאר קובעבע, אז דער דאקטאר קובעבע האט אינאיינעם מיט פיוועל דעם אגענט פערסטרעכירט א טוידטען אין דער חברה „יאקער“... איז געגאנגען דער דאקטאר קובעבע און האט איינגעגעבען אויפ׳ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ — — — נאר לאזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאר מיר און פאר מיין משפחה און פאר אלע מיינע ליעבע און פאר כל ישראל!

XIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אַז איך האַנדעל שוין אַצינד נאָר מיט וואַלד, וואָרום אַ אימעניע אָליין אָהן אַ וואַלד איז ווי אַ שטוב אָהן אַ קוימען. דער גאַנצער אַנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואַלד. פון וועלדער זענען אידען גליקליך געוואָרען, געמאַכט מיליאָנען! וועסט דו דאָך מיך געוויס פרעגען: ווי קום איך צו וואַלד? הער ווי גאָט פיהרט: אַז איך בין דאָ געוואָרען אַ מעקלער פון אימע־ניעס און האָב מיך אָנגעהויבען רייבען אַרום מעקלערס, האָב איך אָנגעטראָפען גראַדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרעגט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאַר סחורה, אַנו ווייזט?" געה איך און נעם אַרויס מיין פּעקעל מיט „אַפּיסען" פון אימעניעס אויף אַ מיליאָן מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאַבעקע". פרעג איך איהם מסתמא — פאַר וואָס? מאַכט ער צו מיר: „דערפאַר, ווייל ביי אייך זענען אַלע אימעניעס נאַקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און ווידער אַ מאָל ערד און הימעל, און אָבער אַ מאָל ערד און הימעל! וואו איז עפּיס וואַלד? וואָס טויג מיר אַ אימעניע, אַז

זי האָט ניט קיין וואַלד? וואָס שווייגט איהר? וואַלד גיט מיר אַהער, וואַלד!" בקיצור, איך האָב געמאַכט אַ שוויג, וואָרום ס'איז מיר געווען אַ חרפּה אַ בושה פאַר זיך אַליין, וואָס איך טראַג מיך אַרום מיט אַזאַ מין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה ניט! — אַז ס'איז יאָ אַזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּיס אַ רעכטע אימעניע מיט אַ וואַלד, איך האָב קונים. „אַך, מאַכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פון אייערטוועגען אַ וואַלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געוועזען; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פאַרהאַן ביימער מששת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעס הויכע ביז דער חמאַרע, ארזי לבנון, פון איין זייט אַ באַהן, פון דער אַנדערער זייט אַ טייך. נאָר ווי אַזוי מיינט איהר, זאָגט ער, אַ טייך? אַט איז דער וואַלד און אָט איז דער טייך. אַ האַק אַ בוים, אַ פליוך אין וואַסער!" — — — דערהערט אַזעלכע דבורים, בין איך באַלד אַוועק נאַכשמעקען אַ קונה אויף דעם דאָזיגען וואַלד, און גאָט האָט מיר געהאָלפען, איך האָב געפּאַקט אַ קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם, געוויינטליך, דורך אַ מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך אַ מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל זיין אַ געשעפט, וועט זיין גענוג פאַר אַלעמען. אַז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאָרגעלעגט, אַז איך האָב אַזאַ און אַזאַ וואַלד מששת ימי בראשית, פון איין זייט אַ באַהן, פון דער אַנדערער זייט אַ טייך, אַ האַק אַ בוים, אַ פליוך אין וואַסער, — איז איהם דאָס געשעפט באַלד געפעלען געוואָרען; האָט ער מיך באַלד אַ נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פערהערען אין הלכות וואַלד: ווי אַזוי הייסט דער וואַלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע ביימער וואַכסען דאָרט, וויפיעל אַרשין זענען זיי פון דער ערד, וויפיעל האַלטען זיי די הויך און וויפיעל די ברייט, פון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאַר אַ קאָרע איז אויף זיי, און ווי אַזוי געהען די סלאָיעס אינווענינ, און ווי אַזוי פאָהרט מען אַהין, און ווי אַזוי איז דער וועג, און צי

ס׳איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רעד און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען אַ וואָרט. ערשט אויפ׳ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפּיס פונ׳ם וואלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען“. — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אַמעהר, אָט טהו איך אַ שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אַהער צו פיהרען דעם מוכר אליין, דעם בעל־הבית פונ׳ם וואלד, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף אוועק צו מיין מוכר און חאַפּ איהם און ברענג איהם אריין גלייך צום קונה אין נומער אריין. מיין קונה מיט׳ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגעפאלען אַ געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאָג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ׳ם וואלד?“ מאַכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ׳ן וואלד?“ מאַכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאַכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארויס די קאָרטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פיער מאַכען איין „אָקע“, און דאָס געשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מאָרגען, און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נית, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שווער און שוויגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

XIV.

שיינה-שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם-מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאַמע: „איידער אַזוי צו פאַהרען, איז שוין גלייכער געהן צו פוס"... איך קאָן מיר פאָרשטעלען, אַז אַך און אַז וועה, ווער דיינע סוחרים זענען, אַז מע קומט זיך צענויף רעדען פון אַ וואַלד, וואָס טרעפט אָן „מילי מיליאָסען", וואַרפט מען אַוועק האַק און פאַק און מע זעצט זיך אַנידער אויף אַ גאַנצער נאַכט שפּיעלען אין „אָקע", עס זאָל אייך אַזוי אָקען אין קאָפּ, ווי עס אָקעט מיר אין האַרצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אַז מיין מאַן, וואָס האָט קיינמאָל ניט געוואוסט קיין צורה פון קיין קאָרט, זאָל ער אַצינד רעדען פון קאָרטען! עס געהט דיר מעהר ניט אָפּ, מענדעל, צו דיינע זיידענע קליידער, אַז דו אַליין זאָלסט נאָך ווערען אַ קאָרטיאָזשניק אויף דער עלטער! נאַ דיר גאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האָסט דען געזעהען אַמאָל, ווי אַ בוים וואַכסט? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „ווי קומט אַ רב האַנדלען מיט חזירים?"... איך האָב מורא, אַז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען אַ בוידעם.

גלייך ווי פון אַלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

די גאַנצע וועלט טראָגט דיך אויפ'ן קאָפּ! יענע וואָך איז זיך מיישב דיין קרובה קריינדעל, די כפּרה זאָל זי דיר זיין פאַר מיר, און בעגעגענט זיך מיט דער מאַמע מיינער אין מארק ביי די פיש און הויבט־אָן מיך צו בעוויינען און צו בעקלאָגען, א מכה איהר אַ גרויסע! פאַר וואָס, זאָגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאָז דאָס האָבען? מאָהל דיר, זי האָט זיך פון דער מאַמע ניט געגאַרט. די מאַמע האָט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריעגט, ניט גענזידעלט, נאָר גלאַט אזוי דערלאַנגט מיט ווערטער, ווי זי קאָן: „דאַרטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאָר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער אַ נייער שארבען, איז גלייכער איין אַלטער טאָפּ... גוטע פריינד זענען ווי קראָפּיווע, וואַכסען אָהן רעגען... פאַר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף אַ נעהענטערען?... איט־ליבער דערהערט, ווי יענער האָט געגעסען קנאָבעל... איין אָכס האָט אַ לאַנגע צונג און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען"... וכדומה אזעלכע ווערטלעך האָט איהר די מאַמע דערצעהלט אזוי לאַנג, ביז קריינדעל איז אַוועק, עס האָט איהר אָפּגענומען דאָס לשון.

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז פון׳ם וואלד האָט זיך אויסגעלאָזט אַ סטעפּ; ס׳איז ל א ד ו ב י ם ו ל א י ע ר, ניט קיין וואלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, אַ נעכטיגער טאָג! אומזיסט געדולט אַ קאָפּ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראָכען פּיס, גע־ריסען שטיוועל. איך האָב אַרויסגעזעהן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאַר מיר, און מיט אַזעלכע ליגנערס האַנדלען איז ניט פאַר מיין קאָפּ. זיי קאָנען דיר אויסטראַכטען אויפ׳ן הימעל אַ יריד, און מע קאָן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אריין! וואָס זשע האָב איך געטהאָן? האָב איך מיך בעצייטענס אַ נעם געטהאָן צו איין אַנדער געשעפט, צו זאַוואָדלעך (דאָס הייסט, פאַבריקען, וואָס מע מאַכט צוקער). דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אַלע געשעפטען; אידען קויפען זאַוואָדען, און די מעקלערס פערדיענען געלד, זענען מאסף ממון! פּארהאַן דאָ אַ מעקלער פון שדה־לבן, ער האָט זיך אריינגעכאַפּט צו די ר א ד אָ מ י ש ל ע ר און מאַכט זיי אַלע וואָך אַ צוויי־דריי זאַוואָדלעך, כאַפּט אַ צעהן־פופצעהן טויזענד און פאָהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואָס דאַרפסט דו מעהר — משרתים, פאַקטוירים זענען היינט געוואָרען מאַכערס פון זאַוואָ־

דען, טראָגען גילדענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען־קאטאר", שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אריין, גע־וואָרען מורא'דיגע סטיקראטען! הכלל, איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאוואָדען! אַלע מעק־לערס מאַכען זאוואָדען, און איך אויך בתוכם. ווערסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אזא פונדאַ־מענטאלנע געשעפט, וואָס איך ווייס גאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? ווערסט דו האָרכען, ווי אַזוי גאָט פיהרט מיט אַ מענשען: שוין פון אַ צייט, אז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמעדעני'ן (ניט, אזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס'איז גאָר אַ זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך אַ רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריעגט, נאָר פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געוואָרען די קאווע מיט די בולקע־לעך, און אגב האָב איך טאַקי ניט ביי זיך קיין קליין־געלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אַלע אידען אויף דער גאַס. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם אַ מעקלער פון זאוואָדען, ווייזט אויס, אַ גאַנץ עהרליכער און האָט גרויס קענטשאַפט. ער קומט אריין, זאָגט ער, צו אַלע גרעסטע, אַפילו צו די בראָצקיס. „פון וואַנען, מאַכט ער צו מיר, איז אַ איד?" — פון כתרילעווקע, זאָג איך. אַליין בין איך, הייסט דאָס, אַ יאַמפּעלער, זאָג איך, אַ נכתב בין איך אין מאַזעפּעווקע, אין איידעם בין איך פון כתרילעווקע, און האַנדלען האַנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אַזעלכעס, מאַכט ער צו מיר, אָט דאָס כתרילעווקע, אַ דאָרף, צי אַ שטעדטעל?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, אַ שטעדטעל? אַ גאַנצע שטאָדט! „מעגען דאָרטען אידען וואָהנען?" — נאָך אַ מין מעגען! „נו, און אַ טייך, מאַכט ער, איז ביי אייך פאַרהאַן?" — נאָך אַ מין טייך, זאָג איך, שטינקיילאַ הייסט דער טייך. „נו און פון אַ באַהן, מאַכט ער, איז עפּיס ווייט?" — סך־הכל, זאָג איך, אַ ווערסט עטליכע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? „גיט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאס בלייבען; איך קאן אייך אנזאגען א בשורה, רב מנחם־מענדעל, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין גיכען ביידע פערדיענען געלד, און א סך, א פולע היטעל! ס׳איז מיר נאר־וואס, זאגט ער, אריינ־געפאלען א מחשבה, וואס טרעפט איין מאל אין הונדערט יאהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאוואדען איז היינט פארהאן לרוב, און קיין זאוואדען איז ניטא; וויפיעל ס׳איז געווען זאוואדען האבען די ראדאמישלער אויסגעקויפט, און מעהר וויל מען נישט פערקוי־פען; לכן האט זיך דער עולם א נעם געטהאן צו בויען פרישע צאפעלדינגע זאוואדען, און מחמת אין די דערפער טארען דאך קיין אידען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואדען נאר אין די קליינע שטעדטלעך, דארטען, וואו אידען מעגען וואהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אז אייער כתרילעווקע איז בעשאפען גע־ווארען משׁשת ימי בראשית, אז ס׳זאל דארט זיין א זאוואדעל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האב איך גראדע א קונה אויף צו בויען א זאוואדעל אויף א האלבען מיליאן קערבלעך, נאר קיין ארט איז ניטא: מע האט פערחאפט אלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דארט בורעקעס און א פלאץ אויף צו בויען א זאוואדעל?" — אך, מאך איך, מיט׳ן גרעסטען כבוד! איך האב דארטען, זאג איך, א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר, מיט שוועהר און שוויגער, מיט א גאנצער משפחה. איך קאן באלד אוועקשרייבען אהינצו א בריוועל, און איהר מעגט, זאג איך, זיין זיכער, אז מע וועט מיר תיכף ומיד אפענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי, זאלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטארעסטע און מיט מאשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאז ער אויסטאפען ביי זיי, צי קאן מען האבען א פלאץ, און וויפיעל קאן מען האבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאקי באלד מיר אפענטפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאן דא, פערשטעהסט דו מיך, חאפען א גראבס, טאקי א צעהן־פופצעהן

טויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער גאַר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב מיך צעפרעגט ביי מיין איצ־טיגען שותף, ווער איז דער קונה, און בין געוואָהר געוואָרען, אַז דער קונה איז טאַקי איינער פון די ראַדאָמישלער, זעהר אַ הייסער קונה, מחמת די ראַדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברע־נען צו זאַוואָדלעך, עס מעג זיין אַ ווינד־מיהל, אבי ס'איז מיט אַ קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אַז דאָס געשעפט איז, אם ירצה השם, געווים אַ געשעפט, און מיר וועלען מיט גאָט'ס הילף געווים פערדיענען געלד, חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט אַ גאַנצער מנין. נאָר לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל נאָר זיין אַ גע־שעפט — דו ווייסט דאָך, אַז איך בין ניט קיין אָץ להעשיר!

ה נ " ל.

XVI.

שיינע־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיין מגילה געלייענט און געלייענט און האָב ניט פערשטאַנען איין וואָרט, וואָס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פּלאַץ? שרייב איך דיר, אַז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פאַרהאַן גענוג, עס וועט קלעקען פאַר האַלב יעהופּעץ! און וואָס פרעגסט דו זיך אַלע נאָך אויף בורעקעס? פאַר וואָס פרעגסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פּאַסטערנאַק? און דער טייך? אַזאַ מזל אויף דיינע שותפים, וואָס פאַר אַ וואַסער ביי אונז איז! קומט ערב פּסח, טרינקט מען יאַשטשערקעס, און זומער ווערד דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואָלט וועלען, אַז דיינע יעהופּעצער פיינע בריות, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאָ־גענס, זאָלען פערזוכען אונזער וואַסער אַרום תמוז... ניין, מענדעל, לאָזען זיי דיר קרענקען דאָרטען אין יעהופּעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אַזוי, אָהן זייערע זאַוואָדלעך, ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „ראש־חודש אלול געהט אַוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאָג דיר אַרויס פון קאָפּ די דאָזיגע אַלע נאַרישקייטען, דו וועסט אַזוי מאַכען זאַוואָדלעך, פּונקט אַזוי ווי דו האָסט געמאַכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אַז איידער דו־

ווערסט זיך אַרומקוקען, וועלען דיך דיינע שותּפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס. וואָרום דו ביזט געווען אַ שלים־מזל און ווערסט בלייבען אַ שלים־מזל. ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר אַ נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אַז דאָרט, אין יעהופּעץ, פערשרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? ווער עס פערשרייבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יונגע לייט קלויבען זיך צענויף אַלע נאַכט ביי יוסיל משה־יאָסי׳ס און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!"...

XVII.

מנחם-מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאַוואָדען איז שטארק אָפּגעקיהלט געוואָרען. עס איז געקומען אויף זיי א קריזיס, ממש עס וואלגערען זיך זאַוואָדלעך אין גאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגעגעסען מיט זאַוואָדען, אביסעל אריבערגעחאַפּט די מאָס, געלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגעמאכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאָטש נעם וואַרף איהם ארוים! ס'איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאַוואָדטשיקעס שטארבען נאָך א גראָשען, די קאַפּיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס געהען ארום בטל, אָהן א שטאָך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאָלסט זיך גאָר נישט זאָרגען, זוגתי היקרה, גאָט איז גאָט און יעהופּעץ איז א שטאָדט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פער־פאַלען; אדרבה, איך האָב ערשט א האָפנונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעדאַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזא געשעפט, וואָס איך בעדאַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז אַ מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן אַ צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט גאָר ניט קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז אַ סברא, אַז גאָלד אַליין זאָל דאַרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רעד איך שוין ניט! היינט געפי־נען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זהב, און ווילען וויל מען דערפאַר סך־הכל דריטהאַלבען מיליאָן, עס איז אַ מציאה פון אַ גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אַביסעל צו וויטליך, היינו, סע שטעקט אַזש אין סימביר, און פאָהרען בעדאַרף מען אַהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אַהין געהט נישט קיין באַהן. ווען מען לעגט מען פיר אַזאַ גרויס גע־שעפט? געוויינטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, ווי אַזוי דער־שלאָגט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאַנטאָר? ראשית חכמת, שטעהט ביי דער טהיר אַ שווייצאַר מיט קנעפּ און קוקט אויף דער קאַפּאָטע; ווי באַלד איין אַלטע קאַפּאָטע, אַזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אַז גאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאַר, שטעהט מען אָפּ אַ שעה זעכס אויף די טרעפּ און מע וואַרט, טאָ־מער וועט גאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכ־געהן, און אַז מע דערלעבט איהם שוין יאָ צו זעהן געהן, פליהט ער פאַרביי פייל אויס'ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך אַרום, זיצט ער שוין אין דער קאַרעטע — און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָ־טע! קאָן מען ניט זיין אַזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך אַ מאָל. אויף מאָרגען איז ווידער די אייגענע געשיכטע; אַ קליי־ניגקייט, אַ מענש האָט אַזוי פיעל געשעפטען?! מע קאָן ניט אַזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו גאָט אַ האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא אַ מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט גע־

בען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער און אלעמען בע־זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף „ארץ־ישראל“, קעהרסט דו אוודאי מיינען „ציניזם“? דאס איז זעהר א הויכער ענין, חאטש אין יעהופעץ אויף דער בערזע האלט מען עפּיס נישט דערפון. איך בין געווען א פּאר מאל ביי די היגע „ציניסטען“ אויף די „זאסעדאניעס“ און האב געוואלט וויסען, וואס דאס איז, האט מען אבער אלץ גערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך גערעדט. דאכט זיך, וואס וואלט זיי געאהרט, זיי זאלען זיך דורכרעדען מיט אידען אויף אידיש?... איך האב אפילו א פּאר מאל א רעד געטהאן מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האבען זיי מיך אויסגעלאכט: „וויים איך וואס? ציניזם! דאקטאר הערצעל! אויך מיר א געשעפט!“...

הנ"ל.

XVIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל׳עווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז מיין גיטעל איז געבליבען איין אלמנה מיט זיעבען קינדער יתומים, איינס קלענער פון׳ם אַנדערען! געשטאָרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון אַ צאָהן, דאָס הייסט, אַז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געווען נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאַר מיר געדאַכט, גאַנץ אָפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטוועגען האָבען מיר געמיינט, אַז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף געהט ער און נעמט זיך אַרויס אַ צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לעגט זיך אַנידער און שטאַרבט אַוועק. ווי זאָגט די מאַמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאָרגען עס איז"... און דערווייל נעבאַך גיטעל לעגט איין די וועלט, ס׳איז איהרע טרערען גאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי ווען חלילה פערקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטאַרבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אַלמן, וואָלט ער געווים אַזוי פיעל טרערען נישט פערגאָסען און וואָלט מסתמא באַלד נאָך שלשים געבראַכט צו פיהרען פון באַרדיטשעוו אַ שטיף־מאַמע פאַר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאַקי אָקעגען אַלע מאַנסבילען, די כפּרה מעגט איהר זיין פאַר אייערע ווייבער. וואָרום נואו

איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז אַ טאַטע פֿון קינדער זאָל זיך אַריינ־נעמען אַ משוגעת אין קאָפּ אַריין — מיליאָנען ! אַ גליק האָט איהם געטראָפֿען : ער שטעהט בּיי בראָצקי׳ן ביי דער טהיר ! איך האָב מורא, אַז ווייטער פֿון דער טהיר וועסט דו נישט געהן. איין עבירה די שטיוועל, כּלעבען ! אָט באַלד טאַקי חאַפּט בראָצקי אַרויס די מיליאָנען און פֿליהט אַוועק קיין סימביר — וואָס איז ? מנחם־מענדעל אַליין האָט געהערט, אַז דאָרטען ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר וואַלגערט זיך געלד מיט קוועק־זילבער ! ווי זאָגט די מאַמע מיינע : „אַ טויבּער האָט געהערט, ווי אַ שטומער האָט דערצעהלט, אַז אַ בּלינדער האָט געזעהן, ווי אַ קרומער איז געלאָפֿען“... נאָר איך ווייס פֿריהער, אַז אינ׳ם אַנדערען בריעף וועסט דו מיר גע־ווים שרייבען, אַז פֿונ׳ם גאָלדענעם געשעפֿט האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בּוידעם. עס וועט זיך אָבער געפֿינען אַ שלאַק מיט אַ נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אַז אַ קוה איז געפֿלויגען איבּער׳ן דאַך און געלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פּאָלעס און וועסט ווידער לויפֿען, ווי אַ משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ׳ן קאָפּ, אַז דו האָסט אין דער היים אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר אַרויס, ווי אויף משיח׳ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען אַרומשלעפּען זיך איבּער פֿרעמדע הייזער און אַרומטראָגען זיך מיט אַזעלכע נאַרישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער גאַל הערענדיג ! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יעהופּעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ׳ן פֿייער, ווי עס ווינשט דיר פֿיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פֿרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע : מאיר משולם׳ס געדענקסט דו ? האָט ער אַ טאָכטער שפּרינצעל, געווען אַ נעזונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אַפּילו אַביסעל איין איבערגעוואַכסענע, נאָר זעהר אַ געראָטענע ! האָט זיך צו איהר פֿערנאַדעט אַ מוכר־ספרים׳ניק, וואָס

טראָגט אַרום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען; אויף פּראָקאַט. האָט זיך נעבאַך שפּרינצעל צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּיס רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, א שטיקלעך הונדערט, און זי איז געוואָרען, ניט פאַר מיר געדאַכט, עפּיס אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט אַ משונה־מאָדנע לשון, אַלץ אַזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן ניט פערשטעהן; זי זאָגט, אַז מע רופט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע“, און זי קוקט אַרויס אַלע מינוט, אַלע רגע, אַז אָט־אָט קומט עפּיס איינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד“, איהר „בעשיצער“, און גנבה'ט זי אַרויס דורך אַ פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר אַזש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען איין אויסהאַפּעניש אויף די פוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אויס אַזעלכע ווילדע זאַכען, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען?...

XIX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט. חער אַ מעשה: אַז איך האָב אָנגעהויבען ווערען איין אַריינגעהער צו די בראָצקים, בין איך געוואָרען אַ גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עס האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושאַרען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועלדער און באַהנען און פּאַראָחאָדען און פאַבריקעס אויף מיליאָנען, און אַלץ פון בראָצקי'ס וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זענען פאַרהאַן אַ פּאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראָגט אַ טענדעווערענדע מיט אַ הענגקאָלנער, און דער אַנדערער הייסט מיט אַ משונה מאָדנע נאָמען, וואָס איך שעם זיך דיר איהם אַרויסשרייבען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך געפּאַקט איינמאָל בשעת איך בין געגאַנגען פון בראָצקי'ן, און טענדעווערענדע האָט זיך אָנגערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אוים, רב מנחם מענדעל, וואָס מיר ווילען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אַזוי: מיר האָבען געהאָרכט, אַז איהר דרעהט זיך דאָרט אַרום די בראָצקים, מהכתיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, וואָס האָבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאָג איך, וואָס זשע ווילט איהר? „וואָס, זאָגט ער, זאָלען

מיר וועלן? מיר ווילן דאָס, וואָס יעדער מעקלער וויל, מיר ווי־לען פערדיענען. מיר זענען אויך מעקלערס, מיר האָבען אויך גע־שעפטען, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אביסעל אין אייער זכות, אביסעל אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּיס מאַכען, וועלען מיר מאַ־בען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו“, ווינציגער פערדיענט, אבי פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון אַ קריוודע קאָכט מען וועטשע־רע...“ — על כל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, געשעפטען זעהר אַ סך מיט גאָט׳ס הילף. מיר האָבען קויהלען אין פּאָלטאַווער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאַניעווער אור־יעזד, מיר האָבען אַ מיהל איין אָפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַוו, מיר האָבען מאַשינעס אַזעלכע גאָר נייע, אַ פּינסקער איד האָט זיי אויס־געטראַכט, היינט האָבען מיר אַ פּריץ, וואָס וויל אויסבייטען אַ וואַלד אויף אַ „גוראַלנע“, און אַ אירען האָבען מיר, וואָס וויל קוי־פען אַ גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעס! וועל־דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעס, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעס, וועלען מיר אייך געבען קונים“. — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעס און וועלדער האַנ־דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעס שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט, אַז איך זאָל קיין אימעניעס מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעווערענדע, אַלע געשעפטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט אַ אימעניע אויף קאַווקאַז, אַ אימעניע מיט נאַפט, דאָס הייסט, אַזאַ מין ערד, וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאַפט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט גאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס׳איז גאָר אַ סברה, אַז די ערד קאָן דאָרט אַרויסוואַרפען אַ מיליאָן פּוד נאַפט אין איין טאָג!“... — אויב אַזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז אַ געשעפט! אָט דאָס גיט אַהער! און מיר זענען אַוועק אַלע דריי אין דער „אידישער מאַלאָטשנע“ (איך

געה שוין מעהר ניט צו סעמעדעני'ן, ווייל דאָרט טריבט מען אַרויס, געה איך שוין אין דער „אידישער מאַלאַטשנע", פאָרט היימליכער, צווישען אידען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע וויל), און דאָרט האָבען מיר ארומגערעדט דאָס געשעפט און געשלאָסען שותפות, און אַז ס'איז געקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אַז ביי דעם געשעפט אַרבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט גראָבע ליפּען, דער אַנדערער אַ געלער, ער האַנדעלט מיט זייגערלעך, אַ מורא'דיגער בעל־מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט אַ רויטער נאָז מיט ווייט־פערלעך, אויך אַ ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אַלמן. אַז איך האָב דערהערט אַזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אַפילו ניט אַזוי געפעלען. טענדערוווערענדע האָט אָבער איבער מיר אַזוי לאַנג גערעדט און דערצעהלט משלים, אַז איך האָב געמוזט מוסכם ווע־רען, מיר זאָלען זיך אַלע צעשרייבען אויף פּאַפּיער. געוויינטליך, צווישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט גערדרונ־גען, אַז איהם קומט אַ גרעסערער חלק. גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אַנדערען צד זיין אַזוי פאַרטיג, ווי איך בין פאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין גאָרניט שלעכט, וואָרום ביי אַט אַזאַ מין געשעפט ווי אַזוי פערדיענט מען ניט חאָטש אַ מיליאָן קאַרבען? עס איז ביי מיר געבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער ווערד דאָס געשעפט, דינג איך מיר באַלד אַ קאַנטאָרעל אויף ניקאָלאַיעווסקי און איך ווער מיט גאָט'ס הילף אַ גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען, עס זאָל זיין מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייַ־
בען עפּיס זעהר אַ נויטיגס, האָב איך פֿערגעסען וואָס. לאָז איך
שוין, אם ירצה השם, אויפ׳ן צווייטען מאָל.

ה נ״ל.

XX.

שיינה-שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאַן מנחם-מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, וואָרום איך האָב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין ארבעס אין דער וואַנד. ווי זאָגט די מאַמע: „שפּיעל דעם חתן וויינענדיגס, ער האָט זיך זיינס אין זינען"... ביזט טאַקי אוודאי אַ גרויסער חשוב אין יעהופּעץ, וואָרום דו שטעהסט דאָך ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאָנען, נאָר נאָך אַלעמען זאָלסט דו ניט זיין ביי זיך אַזוי גדול'דיג. די מיליאָנען זענען נאָך לעת-עתה ביי בראָצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאָן זיך אויסלאָזען, אַז די ערד, וואָס שפּריצט מיט שמן-זית, זאָל גאָר שפּריצען מיט „מים-אחרונים-וואַסער", און אַז עס וועט קומען צו עפּיס, וועט זיך אויס-לאָזען מיט פּעטש, און וועמען וועט מען פּאַטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אַז דו זאָלסט זיך בעצייטענס ארויסחאַפּען פון דאָרטען און קומען אַהיים. זאָלסט פערגעסען, וואָס ס'איז געוועזען ביז אַהער, טאָמער האָב איך דיך אַמאָל אַנגעריהרט מיט אַ וואָרט. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ פּאַטש פון אַ פריינד, איידער אַ קוש פון אַ פיינד"... און קלאַפּ אַ טעלעגראַב און קום צו פאָהרען

וואָס גיכער, און לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען א נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפּען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר'ס. האָט ער א טעכטערעל ראַצעל, איז דאָס אַ ראַצעל פון גאָט, אַ גאַנצע געיורענע, אַ געבילבעטע מאַמזעל, שיט מיט פראַנצויזיש, קלאָפּט אויפ'ן טאַפּטשאַן, געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. אַ קלייניגקייט, זי קומט ארויס אַזש פון קצבים! ווי זאָגט די מאַמע: „זכות אָבות איז קיין קאַטאָוועס"... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, און זי פּערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי וויל אַ חתן דוקא מיט אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טעכטערעל פונ'ם הימעל! שדכנים האָבען געאַרבייט אויף אַלע כלים און מע האָט איהר אַראָפּגעבראַכט אַ חתן, איין אַנטיק, זאָגט מען, אַ קאַרעפּירער אתרוג, און דוקא פון אַ קליין שטעדטעל, פון אוריטש! צענויפגעפאָהרען זיך, האָט מען, געוויינטליך, אַריינגעלאָזט חתן־כלה אין אַ בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכח דרייפוס'ען?" מאַכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאַכט ער: „ניין. מיט וואָס האַנדעלט ער?"... איז זי באַלד אַרויסגעלאָפען פונ'ם חדר און איז געפאַלען חלשות, און דער חתן האָט נעבאָך בחרפה געמוזט אָוועקפאָהרען צוריק קיין אוריטש — אַ מכה איהם, אַ מכה איהר, אַ מכה זייביידען! איך בעט דיך, מאַך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: ווער איז אָט דער דרייפוס, וואָס עס קאָכט מיט איהם אַזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראָצקי׳ן האָב איך מיך צע־גאַנגען. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאָר איך האָב אויפגעהערט געהן אהין — וואָס איז מיר בראָצקי, אז איך שפּאַר שוין גאָר אָן צו רויטשילד׳ען קיין פּאַריזש ? ! ווערסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם־מענדעל, צו רויטשילד׳ען אַזש קיין פּאַריזש ? איז דער תירוץ טאַקי : ווייעדער קאַווקאַז און וויע־דער נאַפט ! אַלע נאַפטען, וואָס אויף קאַווקאַז, זענען זיינע, און אַליין זיצט ער אין פּאַריזש. בלייבט דאָך די קשיא, ווי קומט די קאַץ איבער׳ן וואַסער ? פאַלט מיר איין אַזאַ מין געדאַנק : פאַר־האַן ביי אונז אויף דער בערזע אַ פויגעל, וואָס ער הייסט טודרוס. אַט דער טודרוס איז געווען אַמאָל גאָר אַ גרויסער שפּעגעלאַנט, אַ הייסער, אַ פייעריגער שפּעגעלאַנט. אז דער עולם האָט זיך אָפּ־געשאָקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אַלע גרויסע שפּעגע־לאַנטען (און איך אויך בתוכם) געוואָרען מעקלערס, און טודרוס האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין פּאַריזש און דרעהט דאָרטען די גרעס־טע געשעפטען אויף מיליאָנען ! אויף מיין גליק בעדאַרף אַצינד טודרוס זיין היע אין יעהופּעץ. האָב איך מיך נישט געפוילט און

בין אוועקגעלאָפען צו איהם אהיים און האָב איהם גאַנץ פיין איבערגעגעבן, אז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאַווקאַז, וואָס שפּריצט מיט נאַפט, און ווערליג מע הייסט זיך געבען דערפאַר א סך געלד, ווייזט אויס, אז דאָס געשעפט פּאַסט גאָר קיין פּאַריזש. רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב א קונה!“ פרעג איך: ווער איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד“! — איהר קענט זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ען? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט רוטשילד'ען? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פערמאָגען, וויפיעל געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפיעל געלד איך האָב ביי איהם פערדיענט!“ — האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך, אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אוועקשרייבען צו רויטשילד'ען קיין פּאַריזש? „אוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין קונץ ניט! אך בין טאַקי מיט איהם ווי אנדערע צוויי, נאָר איינס צום אנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעדאַרף האָבען איין אָפּיס מיט א פּלאַן, אנדערש קאָן מען ניט“. בקיצור, איך בין אוועק צו מיינע שותפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּיס מיט אלע זיעבעצעהן זאַכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אזוי מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט גאָט'ס הילף א געשעפט? השם יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויטשילד'ען, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר א פּנים עס וועלען דעמאָלט האָבען ביי מיר אלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז נאָר שלעכט דערוויילע, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערעל. זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אזוי די וועלט איז געענגט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך א קערבעל! מע קוקט ארוים אלע טאָג אויף גרויסע אַנזעצען. נאָר זאָרג נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אלץ ביז א צייט; פאַר אונזער עגמת־נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרוים נחת. לאָז נאָר אָנקומען די גוטע בשורה פון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין ארײנכאַפּען אין קלייט אריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף דרייפוסען, איז דאָס זעהר אַ שענע מעשה. אזוי איז געוועזען די געשיכטע: אין פּאַריזש איז געווען דרייפוס אַ קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס׳איז געווען אַ קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עסטערהאַזי איז געווען אַ מאַיאָר (אַ מאַיאָר איז עלטער פון אַ קאַפּיטאַן, און אפשר, פערקעהרט, אַ קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער געווען, דאָס הייסט דרייפוס, אַ איד, און עסטערהאַזי דער מאַיאָר איז אַ כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די באָרדעראָ. דאָס הייסט, דער מאַיאָר עסטערהאַזי האָט אָנגעשריבען די באָרדעראָ, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באָד אויף איהם, אויף דרייפוס׳ען. איז געגאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע׳משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּאַרט. איז געגאַנגען זאָלאַ און האָט געמאַכט אַ גוואַלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אַז סטייטש, ער ווייסט פאַר קלאָר, אַז ס׳איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באָרדעראָ; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז גאָר דעם מאַיאָר׳ס אַרבייט, עסטערהאַזי׳ס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם גע׳משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאַקי זאָלאַ, און איז גאָר אַנטלאָפען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פּיקער, אַ פּאָלקאָווניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און ליאַרעמען. איז אַרויסגעשפּרונגען מערסי, דוקא אַ גענעראַל, און נאָך איינער ראָזשע, אויך אַ גענעראַל, און נאָך אַ סך גענעראַלען, און האָבען

געזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוס'ען. איז געוואָרען אַ געפילדער צווישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם אראָפּברענגען, טאַקי דריי־פוס'ען. האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז געקומען צו פאָהרען איין אַדוואָקאַט פון פּאַריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאַכט פון אַלע גענעראַלען אַ פלעדערוויש. און דרייפוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען ווידער אַ מאָל פער'משפט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יאָ שולדיג, און פאָרט ניט שולדיג — און רופט אונז קאָנקניסעל!... הײנט פער־שטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען?

ה נ"ל.

XXII

שיינה-שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם-מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס געהט דיר אָפּ נאָר איין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאַסען! האסט דו געהערט אביסעל א גדולה: ער שפּריצט מיט גאז, פליהט קיין פּאריזש, וואַרפט מיט מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו די יעהופּעצער נגידים. זיי האָבען קיין געלד ניט, און ער האָט קיין געלד ניט. ווי זאָגט די מאַמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פגר אין דער טשערע-דע"... געדענק מיין וואָרט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אָדער אין קייטען, אָדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאָלסט געדענקען, אז דו האָסט א ווייב ביז הונ-דערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאַר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו ווילסט מיר אָננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאָז זיי גאָט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואָס פערדיענען מילי-מיליאָסען און פגר'ען פאַר א גראָשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל.

די מעשה פון דרייפוס׳ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט אַ איד זיין אַ קאַפּיטאַן, און וואָס פאַר אַ מין ב אַ נ ד ע ר אַ, וואָס איינער לעגט ארויף אויף דעם אנדערען? צו וואָס האָט דער ז אַ ל ע בעדאַרפט אנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאַר וואָס עפּיס פון הינטען, נישט פון פאָרענט?... ווי זאָגט די מאַמע: „ציעגען זאָלען אזוי וויסען פון פרעמדע גערטנער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם“...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס קאווקאז האט געמעגט אריין אין דער ערד אריין איידער איך האב דאס דערקענט! איך טאר מיך גאר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוטע מאשה: נעכטען קום איך ארויס אויף דער בער־זע, געהט מיר אקעגען ט ו ד ר ו ס און מאכט צו מיר: „הערט נאר, רב איד, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?" — קאווקאז, זאג איך, איז אויף קאווקאז, וואס איז דען? „איך האב, מאכט ער, נאכגע־דאכט אויף דער לאנדקארט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאזט זיך אויס, אז די שטאדט, וואס איהר האט דארטען אנגערו־פען, איז א נעכטיגער טאג". — וואס הייסט, זאג איך, א נעכטיגער טאג? „אט דאס הייסט, זאגט ער, ס'איז גאר אזא שטאדט נישטא אויף דער וועלט. עפיס א נאמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאס א איד, זאגט ער, און לעגט פאר א געשעפט, וואס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאך וועמען? רויטשילד'ען! איהר ווייסט, זאגט ער, ווער רויטשילד איז?!" — פאר וואס, זאג איך, זאל איך ניט וויסען? איך וויים זעהר גוט, זאג איך, ו ו ע ר ר ו י ט ־ ש י ל ד א י ז, נאר וואס בין איך, זאג איך, שולדיג? מע האט

מ י ר געזאָגט. האָב איך א י י ך געזאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפֿען זוכען די ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע און האָב איהם געפֿונען אין דער „אידישער מאַלאַטשנע", דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם גענומען אויפ'ן צימבעל: — זאָגט מיר נאָר, ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע פֿערדצע, וואו געפֿינט זיך ערגיץ דאָס געשעפֿט אונזערס? „ס'איז משל, מאַכט ער, דאָס געשעפֿט איז דאָך ביי אייך, א י ה ר האָט דאָך דעם קונה!" — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפֿט גופֿא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אזוי פֿאָהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פֿאַר א שטאָדט? „דאָס, מאַכט ער, וויים איך גראָד נישט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער". זענען מיר געגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער ר ו י ט ע ר נ אָ ז. און די ר ו י ט ע נ אָ ז זאָגט, אז ער וויסט ניט פֿון קיין פּותר און פֿון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פֿון יענעם מעקלער, וואָס מיט די ג ר אָ ב ע ל י פּ ע ן, אז די ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע האָט א געשעפֿט אויף ק א ו ו ק א ז, נאָר וואו ק א ו ו ק א ז און וואָס ק א ו ו ק א ז — ווייסט ער ניט, ער זאָל אזוי ניט וויסען פֿון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעווען, פֿון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפֿט און ווער האָט דאָס אויפֿגעגעבען, האָט איינער אָנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער איינער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען מסתמא, אז דער גאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אזא גליק, משטיינס געזאָגט, אז אומעדום בין איך דאָס כפּרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנגען? אז ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אַלסדינג גוט און שען און פֿיין, אָט־אָט חאַפּ איך דאָס גליק, אָט־אָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטיגער

טאָג! ניט בעשערט, אפנים, אַז איך זאָל אויפקומען פון מעקלע־ריי, האַפּען אַ גראָבס און אַנטלויפען! ניט בעשערט, אַז מנחם־מענדעל זאָל אויפקומען, ווי אַנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אלע טראַסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאַכט גע־שעפטען און פערדיענט געלד, און איך דרעה מיך אַרום, ווי אַ פרעמ־דער. איך זעה פאַר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט האַפּען... איך בין שטענדיג עפּיס ווי אין דרויסען... אפּנים, איך האָב מיך נאָך ניט אַרויפגעשלאָגען אויפ׳ן ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג זוכען, און אַז מע זוכט, געפינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדע־רען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לאַז גריסען שוועער און שוויגער און שרייב מיר, וואָס מאַכסט דו עפּיס אין געזונדה, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך אין כתרילעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . צרות רבים חצי נחמה. אַז מע זעהט זיך אָן יענעמס צרות, ווערד אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אַט נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. גע־ווען אַמאָל אַ פּאַדראַטשיק, זאָגט ער, אַ גביר, אַ בעל־הבית פון היי־זער און קלייטען אייגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאַזנאַ“, ער האָפט אויפמאָנען אַ סך געלד, גאָר אַ סך געלד. נאָר מחמת ער האָט נישט אַ גראָשען ביי דער נשמה, האַלט ער זיך אויף לעת־עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אַז ער וועט אויסלאָרען זיין געלד, וועט ער מיך, זאָגט ער, ניט פערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט מיר צוזאַמען, נאָך אַ גרעסערער אָרעמאַן פון יענעם: ער איז אַ שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאַכט אַ בוך! דערוויל, ביז זיין בוך וועט פאַרטיג ווערען, האַלט ער זיך אויף מיט אונז־

אינאיינעם, און פּאָר רחמנות גיט איהם די בעל־הבית'טע אַמאָל אַ גלעזעל טיי. און נאָך איינער האַלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, אַ מין עני ואביון, דער שרייבער איז אַ הונד קעגען איהם! ווער און וואָס ער איז — ווייס איך אַליין ניט: עפּיס אַ שטיקעל אַגענט, אַ שטיקעל שדכן, אַ שטיקעל אַקטיאָר, זינגט ליעדלעך און טרייבט ארוים מייז, — זעהר אַ פריילי׳ך אידעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אוים ממש פּאָר אַ שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אָן אַזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אַז מע פערגעסט אָן די אייגענע!... געדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאָלען געזונד זיין און פון שווער און שוויגער און פון איטליכען בעזונדער.

מנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, וואָס האָב איך דיר געזאָגט, דו אָפּגעריסענער נאַר? קושען בעדאַרפסט דו דאָך די ווערטער מיינע, ווי זאָגט די מאַמע: „קוש דעם קאַנטשיק, וואָס שמייסט דיך!“... האָסט זיך שוין אויסגעהאַנדעלט דאַרטען, וואָס טויג מיר גרויס, און האָסט זיך צענויפגעסקאָמפּאַניעט מיט אַ פיינער חברה שלעק, פּאָדראַטשיקעס, שלעפּערס, מחברים, ליעדעלמאַכערס, מייזענטרייבערס — ניטאָ ווער ס'זאָל לאַכען און גענוג! אוודאי דאַרף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופּעץ אויף איין אכסניא און טרענצלען קערבלעך! מיר געפעלט נאָר, וואָס דו ביזט געקומען צום שכל: אפנים, זאָגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דאָרטען, ווערען אַ מיליאָנשטשיק? ביזט נאָך מסופק, מענדעל? איך שריי שוין פון לאַנג, אז דו זאָלסט זיך אַרויסשלאָגען פון קאָפּ די דאָזיגע נאַרישע געדאַנקען. לאָם איך שוין אזוי זיין בעוואָהרענט פון אַלדאָס בייז און דו פונ'ם נאַר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואָהרענט פון מיליאָנען! פערגעס, מענדעל, אָן די מיליאָנען, פערגעס, אז ס'איז גאָר פאַראַהן ערגיץ אַ בראָצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואָהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואָס העכער פון דיר, קוק וואָס נידעריגער פון דיר“, — אזוי, דאַכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופּעצער פיינע מענשלעך, וואָס טראַסקען. לאָזען זיי טראַסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסטו זיך עפּיס פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרעגען אויף אונזער כתרילעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּיס געוואָרען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פאַר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאַקי פאַרט פערבענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאַמע: „לאָז דאָס קאַלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אַליין קומען אהיים"... איך וואַרט אויף אַ דעפּעש פון דיר. אז דו פאַהרסט. שוין צייט, שוין לאַנג צייט — הלואי זאָל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פונ'ם דריטען בוך.

אַ בכבוד'ע פּרנסה

מנחם-מענדעל — אַ שרייבער.

געשריבען אין יאהרען 1903—1909

אַ בּכבוד'ע פּרנסה

(מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — אַ ש ר י י ב ע ר).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אַז איך האָב אוועקגעוואָרפען אַלע געשעפטען, איין עק, אוים בערזע, אוים סעמעדעני, אוים מעקלעריי — ס'איז גאָלע שווינדעל מיט חאַפּעריי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאַהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט אַ נייע פּרנסה, אַ שפּאָגעל־נייע פּרנסה, אַביסעל אַ שענערע און אַ לייטישערע פּרנסה — איך בין געוואָרען למזל אַ שרייבער. איך שרייב! ווערסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האַלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די גאַזעטען, און דערפון טאַקי לעבט ער. דהיינו, ווי אַזוי? ער זעצט זיך אַוועק און שרייבט אָן א זאַך און שיקט עס אַוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אַז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, א קאָפּיקע א שורה, וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געוועזן: גוואַלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאַכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין א חדר, און א האַנד צום שרייבען האָב איך א שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך א פרוב טהון און געבען א שרייב־אריין אין א אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאַר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און געה און שרייב אַוועק א בריעף גלייך אין דער רע־דאַקציע אריין, אַזוי און אַזוי, און איך דערצעהל זיי אוים מיין גאַנ־צע בעגריפיע. ווי אַזוי איך האָב אמאָל געקנאַקט אויף דער בער־זע, אין אָדעס און אין יעהופּעץ, איבערגעדיענט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאָנדאָן" און מיט „פּאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מיליאָנען אריין, געוועזן זיעבען און זיעבע־ציג מאָל אָט א נגיד און אָט א קבצן, אָט א גביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געזשאַלעוועט מיין טרחה און האָב זיי אַרויסגעשריבען אַלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען.

קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים אַרום פון דער רעדאַקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אַז מיין שריי־בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט, און לעגען מיר פאָר, איך זאָל זיי אַרויסשרייבען די אַלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגעניגען אָפּדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאַר דער שורה, א קאָפּיקע א שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באַלד געגעבען אַ חאַפּ אויף דער פּען, וויפיעל, למשל, קאָן איך אָנשרייבען? צום אַלעם מינדעסטען רעכען איך, אז איך קאָן אין אַ לאַנגען זומערדיגען טאָג אָנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאַכט דאָס נים אַ צעהנערעל אַ טאָג? האָבען מיר אַ קיימא־לן, הייסט דאָס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל אַ חודש. נישקשה פון אַ זשאַ־לאַוואַניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאַנג געטראַכט, האָב איך מיר געקויפט אַ פלעשעל טינט מיט אַ ריז פּאַפּיער און האָב מיך אוועק־געזעצט צו דער אַרבייט. און מחמת איך האַלט סאַמע אין רעכטען שרייבען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער־דיגע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־דערלעך זאָלען לעבען, און שווער און שוויגער, און איטליכען בע־זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך וועל ווער פאַרטיג מיט מיין בעשרייבעכץ, דאָס הייסט, מיט'ן נאָמען פון'ם בעשרייבעכץ, מחמת איך האָב נאָך נים קיין נאָמען, אזוי שיק איך עס אוועק באַלד אַהין אין דער רעדאַקציע, און בעט, מע זאָל דיר אַרויסשיקען אויף דיין נאָמען קיין בתרילעווקע עט־ליכע קערבלעך עד לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאָלסט אויך הנאה האָבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז אַ ביסעל ליי־טישער פון מעקלעריי: ביי מעקלעריי הייסט עס „קאַרטאַזש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאָס „גאָנעראַר"... אַ זים קערבעל אָט דאָס גאָנעראַר, אַ גרינגס און אַ בכבוד'יגס...

ה נ " ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בע־שערטער, וואס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואנד אריין! די מאמע זאל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פער־שרייבען: „א קראנקער, זאגט זי, וועט געזונד ווערען, א שכור וועט זיך אויסניכטערען, א שווארצער וועט וויים ווערען, און א נארר וועט בלייבען א נארר"... און זאג אפשר, אז זי איז אומגע־רעכט! בערעכען זיך, וואס דו האסט אפגעטהאן, זינט איך קען דיך פאר א מאן, אז אך און וועה איז מיר, — איז דיר נאך קארג, געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאר א מארשע־ליק! א „רייבער" געווארען און „רייבט"! און סע געפינען זיך נאך אזעלכע נאראנים, וואס זיי צאהלען דערפאר. ווער ווייסט, וואס דו קאנסט מיט דיינע בעשרייבעכצען אנארבייטען חלילה. איך בין שוין א געלערנטע. ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פאר א געשלאגענעם הונד טאר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... בראש קלויבט ער זיך אוים אלע מאל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. נאר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופעץ אויף דער סטאנציע און וועט „רייבען", און איך וועל זיך וואלגערען דא אין כתרילעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע"! שוין א וואך דריי. אז זי האט זיך אריינגעהאפט צו אונז, די „פלענציע", און וויל גאר נישט ארויס. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרויס... און וואס דו ביזט מיר מנדר דאס געלד פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בעצייטענס. דיינע יעהופעצער פיינע בריות מעגען עס פערמאגען אויף איין ווארעמעס, וואס דו וועסט זיך שוין דאר־מען אננעמען „גאלענאר". דו ביזט אליין א גאלענאר, דאס הייסט, פון אויבען ביז אראפ — נארר... און אויב דו ווילסט, איך זאל ניט געהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאלסט דו זיך ארויסשלא־גען פון'ם קאפ אלע דיינע לופטיגע פרנסות מיט דיינע זיסע שריי־בעכצען, און קומען צו פאהרען אמאל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א גאסט, ווי די מאמע זאגט: „באדיי דעם אויוועו צעוואל־גערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

משה דוד דעם קאלעקטאר גערענקסט דו, צי ניין? האט ער זיך מיישב געווען און האט שוין לאנג געווארפען איין אום־חן אויף זיין ווייבעל, געוואלט פטור ווערען פון איהר, ניט געוואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאהרט אוועק אין אמעריקע. האט זי איהם געפאקט ביי דער גרעניץ און געמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאס פערזאגען א צעהנטען. א ליטוואק קאן! מיינע צרות אויף זיין קאפ!

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אַז עס וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאַנקען גאָט, אָפּגעדרוקט אויפ׳ן בלאַט גלייך מיט אַלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּיס גאָר איין אַנדער מענש. די ערשטע מינוט, אַז איך האָב דערזעהן מיין נאָמען אויפ׳ן בלאַט אָפּגעדרוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — האָבען זיך מיר אַזש געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואָס? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָס סע געפינען זיך אַזעלכע גוטע, פיינע, ליטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאַקי די רעדאַקציע. על־פּי שכל דאַרף מען פערשטעהן, אַז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס׳איז דאָ גענוג שרייבערס אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך נים געפוילט און האָט זיך אַוועקגעזעצט און האָט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעכץ, ווי עס זעהט אויס, פון טאָוועל ביז טאָוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאַט, דאָס הייסט, אין ב ר י ע פ ק א ס ט ע ן. אַז מיין בעשרייבעכץ איז איהר געפעלען, נאָר ס׳איז אַביסעל צו לאַנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאָל איהר נים אויסטראַכטען מעשיות פון׳ם קאָפּ; זי וויל נישט מעהר בלתי איך

זאָל איהר **שילדערען** (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאָס לעבען פון דער שטאָדט יעהופּעץ מיט אַלע איהרע טיפּען. די משמעות, אַז זי וויל וויסען, וואָס ביי אונז אין יעהופּעץ טהוט זיך, וואָרום וואָס דען איז דער פּשט „טיפּען"?... איאַ, איין איידעלקייט פון אַ רעדאַקציע? קאָן מען דאָך שוין אַזוי גראָב ניט זיין און ניט אָפּלעגען אויף מאָרגען. האָב איך אויסגעטהאָן די קאַפּאָטע און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאָג, אַז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך גאָר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שרייבען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך **מנחם־מענדעל**.

עיקר שכחתי. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האָסט דו מקבל געווען עפּיס מעות פון דער רעדאַקציע? מחמת איך האָב זי געבעטען, אַז זי זאָל דיר שיקען דערוויל, עד לחשבון, עפּיס אַזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. ווער איז דאָס דאַרטען אָט די יפהפיה דיינע, וואָס דו האָסט אויסגעטהאָן צוליעב איהר די קאַפּאָטע און ביזט געוואָרען מיט איהר קוצעניו־מוצעניו? לאָז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דאַרף זי אויף סים־סאָט כפּרות, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האָניג און געב מיר ניט דיין ביס"... מאָהל דיר, דיין רעדאַקציע מעג שוין דעמאָלט קרענקען, ווען זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און מאוס זענען מיר שוין געוואָרען דיינע שרייבעכצען, וואָס דו שרייבסט מיר. און אויב אַפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אַז מיין מאַן זאָל זיין אַ שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואָס דאַרף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופּעץ? ניטאָ קיין טינט אין כתרילעווקע? נאָר מסתמא מוז דאָך דאָ זיין עפּיס אַ הינטער־פּיסעל, אַ שמד־שטיק, ווי זאָגט די מאַמע: „צעביים דעם עפּעל, וועסט דו געפינען אַ וואָרעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאָהרען אַהיים גאָר אָהן אַ שום תירוץ, וואָרום איך קאָן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרעגען זיך נאָך אַלע מאָל: ווען קומט דער טאַטע? לעג איך זיי אָפּ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. ווער שמועסט, משה־הערשעלי, מיר זאָל זיין וואָס פאַר אַ חכם דאָס איז, קליגער פון'ם טאַטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

וואָס זאָגסט דו אויף מיין בריינדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאַן. קיינער ווייסט ניט, איבער וואָס. נאָר בסוד האָט ער מיר בעוויזען אַ האַנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאָגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אַבי פטור ווערען פון אַ שלאַק. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ לויט מזל איידער אַ פונט גאָלד"... אונזער גאַנצע משפחה האָט נישט קיין גליק צו מאַנען...

V

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פלעשלעך טינט, איך האַלט שוין ביי'ם דריטען. א קלייניגקייט — בעשרייבען אַזאַ שטאָדט, ווי יעהופעץ! אָנהויבען האָב איך אָנגעהויבען פון דער אכסניא, דאָרט וואו איך האַלט סטאַנציע, און האָב זיך גענומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּים צו דער בעל־הבית'טע? ווייל ס'איז ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אַלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאַן איהרער איז געווען א סאָלדאַט, און זי איז געווען ביי איהם דאַס אַנדערע ווייב. גענומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צוליעב דעם, זי זאָל מעגען נאָכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאַן, וואָהנען דאָ אין יעהופעץ, און האָט געהאַט מיט איהם, זאָגט זי, א לעבען — אז אָך און וועה אויף אַלע שונאים, וואָרום זי איז געווען סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז געווען, זאָגט זי, א בילד־פּאַרשוין מיידעלוויז; אַלע מאַנסבילען, אידען און כריסטען, זענען געווען נאָך איהר די כפרה... און איצט דאַרף זי אַרויסקוקען, טאָמער וועט זיך מנחם־מענדלען פערגלוסטען א מאָל עסען א באָרשט, אָדער א שטיקעל פלייש מיט חריין.

און דערפון אויסהאַלטען אַ זוהן אַ גימנאַזיסט און אַ טאָכטער אַ גימנאַזיסטקע, וואָס טהון טהוען זיי גאָרנישט, העלפען איהר ניט פון דאַנען אַהין, און מע קוקט אַרויס, אַז די מאַמע זאָל צוטראָגען דאָס גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאָס גלעזעל קאַווע אין בעט אַריין, און שפּעטער, געקומען פון דער גימנאַזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דאָ פּאַר וואָס, צי ס'איז ניטאָ פּאַר וואָס — דער אָנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאָמער נישט אַזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אָט אַזעלכע קינדער זענען דאָס. אַנומעלטען האָט זיך דאָס מיידעל, די גימנאַזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאַי ס'איז ניטאָ קיין זייף, און איז אַריינגעלאָפען האַלב נאַקעט, מיט'ן גאַנצען האַלז אין דרויסען, אין שטוב אַריין צו די אורחים, וואָס זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האָט זיך צעלאָזט אויף דער מוטער מיט אַ גוואַלד: „שטאָ זאַ סווינסטווע!“ האָבען מיר זיך שוין ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָבען זי גענומען שטראָפען: סטייטש, אָט דערויף שטודירט מען אין די גימנאַזיעס? „לאַ־די, זאָג איך, וואָס די מאַמע דיינע האָרעוועט אַזוי, פּוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאָפסט...“ אַזוי רוף איך מיך אָן צו דער טאָכטער און וויל ערשט אָנהויבען זאָגען מוסר, אַז סע פאַלט ניט אָן אויף מיר דאָס בחור'על: „אַ וואָס קאַקאָיאַ דיע־לאָ!“... און האָט מיך גענומען באָדען, ווי אַ רעכטער עזות־פּנים! האָט דאָס מיך שוין גוט פערדראָסען און איך האָב אַרומגעשריבען די דאָזיגע אלמנה נעבאַך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פּער־האָף, אַז ס'וועט זיך אָפּדרוקען, וועט דאָס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז געגוג גרויס! ס'איז פאַרהאַן מסתמא נאָך אַזעלכע אָרעמע אלמנות און נאָך אַזעלכע קינדער גימנאַזיסטען און גימנאַ־זיסטקעס, וואָס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פּאַר וואָס מע צאָהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה

לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שווער און שוויעגער, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאַקציע, האָסט דו, אפנים, ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז. א רעדאַקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און געבען־ארויס אַלע אינאיינעם א גאַזעט. די גאַזעט צעשיקט מען אין אַלע שטעדט און מע לייזט פאַר איהר געלד. נאָר אזוי ווי א גאַזעט דאַרף האָבען שטאָף, בעט אונז די רעדאַקציע, אַז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאַר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאַר א געשעפט?

הנ"ל.

VI.

שייגה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז איך האָב געלייענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און געווע. געפונען א נויטיגע זאַך צו בעשרייבען! איין אלמנה האָט איהם גאָט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואָסערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאַכט פון איהר א גאַנצען צימעס. ווען איך בין אויף דיין אָרט אין יעהופּעץ, וואָלט איך דאָס בחור'על אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאַקעטע פּלייצעס וואָלט איך אוועקגעזעצט אין קיך, אויף דער פלייש־גער באַנק, לאָז זי שיילען קאַרטאָפלים, ניט איך זאָל זיי זאָגען מוסר. א מוסר־זאָגער געווארען מיין מאַן, א בעל־דרש'ער, און מע צאָהלט איהם, זאָגט ער, דערפאַר געלד, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פּאַרהאַן אַלערליי משוגעים אויף דער וועלט"... מיר דאַכט, אז איידער אַריינקוקען אין פרעמדע טעפּ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער, עס זאָל דאַרען דער קאָפּ פאַר אייגענע. דו קעהרסט, דאַכט זיך, אָן דיינע קינדער א טאַטע, צי ניין? זאָלסט הערען, ווי משה־הערשעלי לערענט שוין קמץ־אַלף — מעג דיין יעהופּעצער אַלמנה מיט דער רעדאַקציע אינאיינעם זיין פּאַר איהם די כפרה. ס'זאָל מיר זיין גוט אויפ'ן האַרצען, וואָלט איך איהם אַראָפּגענומען א פּאָטאַ־

גראָפּיע מיט די איבעריגע קינדער און וואָלט דיר אָוועקגעשיקט אַהין, זאָלסט חאָטש זעהן, ווען דו האָסט פּערביטען אויף אַלמנות מיט רעדאַקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פּיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פּאַרטיג און האָב מיך גענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָס הייסט, איך בעשרייב אַלע שלים-מזל'ען, וואָס שטע־הען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, געראָטען. איין שלים־מזל גרעסער פונ'ם אנ־דערען. נאָר דער גרעסטער פון אַלע איז דער, וואָס מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אזוי פיעל צו שרייי־בען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אַליין איז דער יונגערמאַן פון זשוואַנעץ, איין איידעם איז ער גע־ווען פריהער אַ לאַדיזשינער און נאָכדעם אַ סאָראָקער, בעזעצט האָט ער זיך אין קאַטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער ארויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אַנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָס הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צו־גענומען דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאַמד. איז איהם געוואָרען שלעכט, חאָטש

ווארף זיך אַ לעבעדיגער אין ניעפּער אריין, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל, ארויס אויף דער ברעג, צענויפגעפּיהרט אַ וואנד מיט אַ וואנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מודיע געווען אין די גאַזעטען, אַז ער זוכט אַ געשעפט מיט אַ שותף. ס׳האָט לאַנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט אַ שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט׳ן שותף אַ שטיקעל ערד ביי קריוואָראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר כמה אלפים אָפּ־טרעט־געלד. האָט ער געזאָגט: אָדער אַ האַלבען מיליאָן, אָדער גאָרניט. איז געוואָרען גאָרניט. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפּט אַ אינזשינער אַ דייטש, דאָס הייסט, אַ איד וואָס רעדט דייטש, און האָט געדונגען מיט איהם אַ שאַכטע, און דוקא אין גלייכען געלד, און מע האָט זיך אָוועקגעשטעלט צו דער ארבייט, גראָבען קויהלען. האָט זיך געעפענט אַ קוואַל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, אַ מבול. האָט מען אָוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספּאָמפּען דאָס וואַסער. אָט פּאָמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — אַ מעשה אָהן איין עק. האָט ער אַ שפּיי געטהאָן אויפ׳ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט אַ אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאַכט פון די געלעכ־לעך עפּיס אַ מין זאַך, איך האָב פערגעסען ווי אַזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פּלאַצט אַ מאַשינע, און דער איד מאַכט פליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אליין מיט די צע־שפּאָלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אַזאַ ריח, אַז מע האָט איהם געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל. האָט ער געמוזט איינמאָל ביי־נאַכט ארויס־שפּרינגען דורך אַ פענסטער און מאַכען אַ ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האַלטען מיט די אייער. אביסעל געלד האָט ער געהאַט, איז ער אוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט גע־עפענט מיט איינעם בשותפות אַ פאַבריקע פון גילזעס. בעדאַרף ער אָנטרעפען אויף אַ שותף, וואָס איז אַ גרויסער ליעבהאָבער פון שאָך, און אַזוי ווי ער אליין איז אויך אַ ליעבהאָבער פון שאָך, ער קאָן אוועקזיצען, זאָגט ער, אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, ניט שלאָפען, אבי שפּיעלען אין שאָך, האָבען זיי ביידע אזוי לאַנג געשפּיעלט אין שאָך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לע־דיגע קעסטלעך אָהן גילזעס. וואו זענען אהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווייל האָט ער דערהערט, אַז איינער איין אַפּ־טייקער אין אַ קליין שטעדטעל ניט ווייט פון קרעמענטשוק פער־קויפט־אויס אַ גאַנצע קראָם מיט פערשיעדענע סחורות בזיל הזול, טאַקי אַ כשר'ע מציאה. איז ער אַוועק און האָט אָפּגעהאַנדעלט בחצי־חנם דאָס גאַנצע ראַמשעל און האָט זיך גענומען פּאַקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערביי פערדיענען אַ מטמון מיט געלד. דאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, אַז צווישען די סחורה זאָל זיך געפינען אַ קעסטעל פּולווער. האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטעל פּולווער, פאָהרענדיג אין וואַגאָן, און טהוט אַ שאָס און צעשיסט דעם וואַגאָן און שיסט אָפּ אַ פוס דעם קאָנדוקטאָר — ער איז קוים אַרויס מיט'ן לעבען. וואָס זאָגסט דו אויף דעם „מוצלח"? ער זאָגט אליין אויף זיך, אַז ער טהוט אַ קוק אַריין אין טייך אַריין — פגר'ען אויס אַלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך אַ ווערטעל־זאָגער אויך. אליין איז דאָס אַ קליינטשיקס און אַ ריהרעוודיגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאָס קאַפּעלישעל איז ביי איהם פעררוקט אַהינטער, די הענד אין די קע־שענים, און דער מוח אַרבייט — קאָנבינאַציעס, אָהן אַ שיעור קאָנ־בינאַציעס! ער זאָגט, אַז ער מוז „נעפּרעמעננאָ" זיין אַ מיליאָנער, אַניט — הויבט ער זיך אויף און פאָהרט אַוועק קיין אַמעריקע. דאָרט האָט ער שוין גאָר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאָל מיט איהם אויך פאָהרען קיין אַמעריקע. ער זאָגט, אַז אַזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פערפאַלען. נאָר משוגע וועל איך ווערען — אַוועקוואַרפען אַזאַ בכבוד'ע פרנסה, ווי דאָס שרייבעריי, און פאָהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די־

קינדערלעך, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך פערשטעה ניט, פאַר וואָס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אויף מיינע ערשטע אַר־בייט, וואָס איך האָב איהר אָוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאָלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, וואָרום מיין טאַטע נעבאך איז מסוכן קראַנק. ס'איז שוין געווען אַ קאָנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי געפונען, אַז ער האָט, אַז אַך און וועה, וואַסער אין בויך. די וועהטיגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאָנסט פערשטעהן, אַז די מאַמע זאָל לעבען איז גאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אַז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט אַ שכן אַז מע איז אָפּ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך אַ רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופּעץ און בע־שרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאָלען זיי זיין פאַר מיין טאַטענ'ס יאַרמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

געדענק זשע, למען־השם, באַלד ארויספאָהרען און קלאָפּען אַ דעפּעש.

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז געוועז פאַר מיר ווי אַ פּיסטויל אין הארצען. איך זאָל האָבען פליגלען, וואָלט איך, ווי איין אָדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתרילעווקע. האָב איך אָבער ניט מיט וואָס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית׳טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האָר זענען ניט מיינע. אַ חוץ וואָס איך האָב איהר אָפּגעגעסען דעם קאָפּ, האָב איך ביי איהר נאָך אַלע מאָל איבערגעכאַפּט אויף פּאַפּיער און אויף טינט. איך האָב אַלץ געמיינט — אָט־אָט. אזוי פיעל פּאַפּיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאַכען אויסגעטראַכט, אָפּגעשריבען זיך אַלע פינגער — און די רעדאַקציע זאָל עס מיר אפילו ענטפע־רען! זי האָט אָנגענומען אַ פול מויל מיט וואַסער און שווייגט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דאַרפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ׳ס טרחה איז ביי זיי, אפנים, בלאָטע. ס׳זאָל זיין

איין אַנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלד, וואָלט איך זיי געקלאַפּט אַ דעפּעש: טוידט אָדער רויט!... איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם הארצווערהטיג, מיט דעם אַראָפּפאַלען, וואָס מע איז בּיי זיך; עס לעגט זיך גאָר ניט די פּען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסטו דו אַ סך? איך האָב געבעטען, מע זאָל מיר חאָטש שיקען די גאַזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט געווען האקען האָלץ, וואָלט איך, דאַכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך ווייס ניט, ווי אַזוי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בעגאַנגען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אויבערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מים עד נפש, ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שווער אַ רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אַלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אוים דאָס חיות.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דער בריעף ליגט שוין ביי מיר דעם אַנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מאַרקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאַכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אַזאַ פּרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאַך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אַכסניא אַ איד אַ שדכן, און ווער־ליג ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און אַ פּרנסה איז דאָס

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבעריי, אָבער שענער פון מעק־
לעריי איז דאָס געווים. דער עיקר, אַבי דער אויבערשטער גיט אַ
שטיקעלע הצלחה.

ה נ " ל .

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב געוויזען דיין בריעף דער מאמען, זאָגט זי, אז איך בין אליין שולדיג. „ווי אזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אזוי ליגט מען... זאָלסט געווען, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם אי־בערשרייבען, מיט'ן שענעם „געניידעם". וואָלט איך איהם שוין לאַנג, זאָגט זי, אראָפּגעבראַכט. איך וואָלט זיך ניט געפוילט, זאָגט זי, און וואָלט אליין זיך דורכגעפאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דאַרף דער טאַטע ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט און מיר ביידע דאַרפען זיך קוים האלטען אויף די פיס". דאָס געלד, וואָס איך שיק דיר דאָ, איז מיין מאמע'ס — און וויים איהר גוטסקייט. איך בעט גאָט, אז'מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך נים האָבען, און ווי־נאָר דו וועסט ארויספאָהרען פון יעהופעץ, אזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָרט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע גאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעק־לערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאַקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

עס פֿיערעלט נישט

מנחם-מענדעל — אַ שרבֿן.

געשריבען אין יאהרען 1900—1909

עס פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס פיעדעלט נישט, עס געהט נישט, הואטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האב מקבל געוועזן פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האב איך זיך קודם צע־צאהלט אויף דער סטאנציע און האב מיך באלד אנגעהויבען פאַ־קעוועז אין וועג אריין. וואס דארפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געזעסען אין וואגאן, גענומען א בילעט ביז חוואסטעוו, און פון חוואסטעוו האב איך גערעכענט פאהרען גלייך אהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האבען מיר דאך אבער א שטארקען גאט, וועסט דו הערען, וואס ער טהוט אפ. אנומעלטען האב איך דיר געהאט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דארט וואו איך האב געהאלטען סטאנציע, האט זיך געפונען א איד א שדכן, לייבע לע־בעלסקי הייסט ער, וואס בעריהמט זיך, אז ער טראגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאלד. דער־ווייל האט ער בעדארפט אפפאהרען אויף א פאר טעג מכח א גרוי־

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, אַ „סטראַטשנע דעפּעש“. ער זאָל ניט מעדליוועו, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע פּעקעל זיינס ביי דער בעל־הבית׳טע, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ׳ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אַזוי ווי ד ו זעהסט איהם, אַזוי האָבען מ י ר איהם געזעהן. פאַר׳ן אַוועקפאָהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית׳טע: „איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שדכן׳ס פּעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בעגעגענען ערגיץ מיט׳ן שלים־מזל, מיט דעם לע־בעלסקי׳ן, וועט איהר איהם אָפּגעבען זיינע שפּאַרגאַלען“. זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פּעקלעך?“ זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס׳איז ניט קיין געלד, ס׳איז פּאַפּיערען, שמות“. כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, בינד איך אויף דאָס פּעקעל אויף אַ טשיקאַוועסט און טהו אַ קוק אַריין — אַ גאַנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאַט כתבים. צווישען די כתבים — אַ לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ׳ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות באות:

א ו ו ר י ץ — חוה בת הגביר רב לוי טאַנקינאָג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטיל... גם כן מיוחסת... הויכי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד׳ אלפים... רוצה גיקאָנציטין....

ב א ל ט י — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... ציניסט... גיקאָנציט בוכהאלטירי... מפריזעוו אסלאָבאָדעט... דאַווינט אלע טאָג... וויל מעות...

ג ל ו כ י ו ו — יעפים באָלאַסני... אפּטייקיר גלוח... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

ד ו ב נ א — לאה בת הגביר רב מאיר קאַרזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראַנצויז... יכול ליתן מעות...

ה י י ס י ן — ליפּע בראש... שוואָגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאַכירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאָליץ־גרוב...

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבעוזע... פארט בפאיטאנדיל... גרויסיר פארדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאמער — הנגיד שלמה זלמן טאראטייקי... ב׳ בתולות... קראסאוויצות פרימע... הקטנה מעט גישטופילט... פיאנע דייץ פראנצויז... רוצה גישטודירטע... דעפלאם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי׳ פלעקיל... אלמנה וואכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

טאלני — הרבני רב אברעמעלי פיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ״ך... זוכט אלמנה עם גישעפט...

יאמפעלי — משה ניסיל קימבאק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילין א שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צד שכנגדו גיט מתחייב צו גיבין ב׳ פעמים... רח״ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתטי...

כתרילעווקע — רב נתן קורח... גביר ממון קירח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... ט׳ירגעניוו ודארוועו... שטיליר ווארים... מבקש אנארימי יתומהלי... קראסאוויצה שבקראסאוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נותן בצימביל הולך בטענציל...

ליפאוויץ — בן הגביר לייבוש קאפאטי... פארברענטיר חסיד... נותן אקזאמין על 8 קלאסין... יושב בארעס... שפילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראסאוויץ...

מעזביש — רב שמשון שעפסיל שימעליש... אלמן... האט ב׳ בתולות עם ג׳ אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האבין... וויל גם כן בתולה...

נעמערעוו — סמיציק... בערנארט מאסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאמעסטאיאטעלני... שפיליר מתמיד בפריווירצאנץ... תקיף אצל נאצאלסטווי... מן היושר בתולה עם ה׳ אלפים אדיר גרושה עם 10 אלפים...

סמילע — פערילי דאמה... גרושה עם 10 אלפים... דארף א משכיל קאמעסניר...

ענאטעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאפיטע... זקן אריביר שבעים... רק האלטצעך קרעפקי... מקבר גיווען ג׳ נשים... וויל בתולה...

פרילוק — הגומענאזיסט פרייטיג... בן הגביר מיכל פריי־טיג... טראגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... וויל כ׳ אלפים לא פחות פרוטה... כנגד חצי...

צאריצען — רשימה מן גביר אלמן פישיר... יושב באסטרעכאן... צוגעזאגט ב׳ וויגרעזני בילעטין פערווע זאיאם... חוץ רח״ש... צריך לכתוב עוד א׳ בריוועל... בקשתי לשלוח כ״ה רו״כ אויף הוצאות... לכה״פ מארקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קאמיסים... חכם... חריף בשאך... ש״ס בעל פה... קעניר ובעל דברן... וויצרטלזאגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האט שוין חתונה גיהאט...

ראדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראדימישליר... שייך לסאדיגערי... סאכירני זאוואד... גילדיני פאן... חצי חסיד חצי דייץ... קורצי פאה ולאנגליכי קאפאטי... קעניר בשפראך וקלאר יורה דעה... יש לו פעטיר מיליאנציק וזאצאטני קוויטאנצי... זוכט קראסאוויצה משפחה יחוס ר׳ אלפים פארטיפיאן ארנטלעך פראנ־צויז פאריק טאנצן לעכטבענצן בארעשני בלא קאוואלירן...

שפאלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאביל... יושב ביהופיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באבישקע... בת יחידה... פארלאנגט טעלירל מן השמים... קעניר יותר מדאקטער... באווארנט מפריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפילן על כל הכלים... משפחה בלא פלעק... מעות אהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראצקע... דפקתי דעפעש לראדימישל...

ת אָ מ אַ ש פּ אָ ל — ה׳ בתולות... ג׳ קראַסאַוויצות וב׳ פּאַס־קודניצות... און אַלימען אָדיר אַ דאָקטער עס גאַבינעט ומעביל אָדיר אַנאַדוויקאַט עם פּראַקטיקי ביהופּיץ... כתבתי כמה ברוואָך...

זיץ איך מיר אַזוי אין וואַגאָן, מיט׳ן שדכנ׳ס פּעקעל הייסט עס, און לייען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל דאָס דאָזיגע לשון־קודש׳דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראַכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פּרנסות דער אויבערשטער האָט בעשאַפען אויף דער וועלט פון זיינע אידענ׳ס וועגען! אָט, אַשטייגער, דאָס שדכנות. וואָס קאָן זיין, דאַכט מיר, פיינער און לייטישער, בע־סער און גרינגער דערפון? וואָס איז דאָ פאַרהאַן וואָס צו טהון? מע בעדאַרף נאָר האָבען אַ קלעפּקע אין קאָפּ און קאָנען אויסמאַר־קירען מיט׳ן שכל, ווער צו וועמען סע פּאַסט. למשל: אַווריטש האָט אַ מיידעל אַ קראַסאַוויצע מיט פיער טויזענד, וואָס וויל אַ געקאָנטשעטען, האָט באַלטע אַ ציוניסט אַ משכיל. וואָס האָט גע־קאָנטשעט בוכהאַלטעריע און וויל געלד — איז דאָך דאָס אָנגע־מאָסטען! אָדער לאָמיר נעמען טאַלנע: זיצט אַ איד איין אַלמן, וואָס זוכט איין אַלמנה מיט אַ געשעפט — פאַר וואָס זאָל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל. וואָס זוכט איין אלמן אָהן געלד, אבי אַ למדן? הערסט דו, זוגתי היקרה, מע דאַרף נאָר קאָנען מאַכען קאָנבינאַציעס. ווען איך זאָל געווען געבוירען ווערען אַ שדכן, וואָלט איך אוועקגעשטעלט דאָס געשעפט גאָר אַנדערש. איך וואָלט זיך אויפגעשריבען מיט אַלע שדכנים פון דער גאַנצער וועלט, צענויפגענומען אַלע זייערע רשימות און וואָלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפּאָרען, פריהער אויף פּאַפּיער, געוויינט־ליך, ד ע ם חתן מיט ד ע ר כלה, ד י כלה מיט ד ע ם חתן, און אין יעדער שטאָדט וואָלט איך מיר געהאַט אַ שותף, וויפיעל שטעדט, אַזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס׳וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך. עס וואָלט זיך אפשר געלוינט

עפענען אַ קאַנטאָר אין יעהופּעץ, אָדער אין אָדעס, האַלטען מענ־שען, זיי זאָלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאַפּען דעפּעשען — און איך אַליין טהו גאָר ניט, נאָר איך זיץ מיר און פּאָר און מאַך קאָנבינאַציעס!

אָט אַזעלכע מחשבות, פאַנטאַזיעס, קאָנבינאַציעס פליהען ביי מיר אין קאָפּ. טראָגט־אָן דער גוטער יאָהר צו מיר אין וואַגאָן אריין אַ נפש, אַ בעוואַכסענעם מיט האָר פון אויבען ביז אראָפּ, שלעפּט מיט זיך אַ זאַק און סאָפּעט ווי אַ גאַנז און רופט זיך אָן צו מיר מיט אַ מאָדנע בנעימות׳דיג לשון, גאָר ניט ווי געוויינטליך: „יונגערמאַן, זאָגט ער, אפשר וואָלט געווען אַ סברא, איהר זאָלט זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאָגט ער, אַ רוק טהון זיך בשעת הדחק אַ ביסעלע אראָפּ, בכדי, זאָגט ער, אַז אַזאַ איד, ווי איך, למשל, זאָל האָבען די זכיה בעזעצען זיך אויף אַ רגע מיט אייך בהרחבה אין שכנות?“ — „פאַר וואָס ניט? אָך, מיט׳ן גרעסטען כבוד!“ — אַזוי זאָג איך צו איהם און נעם און מאַך איהם איין אָרט און טהו איהם אַ פרעג גלאַט אַזוי, פון יוצא וועגען: „פון וואַנעט איז אַ איד?“ — „מאַין באַתי, הייסט עס? פון קאָרעץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאָמען איז אָשר, און רופען רופט מען מיך רב אָשר שדכן. איך בין שוין פאַוואָלינקע, זאָגט ער, ווי איהר קוקט מיך אָן, מיט׳ן אויבערשטענס הילף, כמעט פערציג יאָהר אַ שדכן“. — „אַזוי? — זאָג איך. — זענט איהר, הייסט עס, אויך אַ שדכן?“ — „על כן, דאַרפען מיר, זאָגט ער, לערנען דעם פשט, אַז איהר זענט מסתמא אוודאי אַ שדכן, הייסט דאָס — אָחינו אתה, קומט דאָך אייך, זאָגט ער, על־פּי־דין שלום־עליכם!“ — אַזוי מאַכט צו מיר דער דאָזיגער שדכן און רוקט מיר אריין אַ מגושמ׳דיגע ווייכע האָריגע האַנד און טהוט מיך אַ פרעג, אפנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?“ — זאָג איך: „מנחם־מענדעל“... „אַ קענטליכער נאָמען, מאַכט ער צו מיר, ערגיץ האָב איך געהערט, נאָר איך ווייס ניט וואו. הערט זשע, זאָגט ער, אויס, רב מנחם־מענדעל, וואָס איך וועל אייך זאָגען. ווייבאַלד,

זאָגט ער, אַז דער צער פון טראָגען איז יאָ אַזוי גרויס, דאָס הייסט, אַז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אַזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אַז מיר, צוויי שדכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואָלט אפשר, זאָגט ער, געווען אַ סברא, אַז מיר זאָלען טאַקי אַט־אַ־דאָ־אָ, פאָהרענדיג מיט אייך אין איין וואַגאָן, עפּים מתקן זיין?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס זאָלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האָט איהר, זאָגט ער, אַ בעלן אויף גוטען וויין אין אַ שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס ווערד ביי אייך אָנגערופען גוטער וויין אין אַ שלעכטער כלי?"... „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק ווערען רעכט אַרום און אַרום. נאָר וואָס רעדן? איהר דאַרפט צולעגען קאָפּ. איך האָב, זאָגט ער, אין יאַרמעלינעץ אַ שטיקעל סחורה מן המובחר, אָבער טאַקי פון די אַנטיקען, רב איציקעל טאַשראַץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אָפּגערעדט. מע קאָן זאָגען, זאָגט ער, איינגעטונקען אין יחוס. וואָרום אַ חוץ וואָס ער איז אַליין, זאָגט ער, אַ גרויסער מיוחס, איז זי נאָך אַ גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער, איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פאַר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, וויל ער, אַז דער צד שכנגדו זאָל געבען צוויי מאָל אַזוי פיעל"... „שאַט, זאָג איך, מיר דאַכט, אַז ס'איז פאַרהאַן פונקט דער אַרטיקעל, וואָס איהר דאַרפט". און איך טהו מיך אַ נעם צו מיין פּעקעל, שלעפּ אַרויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאַמפּעלי און טהו איהם אַ וויז: „אַט איז ער, זאָג איך, אַט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה ניסעל קימבאַק, נגיד חדש — איין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; וויל אַ שידוך כלות הנפש — דאָס הייסט, ער געהט־אויס! און וויפיעל דער צד שכנגדו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב' פעמים — צוויי מאָל אַזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאָס, וואָס איהר דאַרפט!"...

דערהערט אזעלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אַט דער משה־ניסעל קימבאַק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און אַ חוץ אַ מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אַשר אַ הויב־אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאַכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל, מיר האָבען געמאַכט אַ געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואָלט אפשר ניט גע־שאַדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווייַלע מאַכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אַז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואַסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך הייס וואַסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אַ טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאַנציע אַ ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראַדאָווער, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאַר מיין יארמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאַמפּעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואָס חלש'ט אַ שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין אַ גוטער שעה, אין אַ מזל־דיגער". „אָמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אַזוי גיך אָבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעד, דער שדכן הייסט עס: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האַנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט אַ וועלט־שדכן, וואָס מע רופט איהם רב אַשר און וואָס האָט ניט אַזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעל פאַר־פאָלק עס האָבען זיך שוין ביי מיר אָפּגעג'גט און נאָך אַ מאָל חתונה געהאַט און ווידער געג'גט זיך... איך, זאָגט ער, אַז איך טהו אַ קוק אַ רשימה, טאָפּ איך באַלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאָגט ער, געפעלט מיר, דאַרף זיין מיט אַ סרחה, וואָרום לאָמיר

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי להוט נאָך אַ שידוך און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת׳טע און זאָגט אונז צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אַז דאָרט ליגט אַ וואָרעם. אַ ווערעמדיגער עפּעל הייסט עס״... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?״ — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ אַ פּשוט׳ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאַקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאַרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאַשראַץ, און איהר קיין יאַמפּעלי, צו אייער משה־ניסעל קימבאַק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען אַרבייטען אויף אַלע כלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אַז אָט דער ווערעמדיגער עפּעל זאָל נתנ׳ען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאָרעווען, אַז מיין טאַשראַץ זאָל טאַקי געבען כנגד די גאַנצע העלפט, ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, ווארום אַ קשיא, זאָגט ער, אויף אַ אידען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?״

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומרשט מיט אַ שפּאַס, אויף קאַטאָוועס הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאַקי אויף דער רעכטער אמת, ווארום ביז וואָס־ווען — זענען מיר געקומען קיין חוואַסטעוו. געקומען קיין חוואַס־טעוו, האָבען מיר קודם געטרונקען טיי, פיינטשיק פערביסען און גענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אפילו תחילת צעוועען פריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פאַר אַ שדכן בין איך? און וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? ווארום אַז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען אַ טייסטער מיט געלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אַז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה־נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פעלד־גזלן, וואָס איך זאָל פערלאַנגען פרעמדס. הקיצור, ס׳איז ביי מיר געוואָרען רעכט פון אַלע זייטען, און ס׳איז געבליבען, אַז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אַריין, ער קיין יאַרמעלינעץ, איך קיין יאַמפּעלי.

אָפּגעשמועסט האָבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן אָרט, זאָל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואָס איז די מעשה, וואָס אָט דער משה־ניסעל קימבאַק יאָגט זיך אזוי אַ שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראַכטען די שטוב, און דאָס קרן וועט מיר געפעלען, זאָל איך איהם קלאַפּען אַ דעפּעש קיין יאַרמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאַפּען אַ דעפּעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאָהרען מסתמא קיין זשעמערינקע אַנקוקען זיך, און אויב ס'איז אַ זיווג, וועט זיין אַ שידוך. „דער עיקר, זאָגט ער מיר, דאַרפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאַלעווען קיין הוצאות, קלאַפּען דעפּעשען, וואָרום ביי אַ שידוך, זאָגט ער, איז דער עיקר דעפּעשען... אַ מחותן, זאָגט ער, אז ער דערזעהט אַ דעפּעש, חאַפּט איהם אַוועק דער רוח“... ס'איז געקומען צום שפּיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאָזט זיך אויס, אז מיין לאַנד־שדכן רב אָשר'ען פעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעבראַכט ביז דער לעצטער פּרוטה אויף דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס. איהר זאָלט עס פער־דיענען, זאָגט ער, אַלע חודש, וואָס מיך קאָסט־אָפּ אַ וואָך דעפּע־שען מיט טעלעגראַמעס“. דו פערשטעהסט? אָט אַזאַ פּרנסה איז דאָס שדכנות! בקיצור, דער פאַיעזד דערוויל שטעהט ניט, איך האָב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, וואָרום איבער הוצאות צעגעהט זיך קיין געשעפט ניט. מיר האָבען זיך געביטען מיט די אדרייסים, גאַנץ פיין זיך אָפּגעזעגענט און צעפאָהרען זיך, ער קיין יאַרמעלינעץ, און איך קיין יאַמפּעלי.

נעקומען קיין יאַמפּעלי, האָב איך, ראשית חכמה, אָנגעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אָט דער משה־ניסעל קימבאַק?“ זאָגט מען מיר: „חוץ זיין שאַדען אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען“...— „האָט ער עפּיס אַ סך קינדער?“ זאָגט מען מיר: „אַ סך קינדער האָט איין אָרעמאַן, און אַ נגיד האָט מעהר נישט ווי איין קינד“...— „וואָס פאַר אַ קינד?“ זאָגט מען מיר: „אַ טאָכטער“. — „עפּיס

אַ היבשע טאָכטער?" זאָגט מען מיר: „מע קאָן פֿון איהר מאַכען צוויי"... — „גיט ער עפּיס אַ סך נדן?" זאָגט מען מיר: „וויפֿיעל ער גיט, איז ער נישט קראַנק געבען צוויי מאָל אַזוי פֿיעל"... הויב איך אָן טאַפּען: „פֿאַר וואָס?" טאַפּ אַהין, טאַפּ אַהער — סע טאַפּט זיך ניט. טהו איך אָן די שבת'דיגע קאַפּאָטע און לאָז מיך געהן גלייך צו דעם דאָזיגען מחותן.

מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען אַ שטוב, איז ניט שייך. אַ נגיד'ישע שטוב פֿון כל טוב, און מענשען — דימענטען. געזאָגט, ווער איך בין און וואָס איך בין געקומען, האָט מען מיך אויפֿגע־נומען כיד המלך, מכבד געווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאַך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאַכטס, און גוטען ווישניק אַ פֿלעשעל אָוועקגעשטעלט. דער מחותן אַליין, משה־ניסעל הייסט עס, איז מיר געפֿעלען עד אין לשער: אַ צוגעלאָזטער מענש, אַ מזג־טוב, מע קאָן זאָגען — אַ מענש אָהן אַ גאַל. אויך די מחותנת'־טע,ביילה־לאה הייסט עס, איז מיר געפֿעלען געוואָרען פֿונ'ם ער־שטען קוק. אַ שענע אידינע מיט אַ גיידער, אַ שטילע, אַ צדיקית. ביידע האָבען זיך גענומען אויסטאַפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האָט ער עפּיס אַ וואָהלען זוהן, און וואָס קען ער? וואָס זאָל איך זיי זאָגען, אַז איך ווייס אַליין אויך ניט? נאָר אַ איד אַ למדן גיט זיך איין עצה. רוף איך מיך אָן צו זיי: „לאָמיר נאָר פֿאַרטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאָכדעם שמועסען פֿונ'ם אַנדערען צד; ראשית, זאָג איך, וויל איך וויסען אַקוראַט, וויפֿיעל גיט איהר? והשנית, וואָלט איך וועלען אָנקוקען דאָס קרן". דער־הערט אַזעלכע דבורים, רופֿט זיך אָן דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס: „וואו איז ערגיץ סאָניטשקע? רוף זי נאָר אַריין". — „סאָניטשקע טהוט זיך נאָך אָן". — מאַכט צו איהם די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און געהט אַוועק אין צווייטען חדר אַריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, גענומען צו קאַפּלעך ווישניק, פֿערביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאַכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָ־מיך אַזוי וויסען בייז, נעכטיגע טעג, אויפ׳ן הימעל אַ יריד. „שוין לאַנג אַז איהר זענט אַ שדכן?“ — מאַכט ער צו מיר און גיסט מיר אָן נאָך אַ גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שווער, זאָג איך, איז אַ איד אַ שדכן און מיין טאַטע, זאָג איך, איז אויך געווען אַ שדכן. אַלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאַנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שדכנים“... אָט אַזוי האָט איך איהם איין ליגען נאָכ׳ן אַנ־דערען און פערקרים מיך אפילו נישט. נאָר איך פיהל, אַז עס פלאַמט מיר דאָס פנים. איך וויים אַליין ניט, פון וואַנען עס האָבען זיך צו מיר גענומען אַזוי פיעל שקרים! אַ ברירה האָב איך געהאַט? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע קריכט אַריין אין אַ בלאָטע, קריכט מען ווייטער“... גע׳פועל׳ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אַז דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אָט דאָס דאָזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם־ירצה־השם, גאָר אָהן אַ שום תירוץ, טיילען אויף דער האַלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי׳ן הייסט עס. וואָס האָט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? איי, על־פי יושר קאָן מען אפשר צו׳פסק׳ענען, אַז מיין חלק רח״ש געהער אינגאַנצען צו איהם, צו לעבעלסקי׳ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, אייגענטליך, דער גאַנצער גורם. און מיין אַרבייט איז שוין גאָרניט ווערטה? און האַקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאַכט מיר, אויך נישט מחויב. און ווער ווייסט, אפשר האָט גאָט אַזוי געפיהרט, אַז ער זאָל פערלירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען געלד?

אין די דאָזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין די מחותנת׳טע, ביילע־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאָניטשקע, די כלה הייסט עס. אַ שענע, אַ הויכע, אַ געזונדע

און איין אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכס, און ברייט, קיין עין־הרע! — פראכט איך מיר. — ניט קיין סאניטש־קע, נאר טאקי א גאנצער סאניטשניק!"... אנגעטהאן געהט זי, די כלה הייסט עס, עפּיס מאָדנע, אין א לאנגען קאפּאט, א בונדע אזעלכע, זעהט אוים מעהר ווי א ווייבעל, נישט מחמת אלטקייט, נאר מחמת ברייטקייט, סכנת נפשות! מע וואלט בעדארפט מיט איהר עפּיס א שמועס טהון, זעהן, וואס ס'איז פאר א חיה. — לאזט ער נישט, דער פאטער הייסט עס. ער האלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאמפעלי. וואס פאר א שטאדט דאס איז, א שטאדט פון בערע־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען אריין, איינער דעם אנדערען וואלט דערטרונקען אין א לעפעל וואסער! וכדומה אזעלכע פוסטע רעד. א דאנק דער מחותנת'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט א זאג צום מאן: „משה־ניסעל, אפשר וואלט געווען גענוג רעדען? לאז זיי בעסער סאניטשקע אביסעל שפּיעלען אויפ'ן פערטיפּיאן". „ביי מיר האסט דו גע'פועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און גיט א וואונק צו דער טאכטער. געהט־צו די טאכטער צום פערטיפּיאן, זעצט זיך אוועק, עפענט־אויף א גרוים בוך און קלאפּט מיט די פינגער אויף וואס די וועלט שטעהט. רופט זיך אן צו איהר די מאמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאניטשקע, וואס טויג דיר טיודען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאל קאזאק זא דונאיעם", „הייסע באבקע־לעך", אדער גאר „המבדיל"... „פּאזשאלעסטע, מעשאיע נים", — ענטפערט איהר סאניטשקע און מאכט מיט די פינגער איבער'ן פערטיפּיאן אזוי גיך, אז דאס אויג איז גארניט אימשטאנד צו חאפּען. און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאזט נישט אראפּ פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך ארוים פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינד איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאמיר חאטש הערען, צי זי קאן רעדען". נאר פון וואס הויבט מען אן? לאז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון ארט און געה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פלייצעס און רוף מיך אן צו איהר: „האט קיין פאראיבעל נים, סאניטשקע, וואס איך שלאג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האב אייך געוואלט עפים פרעגען"... דרעהט זי זיך אוים צו מיר מיט'ן פנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפרימער?"... „נאפרימער, זאג איך, איך האב אייך געוואלט פרעגען, וואס איז אייער בענעהר? דאס הייסט, וואס פאר א מין חתן, אשטייגער, וואלט איהר געוואלט, מע זאל אייך געבען?" „ווידיטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאזט אראפ די אויגען, — סאבסטווענא וואלט איך געוואלט א געקאנטשעטען, נאר איך וויים, אז סע איז פאנאפראסנא, וואלט איך וועלען, פא קראינעי מערע, ער זאל זיין איין אבראזאוועטער, וואָרום חאטש אונזער יאמפעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטיטשעסקי שטארט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעסמאטריא אלע פאלוטשעט רוסישע אבראזאוואניע, און כאטיא מיר פאסיעשטשאיען נים קיין אוטשעבנע זאוועדיעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט געפינען ביי אונז איין בארישניע, וואס זאל נים זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאזשע מיט נארקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האלב אויף אידיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אן די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי איינער רעדט: „אלסדינג דארף זיין מיט א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם ווידער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל גיט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפפאהרען מאכען איין אנקוקעניש, אויף וועז זאל מען אפשטעלען די חתונה, וכדומה אזעל־

בע זאכען, וואָס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף
און וויל געהן אויף דער סטאַנציע קלאַפּען אַ טעלעגראַם, נעמט
ער מיך, משה־ניסעל הייסט עס, פאַר אַ האַנד און מאַכט צו מיר:
„איהר וועט נישט געהן, רב מנחם־מענדעל! איהר וועט פריהער
עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אַוודאי זיין הונגעריג“.
און מע געהט זיך וואַשען און מע זעצט זיך אַוועק עסען און מע
נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די
גאַנצע צייט — דאָס מויל מאַכט זיך איהם ניט צו: יאַמפּעלי,
יאַמפּעלי און יאַמפּעלי... „איהר ווייסט ניט, זאָגט ער, וואָס פאַר
אַ שטאָדט דאָס איז! אַ שטאָדט פון לעדיגגעהערס און בערעדערס.
איהר זאָלט מיך פאָלגען, זאָגט ער, וואָלט איהר זיך געהאַלטען פון
דערווייטען, נישט גערעדט מיט קיינעם אַ וואָרט. איהר זאָלט
זיי, זאָגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און
פון וואַנען איהר זענט און וואָס איהר טהוט דאָ, און מיין נאָמען
זאָלט איהר זיי אַפילו גאָרניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט
מיך גאָרניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדעל? איהר
קענט מיך גאָרניט!“ — אַזוי זאָגט ער מיר אָן אפשר אַ
מאָל צעהן, און איך געה אַוועק, קלאַפּ אַ דעפּעש צו מיין שותף
קיין יאַרמעלינעץ, אַזוי ווי מיר האָבען אָפּגערעדט, און שרייבען
שרייב איך איהם גאַנץ דייטליך, בזה הלשון: „טאָוואַר
אָסמאָטרעל. פערוווי סאָרט. שעסט טי-
סיאַטשי. טעלעגראַמירויטע סקאָלקאָ נאַ-
פּראָטיוו. גדיע סיעכאַיעמסיאַ“. קומט מיר אָן
פון מיין שותף אויף מאָרגען אַ תשובה, מאָדנע פערשטעלט:
„אופּיראַלסיאַ דעסיאַט. נאַפּראָטיוו פּאָ-
לאָווינע שעסט. ראַבאָטאַיטיע נאַבאַווקע.
סאָגלאַסען זשמערינקע. טאָוואַר פּרימע.
טעלעגראַמירויטע“. לויף איך אַוועק צו מיין מחותן,
צו משה־ניסל'ען הייסט עס, און ווייז איהם די דעפּעש און בעט
איהם, ער זאָל מיר פערטייטשען דעם פּסוק, וואָרום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאַוונע ויאַסנע. ער וויל, פערשטעהט איהר מיך, אַז איך זאָל געבען צעהן, וועט ער מיר געבען אַקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אַוועק, זאָגט ער, אַז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפיעל ער גיט, לעג איך אַקעגען צוויי מאָל אַזוי פיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָל ניט מערליוועץ, טאַקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערחאַפּען איין אַנדערער". פּאָלג איך איהם און קלאַפּ אַוועק מיין שותף אַזאַ דעפּעש: „ק א ר אָ ט ק י ס לאָ ו ו א. ס ק אָ ל ק אָ ד א י אָ ט ק ל א ד ו נ א פּ ר אָ־ ט י ו ו ד ו ו א ר א ז א ב אָ ל ע י ע. נ ע מ ע ד ל י ו ו א ט. פּ אָ ד ח ו ו א ט י ט ס י א ד ר ו ג אָ י".— בעקום איך פון מיין אַשר'ען אַ תשובה, ווידער פערשטעלט: „ס אָ ג ל א ס ע ן ד ו ו א ר א ז א מ ע נ ע י ע וו י ג אָ ו ו אָ ר א ם ט י ס י א־ ט ש א נ א ז א ד. ט אָ ו ו א ר נ א ח אָ ד ק א". לויף איך ווידער אַוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר ווידער אַ מאָל: „ס'איז יאַוונע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אַז ער איז מסכים צו לעגען פּונקט העלפט, נאָר מיט אַ תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אַזוי: ווען איך, למשל, וועל געבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך געבען פינף; וויל ער אָפּ־ ציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אַז איך געב טאַקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פיער. אַ איד אַ חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אָפּשווינדלען פון קאָפּ ביז פיס. איך בין אָבער, זאָגט ער, אַ סוחר און פערשטעה אַ געשעפט. איך וועל איהם בעסער געבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אַזוי פיעל און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָל מיר געבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אַזוי: וועט ער געבען דריי, געב איך אַקעגען זיעבען; וועט ער געבען פיער, לעג איך נייען; וועט ער געבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר־

עס, זאָגט ער, צעקייעט? געהט זשע, זאָגט ער, טאַקי באַלד און שרייבט איהם אוועק אַ סטראַטשנע, ער זאָל ניט פערציהען אין דער לאַנגער באַנק, און לאָז ער אייך, זאָגט ער, ענטפערען אויך מיט אַ סטראַטשנע, אַז מע פאָהרט זיך צענויף — און איין עק לאָז עם האָבען!"

לויף איך אוועק און קלאַפּ מיין אשר'ען אַ סטראַטשנע דעפּעש:
„דאסט טרי קלאדיאָט סעם. דאסט טשיטע־רע קלאדיאָט דעוויאט. דאסט פּיאט קלא־דיאָט אָדינאצאט. נע טיאנוט דלינע סקא־מייקע. סטראַטשיטע וועיעכאיעם". — קומט מיר אָן צוריק אַ סטראַטשנע דעפּעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער:
„וועיעכאיעם. וועיעכאיטע".

ווען קומט־אָן אַזאַ וואַזשנע דעפּעש? — מסתמא ביי־נאַכט. און דו דאַרפסט שוין אַליין פערשטעהן, אַז שלאָפען האָב איך די נאַכט נישט געקאָנט. איך האָב גענומען רעכענען, וויפיעל, אַשטייגער, וועט זיך אַקאָרשט אַננעמען אויף מיין חלק, ווען, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אויס דאָס גאַנצע צעטעל מיט שידוכים, וואָס דער לייבע לעבעלסקי האָט פערלאָרען? ביי גאָט איז דען ניט מעגליך? אָפּגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ירצה־השם, אַז איך פיהר דורך דעם דאָזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אשר'ען אַ שטענדיגע שותפות. וואָרום ער געפעלט מיר פאַר זעהר אַ בראַווען מענשען, און טאַקי אַ מוצלח אויך. און פער־שטעהט זיך, אַז אָט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין גע־קריוודעט. וואָס האָב איך צו איהם? נעבאַך אויך אַ איד אַ איין אָרעמאַן און אַ מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאָג, האָב איך אָפּגעדאַווענט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפּעש. האָבען זיי באַלד געהייסען געבען קאַווע מיט פּוטער־געבעקס, און סע איז געבליבען, אַז טאַקי דעם אייגענעם טאָג פאָה־

רען מיר ארויס זאלבעפערט קיין זשמערינקע. נאר בכדי יאמפעלי זאל ניט זיין קשה, וואס פאהרען מיר עפיס אלע פיער אינאיינעם, — האבען מיר געמאכט אזוי, אז איך זאל ארויספאהרען מיט א פאיעזד פריהער, און זיי — מיט א פאיעזד שפעטער; און דערווייל זאל איך פון זייערטוועגען דארטען צוגרייטען עפיס א רעכטע סטאנציע, הייסען מאכען וועטשערע, ווי גאט האט געבאטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פריהער פאר אלעמען, פערפאהרען אויף דער שענסטער אכסניא, טאקי די איינציגע אין זשמערינקע, מיט'ן נאמען „אדעסקי גאסטינעץ“, זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זעהר א וואהלע אידינע, א מכנים־אורח'טע, און איך טהו זי א פרעג: „וואס איז ביי אייך דא וואס צו עסען?“ — זאגט זי: „וואס ווילט איהר?“ — זאג איך: „פיש איז ביי אייך דא?“ — זאגט זי: „מע קאן קויפען“. — זאג איך: „נו, און א יויך?“ — זאגט זי: „מע קאן צושטעלען א יויך אויך“. — זאג איך: „מיט וואס? מיט לאקשען, צי מיט רייז?“ — זאגט זי: „אפילו מיט מאנדלען“. — זאג איך: „נו, און אשטייגער, כדומה למשל, געבראטענע קאטשקעס?“ — זאגט זי: „פאר געלד קריגט מען קאטשקעס אויך“. — זאג איך: „נו, און טרינקען?“ — זאגט זי: „וואס טרינקט איהר?“ — זאג איך: „ביער איז דא?“ — זאגט זי: „פאר וואס זאל ניט זיין?“ — זאג איך: „נו, און ויין?“ — זאגט זי: „אבי געלד“. — „אויב אזוי, זאג איך, טא זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פארשוין“. — זאגט זי: „פון וואנען האבען זיך ביי אייך גענומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל איינער?“ — זאג איך: „א מאדנע אידינע! וואס געהט אייך אן? מע זאגט אייך אכט, איז אכט“. און אזוי ווי מיר רעדען, קומט־אן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פאלט ארום קושען מיך און האלזען, ווי איין אייגענער טאטע: „דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, זאגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דא, אינ'ם „אדעסקי גאסטינעץ“! געפינט זך דא עפיס, זאגט ער, וואס צו נעמען אין מויל

אריין?" — „אט נאר־וואס, זאג איך, האב איך בעשטעלט א וועטשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פארשוין". — „וואס איז שייך וועטשערע? — זאגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאר ביז די מחותנים פוןביידע צדדים וועלען אמאל זיך אויסקראצען קומען, זענען מיר, זאגט ער, נישט מחויב דערווייל צו פאסטען. איך זעה, זאגט ער צו מיר, איהר זענט דא א היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאל אונז גרייטען צום טיש און מע זאל אונז געבען אביסעל בראנפען מיט עפים פליישיגס צו פערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאגט ער, דאס הארץ מסוכן נפש!" — אזוי זאגט צו מיר רב אשר און מאכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אריין זיך וואשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואס כ'איז דא, און מיר זעצען זיך אוועק ביידע צו דער סעודה גאנץ ברייטליך, און רב אשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם געראטען, ער האט געשפאלטען דעם ים, קוים גע'פועל'ט ביי דעם דאזיגען מיוחס, ער זאל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואס הייסט, זאג איך, ג' אלפים? מיר האבען דאך געשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?" — „לאזט אייך דיענען, זאגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך וויים, וואס איך האב צו טהון. איך היים רב אשר! איהר דארפט וויסען, זאגט ער, אז מיין מיוחס האט בסך־הכל חשק געהאט לעגען כנגדו גארנישט מיט גארנישט, ווארום ער איז אליין א גרויסער מיוחס, זאגט ער, און האט א ווייב נאך א גרעסערע. און אז ער זאל וועלען, זאגט ער, א שידוך טהון מיט אבי וועמען, וואלט מען איהם נאך, זאגט ער, צוצאהלען אין בייטעל אריין... בקיצור, איך האב, זאגט ער, גענוג געהארעוועט, געהאקט האלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, גע'פועל'ט, ער זאל געבען לכל־הפחות ב' אלפים". „וואס הייסט, זאג איך, ב' אלפים? איהר האט דאך נאר־וואס, זאג איך, געזאגט ג' אלפים?" — זאגט ער מיר ווידער: „לאזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און איך היים רב אשר. לאזען זיך נאר די צדדים צענויפפאהרען, און

חתן־כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אַלסדינג זיין אָגיל ואשמח. איבער אַזעלכע טויזענד קראַפּען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך הייס, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פאַרהאַן, וואָס סע קוועטשט מיך". — "דהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט אייך?" — "מיך קוועטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב איינגערעדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אַז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאַקי נאָך גאָר אַ יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פאַר דריי גראָשען, שוין גע'פּטר'ט דעם פּריזיוו"... "וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר ווידער אַ מאָל: "לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך הייס רב אָשר!"... "איהר מעגט אייך הייסען אַכטצעהן מאָל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אַלץ ניט, וואָס איהר רעדט! עפּיס בעלעבע־טשעט איהר מיר: "פּריזיוו", "שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך גענומען צו מיין משה־ניסל'ען אַ פּריזיוו? אַ נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך אַ פּריזיוו?"... מאַכט צו מיר אָשר: "וואָס הייסט — אַ נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... "פון וואַ־נען, זאָג איך, האָט זיך גענומען צו משה־ניסל'ען אַ בחור, אַז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענס אַ טאָכטער אַ בת יחידה, איין און איינציגע הייסט עס?" — "איז די משמעות, זאָגט ער, אַז ביי אייך איז אויך אַ בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר געשמועסט עפּיס וועגען אַ חתן!"... "אַוודאי, זאָג איך, אַ חתן! איך האָב אָבער גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, זאָג איך, אַז חתן'ס צד — דאָס זענט איהר!"... "פון וואַנעט איז גערונגען, זאָגט ער, אַז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... "פון וואַנעט איז גערונגען, זאָג איך, אַז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... "פאַר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אַז ביי אייך איז אַ בתולה?"... זאָג איך: "נו, און איהר האָט מיר מזכיר געווען, אַז ביי אייך איז אַ בתולה?"... ווערד ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א ווארט פאר א ווארט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלים־מזל!" איך איהם: „זולל־וסובא׳־ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור׳ניק!"... פערדריסט דאס איהם, געהט ער און לאזט מיר אראפ א פאטש. געה איך און פאהר איהם אריין אין בארד — א שקאנדאל, זאל גאט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאפען אנקוקען די דאזיגע שדכנים, וואס האבען בעוויזען א בריה׳שאפט צענויפפארען צוויי מיידלעך. איז אבער אט דער אשר, פערחאפט זאל ער ווערען, באלד אנטרונען געווארען, און מיך האט ער איבערגעלאזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעל־הבית׳טע פאר דער וועטשערע, וואס איך האב בעשטעלט אויף אכט פארשוין. א גליק, וואס איך האב מיך חאטש בעצייטענס ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אנגעקומען קיין זשמערינקע. וואס מיט זיי האט זיך דארט אפגעטהאן — ווייס איך ניט. נאר איך שטעל מיר פאר די בזיונות!... היינט געה זיי א נביא, אז אט דער שדכן, ימח שמו זאל ער ווערען, איז אזא פוסטע זאך, א ווינדמיהל, צו אלדי שווארצע יאהר, וואס רעדט און פאהרט און פליהט און קלאפט דעפעשען — און וואס לאזט זיך אויס? צוויי בתולות!... איין מאל פאר אלע מאל, זוגתי היקרה, עס פיעדעלט נישט, חאטש ווארף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען פונ׳ם דאזיגען שידוך, מאך איך דאס בקיצור; אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־

דערלעך זאָלען לעבען, וואָס איך בענג נאָך זיי שטאַרק, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאַר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. גאָט שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה. פאַהרענדיג פון זשמערינקע, האָב איך געמיינט, אַז דער הימעל איז שוין אויף מיר געפאַלען. נעהאַי־בי וואָלט איך געהאַט גענוג אויף הוצאות, וואָלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפּט זיך אַהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האָב איך מיך אָבער אויסגערעכענט, אַז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, האָטש נעם, אל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אוים אויף די רעלצען! איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואַגאָן מיט עפּים איינעם אַ שלאַק, איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר, וואָס שטראַפירט מענשען פון'ם טוידט, און ער הויבט מיך אָן צורעדען און זאָגט מיר צו הרים וגבעות, אַבי איך זאָל ווערען איין אַגענט. וואָס איז דאָס אַזעלכעס איין אַגענט און ווי אַזוי שטראַפירט מען מענשען פון'ם טוידט — איז אַ סך צו שרייבען, און איך האָב שוין איצטיגס מאָל אַזוי אויך איבערגעהאַפּט די מאָס, לאָז איך עס איבער אויף איין אַנדערש מאָל.

הנ"ל.

סוף פונ'ם פינפטען בוך.

שלים-שלים-מזל

מנחם-מענדעל — איין אַגענט.

געשריבען אין יאהרען 1900—1909

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אגענט).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, זוגתי היקרה, אז איך האָב געמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האָב מיך נאָר־וואָס ארויסגעחאפט פון איין אומגליק, פון א גרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חד־גדיא אריין, און גאָט ווייסט, מיט וואָס איך וואָלט אָפּגעשניטען. פון רעסטאָנסקי רעטע איז גאָר ניטאָ וואָס צו רעדען, און אפשר נאָך קאטאָרזשנע סיביר, חאָטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער“... איצט, אז דער אויבערשטער האָט מיר געהאָלפען, איך האָב מיך בעציייטענס ארויסגעחאפּט ווי פון א שרפה, האָב איך מיך אוועק־

געזעצט ארויסשרייבען דיר אין א בריעף אלסדינג באריכות, פונ׳ם אנהויב ביז׳ן סוף.

פון מיין פריהעריגען בריעף געדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואס פאר א פאלאזשעניע איך בין געוועו נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט געדאכט. איך האב דעמאלט גערעכענט, ס׳איז איין עק. אוים מנחם־מענדעל. בעדארף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם א פארשוין, איין אגענט א אינספעקטאר פון „אקוויטעבל“, וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט׳ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פונ׳ם טוידט און וויפיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטארבען. און דאס איז אזא געשעפט, וואס, אדרבה, וואס מעהר מע שטארבט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. וועסט דו דאך פרעגען: וואס איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל“ האט גענומען און האט מיך אפגעשטראפירט פונ׳ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם סך־הכל אזעלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז׳ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאס ערשטע יאהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואס דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל׳ס“ גליק. דארטען דיענען אהן א שיעור מענשען, אגענטען, צום מיינסטען — אידען, וואס האבען אויך ווייב־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואס זשע אהרט דאס מיך? דער חסרון איז, וואס ניט א יעדער קאן זיין איין אגענט. איין אגענט דארף, ראשית חכמה, געהן אנגעטהאן פיין, אבער טאקי וואס פיין הייסט: א שענעם גארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מעג זיין פאפיערענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אגענט מוז קאנען שפראך. דאס הייסט, ער דארף קאנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבעררעדען

און פּערערדען, אַזוי לאַנג רעדען, ביז יענער זאָל זיך שוין מוזען שטראָפירען פונ'ם טוידט — און מעהר דאַרף מען ניט. הקיצור, מיין פּאַרשוין דער אַגענט־אינספּעקטאָר האָט אַרויסגעזעהן אין מיר, אַז איך בעדאַרף זיין אַ גוטער אַגענט, איין אויסגעצייכענטער אינ־קוויזיטאָר.

איצט, זוגתי היקרה, דאַרף מען דיר קלאָר מאַכען, זאָלסט פערשטעהן דעם חילוק צווישען איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר און איין אַגענט אַ אינקוויזיטאָר. איין אַגענט אַ אינקוויזיטאָר הייסט גלאַט איין אַגענט, וואָס שטראָפירט מענשען פונ'ם טוידט, און איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר הייסט שוין איין עלטערער אַגענט, וואָס מאַכט אַגענטען. היינט איז פאַרהאַן אַ „קרוזשנאָי" אַגענט־אינ־ספּעקטאָר, וואָס מאַכט אַגענטען־אינספּעקטאָרעס. און איבער די אַלע אַגענטען, אינקוויזיטאָרעס, אינספּעקטאָרעס און „קרוזשנאָי" אינספּעקטאָרעס איז פאַרהאַן איינער, איין אויבערהאַר איבער אַלע, וואָס מע רופט איהם גענעראַל־אינספּעקטאָר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אַז צו ווערען אַ גענעראַל מוז מען פריהער זיין אַ אינקוויזיטאָר, נאָכדעם אַ אינספּעקטאָר, נאָכדעם אַ „קרוזשנאָי" אינספּעקטאָר, און אַזוי ווייטער. און אַז גאָט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד אַ גענעראַל — איז מען שוין בעוואָהרענט מיט פּרנסה אויפ'ן גאַנצען לעבען. עס איז פאַרהאַן, זאָגט מיין פּאַרשוין, גענעראַלען אַזעלכע, וואָס פערלעבען אַ יאָהר ניט ווייניגער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האָט מיך אָנגעהויבען צורעדען, איך זאָל ווערען איין אַגענט. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס האָב איך דאָ איינצו־שטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס געהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פּוטער, זאָגט ער, לעג איך ניט אריין. אדרבה, איך בעקום נאָך, זאָגט ער, איין אַוואַנץ, דאָס הייסט, מע גיט מיר איין אַדערויף פאַר מיין אַרבייט עטליכע קערבלעך, איך זאָל האָבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך אַ פּאָרטפעל. אויב אַזוי, איז דאָך עס טאַקי

גאָר נישקשה פון אַ קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט אײַ־בעררעדען און בין געוואָרען למזל איין אַגענט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען איין אַגענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן גענעראַל, וואָרום ביז דער גענעראַל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך גענומען, דער אינספּעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראַכט צו פיהרען קיין אדעס צו זייער גענעראַל אין „אַקוויטעבל", וואָס האָט צו שאַפען אויף עט־ליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אַכטצעהן הונדערט אַגענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען די גרויסקייט פון'ם דאָזיגען גענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אליין איז דוקא ניט אַזאַ גרויסער, ווי דער טאַרעראַם איז גרויס, און אויגען האָט ער גרויסע, שאַרפע אויגען, און אַ פּנים'על אַ ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: י ע ו ו ־ז ע ר ע ל. דעם גענעראַל'ס קאָנטאָר פערנעמט אַ גאַנצע שטוב. חדרים, חדרים און חדרים. אַ סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פּאַפּיערען, און אַגענטען דרעהען זיך אַרום, און סע גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפּעשען לויפען הין און צוריק — עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום גענעראַל אליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. אַ טוידטער בין איך געווען, אַז מע האָט מיך אַריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעוו־זערעל, חאָטש אַפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד געווען מיט אַ פּאַפּיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מיין געשעפט? בין איך געגאַנגען און איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, פון'ם אָנהויב ביז'ן סוף, ווי אַזוי איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אדעס, גע־האַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און פון דאָרטען קיין יעהופּעץ, זיך גע־דרעהט אַרום דער בערזע, געקויפט און פערקויפט „יקנה"ז" און „פּוטיוויל" און „לילעפּוטען" און אַנדערע „פּאַפּיערלעך" אין די מיליאָנען אַריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

געוואָרען אַ מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאַוואָדלעך, און ווי אַזוי איך בין נאָכדעם געוואָרען אַ שדכן, אַפילו אַ שרייבער אויך, גערדעהט, געברענט, געפּלאַקערט און געטראַסקעט מיט דער גאַנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאָג איך איהם, נישט גוט — שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער גענעראַל, יעווזערעל הייסט עס, לעגט אַרויף אויף מיר די האַנד און רופט זיך אָן צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, גאָספּאָדין מנחם־מענדעל? איהר געפעלט מיר; אַ נאָמען האָט איהר אַ שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאָנט איהר. איך זאָג אייך נביאות, אַז מיט דער צייט וועט איהר זיין אַ גרויסער אַגענט, טאַקי גאָר אַ גרויסער! דערווייל בעקומט איהר איין אוואַנץ, פאָהרט אַרויס אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דאָרט קען מען אייך אויסגעבונדען, און וייט מצליח"...

און כך הוה. איך האָב נאָר בעקומען פון זיי די עטליכע קערבּ־לעך, אַזוי האָב איך מיך באַלד אויסגעקליידט בבגדי־מלכות. זאָלסט מיך זעהן, וואָלסט דו מיך ניט דערקענט. און אַ פּאָרטעפּעל האָב איך מיר געקויפט אַ גרויסען, האָט מען מיר אָנגעפּאַקט אהין ביכ־לעך מיט פּאַפּירען אַ גאַנצען טראַנספּאָרט, און איך האָב מיך גע־לאָזט אויף גאָט'ס וועלט. קודם קיין בעסאַראַביע, אַ ווינקעל פון פרנסה! דאָרט, זאָגט מען, קאָן מען מאַכען געשעפטלעך, שטראַ־פירען און שטראַפירען. דאַרף זיך מאַכען אַזוי, אַז איך האָב יאָהר־צייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ מפּאיעזד לפּאיעזד אין אַ קליין שטעד־טעל, עפּים אַ העק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אַז דאָס שטעדטעל האָט אַ שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פּנים'ער, מוסרים און יאַבערניקעס. פער־ברענט וואָלט עס געמעגט ווערען איידער איך האָב עס דערקענט! נאָר אַז סע איז בעשערט איין אומגליק — דאַרף איך אַקוראַט אָט דאָ, אין דעם שטעדטעל, האָבען יאָהרצייט, און פאַל אַריין אין אַ בלאָטע, זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאָס האַרץ האָט

מיר אָבער טאַקי געזאָגט, אַז איך וועל דאָ גוט ניט אָפּשניידען. נאָר אַז מע דאַרף זאָגען קדיש, איז עפּיס אַ תירוץ? בין איך אַוועק גלייך אין בית־מדרש אַריין און קום אָן פּונקט צו מעריב. אָפּגע־דאַווענט מעריב, געהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצייט?“ — זאָג איך: „יאָהרצייט“. — מאַכט ער צו מיר: „פון וואַנעט איז אַ איד?“ — זאָג איך: „פון דער גאַרער וועלט“. — „מה שמכם?“ — זאָג איך: „מנחם־מענדעל“. — „קומט דאָך אייך שלום!“ — און ער שטעקט מיר אָפּ אַ שלום־עליכם, און נאָך איהם דער גאַנצער מנין. אַלע געבען מיר אָפּ שלום, און עס ווערד אַרום מיר אַ רעדעל, און מע הויבט־אָן אויסטאַפּען ביי מיר, ווער איך בין און פון וואַנען איך בין און וואָס איז מיין טהועכץ? זאָג איך זיי: „איך בין איין אַגענט“. — פרעגען זיי: „פון וואָס איין אַגענט? פון מאַשינעס?“ — זאָג איך: „דוקא ניט. איך בין איין אַגענט אַ אינקוויזיטאָר פון „אָקוויטעבל“. — זאָגען זיי: „וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק?“ — זאָג איך: „איך בעוואָהרען מענשען נאָכ׳ן טוידט“. און איך געב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אַזוי מע שטראָפירט מענשען פונ׳ם טוידט. שטעהען זיי אַרום מיר מיט אָפענע מיילער, גלייך ווי מע וואָלט זיי דערצעהלט — אויפ׳ן הימעל אַ יריד. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צווישען זיי, איינער אַ הויכער, אַ דאַרער, איין אויסגעבויגענער, מיט אַ נאָז אויך איין אויסגעבויגענער און אַ גלאַנצענדיגער; אַ טבע האָט ער, אַז ער רעדט, צופּט ער די האָר פונ׳ם בערדעל איינ־ציגווייז. דער אַנדערער — אַ נידעריגער אַ ברייטער, אַ שוואַרצער, ווי אַ ציגיינער, מיט איין אויג אַ שעלמיש, וואָס קוקט ביי איהם קיין פצון זייט. ער מעג רעדען ווי ערנסט, ווייזט זיך אויס, אַז ער שמייכעלט. די דאָזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אָפּנים, יאָ פערשטאַנען, וואָס הייסט שטראָפירען מענשען פונ׳ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּיס מאָדנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען אַ זאָג געטהאָן איינס צום אַנדערען אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן אַ גאַנג“... איך האָב באַלד פערשטאַנען אַז די צוויי פאַר־

שוינען, אַז זיי זענען ניט גלייך צו אַנדערע; זיי פֿערשטעהען אַיין עפּס, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּיס מאַכען. און כך הוה. איך בין נאָר אַרויס פון בית־מדרש, געהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אַזוי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט אַ ווײַלע, מיר ווילען אייך עפּיס פרעגען. אַט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפטען?“... — זאָג איך: „פאַר וואָס ניט?“ — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז: „צווישען אחינו בני־ישראל?“... און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגעל עסען“. — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?“ — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט אַ פריץ“. — „לעבען זאָלען די גוֹיִים“... — העלפט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אַט אַזוי געהען מיר און רעדען, און אַז מע רעדט, דערערעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז אַט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער אייגענס אַ פריץ אַ מאַל־דאַוואַן, אַ רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פערדיענען ביי איהם אָפט אַ קערבעל. מיינען זיי, אַז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פערשטראָפירען... זאָג איך: „אָך, פאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אָץ להעשיר“... און עס איז געבליבען, אַז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פריץ דעם מאַל־דאַוואַן. נאָר וואָס דען? איין זאַך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָס הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אכסניא, אַז איך האָב מיך מיט זיי געזעהן און אַז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח אַ געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איך מיך גע־פעדערט אין בית־מדרש אַריין דאַוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־געדאַוועגט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעוואַרט דעם אַנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פאַרשוינען. פאַר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט געפרעגט, ווי אזוי רופט מען זיי ביי׳ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך געגעבען זיי דאָס וואָרט, ס׳זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אלע היום׳ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיאָך געטהאָן דאָס הארץ פאַר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואָס הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאַלטען, ס׳איז נישט מעשה מענש. אָפּגעדראָוועט פאַר זיך אויף איין פוס, האָפּען זיי די טלית־ותפילין און לאָזען זיך געהן געשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?“ — מאַך איך צו זיי. מאַכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר׳ט נישט אויף דער גאַס, איהר קענט נישט אונזער שטאָדט. ברענגען זאָל זי אייך! איהר געהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דאָרט מאַכען מיר דאָס געשעפט, און טאַקי אין איינוועגס עפּיס צובייסען“... אזוי מאַכט צו מיר דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז און טהוט א וואונק צו דעם וואָס מיט׳ן אויגעל, און יענער וואָס מיט׳ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך געהן איבער ענגע פינסטערע חושכ׳־דיגע געסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז גאָט האָט געהאָלפען, מיר זענען בשלום געקומען.

אריינגעקומען אין א קליין פינסטער פעררויכערט שטיבעל מיט א סך פליעגען אויף די ווענד און אויף דער סטעלי, מיט א גע־מאָהלטען מזרח, א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאָמפּ, פערהאָנגען מיט פּאַפּיערענע אָפּגעבליאַקעוועטע קוויטען, האָבען מיר געטראָפען ביי׳ם אויווען א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בלייך־איבערגעשראָקען פּנים. דאָס קליינע ווייבעלע האָט א קוק געטהאָן מיט׳ן איבערגעשראָקען פּנים אויפ׳ן מאַן, און דער מאַן האָט א זאָג געטהאָן צו איהר פאַרביינעהענדיג: „עסען!“ — און ס׳איז בעשאַפען געוואָרען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט בראָנפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאַנג געדויערט, און יענער וואָס מיט׳ן אויגעל איז אריינגעקומען, און

נאָך איהם האָט זיך אריינגעקאַטשעט אַ נפש פון אַ פּוד צוועלף מיט אַ גרויסער בלויער נאָז, מיט פעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָדנע פיס, וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב, נאָר וואָס ווייטער גענען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אַזא גרויסען, אַזא שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדראַוואָן. דערזעהן דאָס פּלעשעל בראָנפען אויפ'ן טיש, האָט ער אַרויסגע־לאָזט פון זיין פעטען בויך אַ פעטע שטימע אויף גוייש: „אַצע דאָברע דילאָ!"... גענומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדראַוואָן האָט גענומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פערבונדען מיט איהם אַ שמועס מכח ווייץ און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט'ן אויגעל אַ זאָג אויפ'ן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טויזענד טשעטווערט ברויט, אַ חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער געהט אַזוי אָרעם געקליידט; ער איז נאָר אַ קאַרגער"... און יענער, דער לאַנגער, גיט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, ווארום עס וועט זיין טייער ווייץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס גאַנצע ברויט אויפ'ן ווינטער. „אַצע דאָברע די־לאָ!" — זאָגט איהם אַלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדראַוואָן, האַקט־אריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אַפּעטיט, ווי נאָך אַ תענית, און בלאָזט מיטביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ'ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר'ען מיט'ן אָדון מכח אייער עסק"... האָב איך מיך אָוועקגע־זעצט מיט'ן אָדון בעזונדער אין אַ ווינקעלע און האָב איהם אָנגי־דערגעלעגט אַ דרשה, איך ווייס ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען! איך האָב איהם געגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטליכען מענשען דאָס שטראַפּירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אַלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראַפּירען, ווארום אַ רייכער מענש, זאָג איך, אַז ער ווערט־אָן דאָס געלד אויף די על־

טערע יאַהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערגער ווי דעם קבצן; אַ קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט געוואָרען מיט'ן דלות, און אַ נגיד, זאָג איך, אַז ער בלייבט חלילה אָהן געלד, איז ערגער ווי געשטאָרבען. „יאַק נאַפּיסאַנאַ או נאַס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאַטשיטסאַ, ביערני חוזשע יאַק מערטווי. אַ פּאָטאָמו, זאָג איך, וואַשע בלאַהאָראָדיע, זאָג איך, זאַשטראַפּיראָי־טי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואַדצאַט ליעט, זאָג איך, נאַ דעסיאַט טיסיאַטשי"... „אָצע דאָברע דילאָ!" — מאַכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיט ביידע ליפּען, ווי אַ בלאָז־זאַק. איך פּיהל, אַז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, וויל איך רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „גענוג אייך צו דבר'ען; נעמט אַרויס דעם נייער און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדאַרף"... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל טראָגט מיר אונטער אַ טינט און פעדער, און איך טהו־אָפּ אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אַז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן נעבאַך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאַטען". נאָכדעם געה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראַכ־טען, איך נעם איין אַדרעויף, געב אַרויס אַ קוויטאַנציע — און דאָס געשעפט איז געמאַכט.

געקומען פאַר־נאַכט אויף דער אַכסניא פריילין און געהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אַכסניא: „וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך?" — „וואָס זאָל זיך הערען?" — זאָג איך. — „מעג מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?" — „וואָס פאַר אַ מזל־טוב?" — פרעג איך איהם. — „דאָס געשעפטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעאַרבייט"... — „וואָסער געשעפטעל?" — זאָג איך און מאַך מיך תמ'עוואַטע. — „מיט'ן פּריץ", — מאַכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פּריץ?" — „מיט'ן גראָבען פּריץ". — „פון וואַנען ווייסט איהר, זאָג איך, אַז איך האָב געמאַכט אַ געשעפטעל מיט אַ פּריץ?"... „ס'איז אַזוי, זאָגט ער, אַ פּריץ, ווי איך בין אַ רביצין"... — „וואָס זשע דען איז ער?" —

„ער איז א פיפערנאָטער“, — מאכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פיפערנאָטער“ און פון וואַנען ווייסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אפנים, ארויסגעזעהן פון מיינע רעד, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּארט מיט מיר בעזונדער אין א חדר און האָט מיר גענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אזעלכע זאכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאפויר. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אזעלכע קרימינאַל־זאכען, וואָס ווען מע חאַפּט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אוועק ווייט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי ארויס א דריטען, און אליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פּריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם ארויסגעשטעלט פאר זעהר א רייכען מאָלדאַוואַן, איז בסך־הכל א פּראָסטער לאַ־פּאַצאַן, זאָגט ער, א שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראָפירט, — איז אָדער ער האַלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אָדער ער איז שוין א שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?“...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס געהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאָל מיך נאָך אריינחאַפּען אויף א מינוט אין א טורמע אריין! האָב איך נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באַהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט גע־וואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט, לאָזען זיי געהן כפּ־הקלע מיט זייער מאָלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראַפירען מענשען פונ'ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פּרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ'ן אָרט בשלום. און מחמת איך האַלט ביי פאָהרען א ווייטען וועג, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האַמבורג וועל איך דיר אָרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פריילּיכע הערצער. גרים שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פאָהר. זוגתי היקרה, איך פאָהר קיין אַמעריקע. נישט אַליין — א גאַנצע קאָמפּאַניע פאָהרען מיר. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהרען מיר, אייגענטליך, קיין האַמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אַמעריקע. וואָס עפּיס קיין אַמעריקע? ווייל אין אַמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואַלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — א רענדעל א מענש! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אַלע זענען מיר מבטיח, אז אין אַמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס גוט הייסט. די גאַנצע וועלט פאָהרט איצט קיין אַמעריקע, מחמת דאָ איז נישטאָ וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אַלע געשעפטען. הײנט ווייבאַלד אז די וועלט פאָהרט, פאַר וואָס זאָל איך אויך ניט פאָה־רען? וואָס האָב איך איינצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך. זאָלען געזונד זיין. איך וועל אַרבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאַך

וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפען, איך וועל, אם־ירצה־השם, בעגליקען, און בעגליקען וועל איך געווים, דאס איז ביי מיר זיכער, ווי ס'איז טאג אויף דער גאנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקארטען, פאר דיר און פאר די קינדער, און וועל דיך ארויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שרה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, קיין שפרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאזען פאלען. און עס איז שוין טאקי צייט, כלעבען, אז דו זאלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאגען! רק נישט געזארגט און נישט גענומען זיך צום הארצען — מיר האבען א שטארקען גאט!...

הנ"ל.

סוף פונ'ם זעכסטען בוך

ווילנער פאַרלאַג פו ב. קלעצקין

ווארשע, לעשנאָ 36, וו. 22

ד"ר פ. ראָזענטאַל (פ. אַנ-מאַן)

דער קאַמף פאַר וועלט-הערשאַפט און וועלט-וועגן

אין 25 קאַפּיטלען

יידיש א. פרידקין.

א י נ ה אַ ל ט

די אַרענע פון יטללענדישן פעריאָד. — די געאָגראַפישע פאָרשטעלונג פון אלטערטום און מיטטלאלטער. — די קאָלאָניעס פון די פיניקיער און גריכן. — די רוימישע מלוכה און די רוימישע קאָלאָניעס. — דער קאַמף פון רוים מיט די קאַרטאַגענער. — די אַראַבישע הערשאַפט. — די נאָרמאַנער און זייערע קאָלאָניעס. — די איטאַליענישע האַנדלס-רעפּובליקן. ביזאַנטיע. — די אַפּצווייגונג פון די האַנדלס-וועגן אויף צפון. — דער קאַמף פאַר דעם מזרח-אייראָפּעאישן פליין: רוסלאַנד, פוילן, ליטע. — די הערשאַפט פון די מאָנגאָלן. — די נייע תקופה. — די אַנטדעקונגען און עראָבערונגען פון די שפּאַניער. — ענגלאַנד קעגן שפּאַניע. — דער אָנהייב פון די ענגלישע קאָלאָניעס. — די הונדערט-יאָריקע מלחמה צווישן ענגלאַנד און פראַנקרייך. — דער סוף פון אָקעאַנישן פעריאָד. — דער פּאַנאָקעאַנישער פעריאָד.

388 גרויסע זייטן ——— פרייז 4.50 גילדן

א. ווייטער כ ת ב י ם.

ערשטער באַנד: א. ווייטער — זיין לעבן און זיין ווירקן פון א. י. גאָלדשמידט. 1 בעלעטריסטיק. 2 דראַמע. 3 לידער; עסייען; פּובליציסטישע ארטיקלען. IV פון ווייטערס איבערגעבליבענע כתבים. פולשטענדיקע רשימה פון א. ו ו י י ט ע ר ס ווערק.

[illegible] זייטן ——— פרייז 4.50 גילדן

צווייטער באַנד: דראַמען — פאַרטאָג; אין פייער; דער שטומער. — פרייז 3.30 גילדן

פאַרלאַנגט קאַטאַלאָגן, פּראָספּעקטן!

ביבליאָטעקן, בוכהענדלער, קלובן, פאַראיינען — ראַבאַט.

אדרעס: Warszawa, Leszno 36/22. Wyd. B. Kleckina